

Chování spotřebitelů na trhu vybrané komodity

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Prof. Ing. Jana Stávková, CSc.

Bc. Eva Nesvadbová

Brno 2015

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé vedoucí diplomové práce prof. Ing. Janě Stávkové, CSc. za odborné vedení, cenné rady a připomínky při zpracování této práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Chování spotřebitelů na trhu vybrané komodity** vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 20. května 2015

Abstract

Nesvadbová, E. Consumer behaviour on the market of selected commodity. Diploma thesis. Brno: Mendel University in Brno, 2015.

This diploma thesis deals with consumer behaviour on the market of alcohol and tobacco. Literature review contains opinions of the authors on the characteristics of these commodities, the consequences of consumption and measures to reduce the consumption. The own work is focused on analysis of secondary data regarding consumption, consumption expenditure, consumption consequences of crime, the impact of consumption on human health and economic consequences of consumption. These results are complemented by an analysis of a questionnaire survey among persons under 22 years old and the depth interviews from experts addiction treatment and policemen. Based on these findings the conclusion formulates proposals marketing measures to reduce consumption.

Keywords

Consumer behaviour, alcohol, tobacco, social and economic consequences of consumption, marketing research.

Abstrakt

Nesvadbová, E. Chování spotřebitelů na trhu vybrané komodity. Diplomová práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2015.

Tato diplomová práce se zabývá problematikou chování spotřebitelů na trhu alkoholických nápojů a tabáku. Literární rešerše obsahuje názory autorů na charakteristiku těchto komodit, důsledky spotřeby a nástroje omezující spotřebu. Ve vlastní práci je provedena analýza sekundárních dat týkající se spotřeby, spotřebních vydání, důsledků spotřeby v oblasti kriminality, vlivu spotřeby na zdraví obyvatel a ekonomických důsledků spotřeby. Tyto výsledky jsou doplněny analýzou provedeného dotazníkového šetření mezi osobami do 22 let a hloubkovými rozhovory z řad odborníků léčby závislosti a policistů. Na základě těchto zjištění jsou v závěru práce formulovány návrhy marketingových opatření na snížení spotřeby.

Klíčová slova

Chování spotřebitele, alkoholické nápoje, tabák, společenské a ekonomické důsledky spotřeby, marketingový výzkum.

Obsah

1	Úvod	11
2	Cíl práce	13
3	Literární rešerše	14
3.1	Chování spotřebitele	14
3.1.1	Alkoholické nápoje a tabák.....	15
3.1.2	Důsledky spotřeby alkoholických nápojů a tabáku	15
3.1.3	Spotřeba alkoholických nápojů a tabáku mladistvými.....	18
3.1.4	Alkohol a kriminalita	19
3.2	Nástroje omezující spotřebu alkoholických nápojů a tabáku	19
3.2.1	Zákazy prodeje alkoholických nápojů, zákazy kouření.....	20
3.2.2	Změny balení tabákových výrobků	21
3.2.3	Regulace reklamy	22
3.2.4	Snižování dostupnosti	23
3.2.5	Spotřební daň	23
3.3	Náklady na spotřebu alkoholických nápojů a cigaret	25
3.4	Marketingová komunikace	26
3.4.1	Komunikační proces a komunikační mix.....	27
3.4.2	Komunikační strategie	28
3.4.3	Integrovaná marketingová komunikace	29
3.4.4	Společensky odpovědný marketing	29
3.4.5	Legislativa	30
3.4.6	Demarketing.....	31
4	Metodika	32
4.1	Zdroje sekundárních dat	32
4.2	Metody zpracování sekundárních dat.....	32
4.3	Zdroje primárních dat	33
4.3.1	Dotazníkové šetření	33

4.3.2	Struktura respondentů.....	34
4.3.3	Hlubkové rozhovory	36
5	Vlastní práce	37
5.1	Alkoholické nápoje a tabák.....	37
5.2	Spotřeba alkoholických nápojů a tabáku	41
5.2.1	Spotřební vydání.....	58
5.3	Důsledky spotřeby alkoholických nápojů a tabáku.....	63
5.3.1	Kriminalita	63
5.3.2	Dopravní nehodovost	65
5.4	Vliv spotřeby alkoholických nápojů a tabáku na zdraví obyvatel	68
5.4.1	Psychiatrická vyšetření v ambulantní péči pro poruchy vyvolané alkoholem	68
5.4.2	Pacienti užívající psychoaktivní látky	69
5.5	Ekonomické důsledky spotřeby alkoholických nápojů a tabáku.....	72
5.5.1	Náklady zdravotních pojišťoven	72
5.5.2	Spotřební daň.....	72
5.6	Marketingová opatření.....	74
6	Diskuze a závěr	82
7	Literatura	91
8	Seznam obrázků	100
9	Seznam tabulek	101
A	Dotazník	103
B	Hlubkové rozhovory	108

1 Úvod

„Alkohol je metla lidstva“, toto rčení určitě zná každý a někdo ještě s nadsázkou přidává, že „zametát se musí“. Alkohol je v celém světě nejstarší a nejrozšířenější legální droga, jehož konzumace je běžná již od pradávna. Způsob, četnost, frekvence a důvody konzumace se ovšem liší a během let velmi mění. Málokdo si dovede představit oslavu narozenin bez alkoholu, byť i pouhé připití na zdraví, případně svatby, narození dítěte, úspěšné složení životních zkoušek jako je maturita, případně vysokoškolský titul a mnoho dalších. Ovšem někteří si důvod ke konzumaci alkoholu najdou kdykoliv chtějí, ať se jedná o sebemenší malicherný důvod. Znat svou míru, rozlišit, kdy se již jedná o problematickou konzumaci je velmi důležité. Neboli jak zní další lidové rčení: „Alkohol je dobrý sluha, ale zlý pán.“, nebo citát: „Pijeme na cizí zdraví a ničíme si vlastní.“ Jerome Klapka Jerome

V dávné době byla konzumace alkoholu výsadou králů, bohatých lidí, což ovšem dávno neplatí. V dnešní době se konzumace alkoholu týká čím dál mladších lidí, dokonce těch, co teprve navštěvují základní školy. Tito lidé se obracejí k alkoholu nejčastěji z popudu, aby zapadli mezi své vrstevníky, aby byli „in“, ovšem neuvědomují si rizika, kterým se vystavují. Jednou z významných příčin je benevolentnost a lhostejnost dnešní společnosti k této legální droze.

Nadměrná konzumace alkoholu se řadí v dnešní době k největším rizikům, jež ohrožují kvalitu života. Dopad tohoto škodlivého návyku je dalekosáhlý, pravidelné opíjení má vliv na člověka samotného, na jeho tělo i mysl, fyzickou i psychickou stránku, ovšem negativně také ovlivňuje rodinu, blízké okolí, v níž osoba žije. Zdraví je to nejcennější, co člověk má, a přesto si ho někteří neváží. Pravidelná konzumace alkoholu má bezesporu vliv na zdravotní stav jedinců a způsobuje nejrůznější onemocnění, včetně té nejobávanější – rakoviny.

Je zřejmé, že alkoholické nápoje dodávají lidem kuráž, cítí se uvolněnější, utužují přátelství, ovšem v mnoha případech se lidé stávají agresivnějšími, cítí se s nadsázkou řečeno nesmrtelnými a následně dochází k mnoha zraněním, přestupkům, trestným činům a nejrůznějším druhům kriminality, případně sedají pod vlivem alkoholu za volant. Tragické lidské příběhy, případy, v nichž alkohol sehrál velkou roli, čteme, slyšíme a vidíme téměř dennodenně ve zprávách. Neboli jak zní citát: „Tvrdit, že alkoholismus přispívá ke genialitě, znamená tvrdit, že vidí víc ten, kdo vidí dvojité.“ Imre Forbáth

Alkohol je příčinou mnoha rozvrácených vztahů a co hůř, i rodin s dětmi. Lidé nadměrně konzumující alkohol následně nejsou schopni zvládat své pracovní povinnosti a alkohol se tak stává důvodem ztráty zaměstnání, jež dále může být spouštěčem větší míry konzumace alkoholu a dalších problémů, které mohou vyvrcholit až k vyloučení ze společnosti. Často je alkohol označován za vstupní drogu, neboť pod vlivem alkoholu lidé začnou experimentovat i s jinými druhy legálních či nelegálních drog.

Objevují se mnohé studie, které tvrdí opak, tedy, že konzumace alkoholu v malých dávkách má blahodárny vliv na organismus. Jistě někdy každý slyšel, že pivo je dobré na trávení, víno na červené krvinky, becherovka na žaludek,

o účincích slivovice ani nemluvě. I přesto, že by tyto studie byly pravdivé, mnozí se jimi obhajují, i když se o malé dávky nejedná.

Mnozí argumentují, že je jiná doba, ale kam taková doba spěje? Je třeba myslet na budoucí generace a jednat, přesvědčit obyvatelstvo, že nadměrná konzumace alkoholu je velkým problémem, který nelze přehlížet a tolerovat. V dnešní době si lze navíc zakoupit alkohol téměř na každém rohu a není výjimkou vidět v nápojových lístcích restaurací, že pivo je levnější než nealkoholické nápoje.

Situace s tabákovými výrobky – cigaretami – je velmi obdobná, především co se týče zdravotních dopadů. Je ovšem vážnější v tom ohledu, že nebezpečným cigaretovým kouřem jsou ohroženi nejen kuřáci samotní, ale i lidé v jejich okolí, kteří jsou vystaveni pasivnímu kouření. Cigarety jsou jedinečným spotřebním zbožím, totiž, který jiný produkt způsobuje podle návodu k užívání smrt? A ačkoliv jsou krabičky cigaret opatřeny varováním ministerstva zdravotnictví, kuřáci na ně zjevně neberou ohled, toto opatření je tedy nedostatečné a je nutné vyvinout větší snahu v zavedení takových nástrojů, které budou efektivní v boji proti spotřebě.

Co se týče mladistvých osob, situace je stejně kritická jako v případě konzumace alkoholu. Není výjimkou potkat na ulici kouřící dvanáctileté dítě, které navíc cigaretu drží s velkou hrdostí. Problémem je již zmiňovaná dostupnost, cigarety se dají zakoupit ve velkém množství obchodů téměř na každém rohu.

Důležitou stránkou této problematiky je ekonomika. Jsou příjmy z prodeje alkoholických nápojů a cigaret vyšší než náklady vzniklé z této škodlivé spotřeby? Příjmy jsou jistě významné, proč by jinak dávno nebyla zavedena opatření pro snížení spotřeby, ovšem lze se domnívat, že náklady budou rovněž vysoké. Léčba rakovin, transplantace orgánů, následná péče, rehabilitace, vyplácení důchodů státem, ztráta produktivity, úmrtnost, rozvodovost a mnoho dalších aspektů. Jak zmínil Charles Darwin: „*Nic nezavinilo tolik starostí, tolik chorob a bídy jako požívání alkoholu.*“, přičemž spotřebu cigaret lze k tomuto výroku směle přiřadit.

Často se na internetových stránkách objevují titulky článků hlásající, jak si Česká republika vede ve spotřebě alkoholických nápojů a cigaret v porovnání s jinými evropskými či světovými zeměmi a výsledky nejsou lichotivé. Jsme národ pijanů a kuřáků již od útlého věku. A ačkoliv tedy již bylo provedeno velké množství studií na toto téma, jsou tyto sociálně patologické jevy díky své závažnosti stále aktuální.

2 Cíl práce

Cílem diplomové práce je na základě zhodnocení stavu, míry a důsledků spotřeby alkoholických nápojů a tabáku formulovat návrhy opatření pro ovlivnění spotřeby a eliminování negativních důsledků spotřeby za pomoci marketingových nástrojů. Ke zhodnocení stavu bude využito exaktních metod pro zpracování sekundárních dat a provedeno dotazníkové šetření a hloubkové rozhovory.

Hlavního cíle bude dosaženo naplněním dílčích cílů, kterými jsou:

- provedení orientační analýzy,
- poznání charakteristik chování spotřebitelů na trhu alkoholických nápojů a tabáku,
- analýza míry spotřeby alkoholických nápojů a tabáku a spotřebních vydání na tyto komodity,
- zhodnocení důsledků spotřeby v oblasti kriminality a ekonomických důsledků spotřeby alkoholických nápojů a tabáku,
- zkoumání vlivu spotřeby alkoholických nápojů a tabáku na zdraví obyvatel,
- návrhy na opatření ovlivňující spotřebu alkoholických nápojů a tabáku.

3 Literární rešerše

3.1 Chování spotřebitele

Oblast chování spotřebitele zastává důležitost především v oblasti marketingu. Spotřební chování je zaměřeno na to, jak samotní spotřebitelé, rodiny, domácnosti využijí jejich dostupné zdroje (myšleno čas, peníze a úsilí) na spotřební položky. To zahrnuje co, proč, kdy, kde, jak často nakupují, jak často produkty užívají, jak je hodnotí po nákupu a užití a také je zahrnut vliv hodnocení na budoucí nákup. Nejde tedy pouze o samotný nákupní proces, ale je podstatné, jak spotřebitelé myslí, jak se cítí a jak se chovají. Podobnou definici nabízí Solomon: „*Spotřebitelské chování je proces, kdy jednotlivci nebo skupiny vybírají, nakupují, používají a zabývají se zboží, služeb, myšlenek nebo zážitků, aby naplnili své potřeby a touhy.*“ [1]

Dále je chování spotřebitele chápáno jako jedna z mnoha rovin celkového lidského chování, které je utvořeno jednak tím, proč lidé užívají určité zboží, a také tím, jak zboží užívají, přičemž neméně důležité jsou také vlivy, které na tento proces působí. Chování spotřebitele je třeba v každém případě chápat v kontextu lidského chování, tedy nelze ho oddělit od jeho vazeb. Je dáno zčásti geneticky, ovšem důležitou roli hraje život jedince ve společnosti, jež jeho chování v průběhu života utváří. [2]

Solomon chápe problematiku chování spotřebitele dalekosáhleji než pouze nákupní chování. Tato problematika zahrnuje také studie o tom, jak naše životy ovlivňuje skutečnost, zda máme či nemáme určité produkty, a jak nás tohle vlastnictví věcí ovlivňuje, jak se sami cítíme a jak zhlížíme na druhé. K pochopení proč lidé nakupují, je snaha uvědomit si, jak produkty, služby a spotřební aktivity přispívají k širším společenským vazbám. Uvádí, že ať spotřebitelé nakupují, vaří, uklízí, hrají fotbal nebo hokej, leží na pláži, komunikují s přáteli nebo se jen sami na sebe dívají v zrcadle, jsou jejich životy ovlivněny marketingovým systémem. [3]

Solomon dále uvádí, že ať v dobrém či zlém, žijeme ve světě, který je významně ovlivněn marketéry. Jsme obklopeni marketingovými stimuly ve formě reklam, obchodů, produktů, které soupeří o naši pozornost a naše finance. Reklamy nám ukazují, jak bychom měli jednat v oblasti recyklace, konzumace alkoholu, dokonce i v jakých domech máme žít, či jaké auto vlastnit. V mnoha ohledech jsme tak vydáni na milost a nemilost marketingu. [4]

Dále Solomon zmiňuje negativní stránku spotřebního chování, do níž zahrnuje tzv. návykovou spotřebu, tedy takovou, jež je fyzicky nebo psychicky závislá na daném produktu či službě. Problémem je alkoholismus, drogová závislost a cigarety, neboť firmy se snaží o zisk z prodeje návykových produktů. Jako příklad uvádí balenou vodu s nikotinem, tzv. „Nico voda“, jež má být jedním z protikuřáckých produktů, jako cigarety s příchutí či nikotinové lízátko. Producenti Nico vodu propagují jako prostředek na pomoc s odvykáním a také jako výrobek umožňující kouřit v restauracích, kancelářích, či dokonce v letadle. Na kritiku reagují slovy, že na takovou vodu ještě nikdo nikdy nezemřel. Autoři

dodávají, že producenti těchto škodlivých výrobků musí jít cestou kompromisu mezi svými zisky a ochranou veřejného zdraví. [3]

3.1.1 Alkoholické nápoje a tabák

Alkoholické nápoje jsou tekutiny, jež v sobě obsahují určitá objemová procenta alkoholu. Čistý alkohol je čirá, hořlavá tekutina, v chemii známa pod pojmem ethylalkohol či ethanol. Získává se kvašením cukerných roztoků a následnou destilací se získávají koncentrované alkoholické nápoje, které se řadí mezi psychotropní látky, tedy ty ovlivňující nervový systém. Dle zákona 305/2009 Sb. je alkoholickým nápojem: „*lihovina, víno a pivo a dále též nápoj, který obsahuje více než 0,5 objemového procenta alkoholu*“. Alkohol není lék, o čemž svědčí fakt, že byl vyškrtnut z mezinárodního seznamu léků, avšak mnozí se domnívají, že alkohol má léčivé účinky, což se snaží prokázat mnoho studií. Někdy bývá alkohol považován za tzv. „průchozí“ drogu, což znamená, že od alkoholu se mnozí dostanou k těžším drogám. [5], [6], [7], [8]

Důležitou skutečností je fakt, že výroba alkoholických nápojů se stále zdokonaluje, od 2. poloviny 19. stol. se nápoje vyrábí nejen z ovoce a obilí, ale i z uhlí a brambor. K oblíbenosti alkoholických nápojů přispívají výrobci také uváděním produktů na trh se stále novými příchutěmi. [5]

Tabák je rostlina pocházející z Tobaga, která byla do Evropy dovezena k okrasným účelům, avšak dnes je především využívána pro úpravu ke kouření. Důvod je zřejmý, listy této rostliny obsahují až 13 % nikotinu. Tento alkaloid je příčinou vzniku závislosti. [9] Tabákovým výrobkem zákon 305/2009 Sb., rozumí „*výrobek určený ke kouření, šňupání, sání nebo žvýkání, pokud je vyroben zcela nebo zčásti z tabáku, včetně tabáku geneticky upraveného*“. [8] Tabák jako takový se dále užívá ve formě cigaret, doutníků či různých dýmek. [10]

Za několik posledních let je evidentní po celém světě enormní nárůst spotřeby cigaret, jež bývá v dnešní době označována za epidemii, připodobňována k morové ráně a boj proti kouření se dá s nadsázkou nazývat třetí světovou válkou. Kouření představuje velmi rizikový faktor ohrožující zdraví populace ve vyspělých zemích. Co hůř, kouřením nejsou ohroženi pouze jejich přímí spotřebitelé, ale také ostatní lidé, kteří jsou vystaveni pasivnímu kouření. Cigaretový kouř obsahuje přes 4 000 chemických látek, z nichž přes jedno procento bylo identifikováno jako karcinogenní a další jako toxické a je stále jedním z největších zabijáků. [11] Dle nejnovějších zpráv jsou v dnešní době v cigaretách obsaženy nové extrakce účinných látek, různé směsi a příměsi. Celkově je těchto látek v jedné cigaretě až sedm tisíc. Prostřednictvím nových filtrů navíc současní kuřáci vdechují více škodlivých látek a karcinogenních nitrosaminů, než tomu bylo dříve. [12], [13]

3.1.2 Důsledky spotřeby alkoholických nápojů a tabáku

Požívání **alkoholických nápojů** má bezesporu nemalý vliv na lidský organismus, člověk se stává více citově labilní, ztrácí soudnost, slábne pozornost, projevuje se hádavost a agresivita, výkonnost se snižuje. Ovlivněny jsou rovněž fyzické projevy

člověka, jako nejistá chůze a postoj, nesrozumitelná řeč, změna očních pohybů, výraz v tváři, barva kůže, apod. [14]

Konzumace s sebou přináší mnoho rizik jak pro jedince samotné, tak pro osoby v jejich okolí. Příмым rizikem je otrava alkoholem po požití většího množství a nebezpečí následného zadušení. Dále se lidé pod vlivem alkoholu dopouštějí nebezpečného jednání, jako jsou úrazy, pády, dopravní nehody. Zvyšuje se riziko sebepoškozování a pokusů o sebevraždu. Při dlouhodobé konzumaci dochází k oslabení imunitního systému a vzniká riziko řady zdravotních onemocnění, např. poškození jater, trávicího systému, vysoký krevní tlak, cukrovka, zvýšené riziko infarktu, různých druhů nádorů, apod. Výjimkou není rozvoj duševních onemocnění, jako jsou deprese či psychózy. [14]

Vysoká spotřeba alkoholických nápojů s sebou nepřináší pouze zdravotní důsledky, ale také ekonomické a sociální. Častou konzumací vzniká závislost, na jejíž léčení je třeba zřizovat poradny, ambulance, léčebná zařízení, v nichž je třeba zaměstnávat doktory a specializované odborníky. Alkoholismus je také následkem vyšší úrazovosti a úmrtnosti. Veškeré uvedené důsledky stojí stát mnoho finančních prostředků, což se přenáší do ekonomických důsledků spotřeby. Vedle rostoucích zdravotních nákladů lze do ekonomické oblasti zařadit nižší produktivitu práce, rostoucí společenské náklady či chudobu. V neposlední řadě nelze opomíjet sociální důsledky, mezi něž lze zařadit ztrátu zaměstnání, tedy rostoucí nezaměstnanost, kriminalitu páchanou pod vlivem alkoholu, rozvrácená manželství a tím narušená funkčnost rodin jako celku, což má bezpochyby vliv na následnou výchovu dětí. Dále lze třeba brát v úvahu domácí násilí páchané pod vlivem alkoholu, agresivitu konzumentů, myšlenou jak psychickou, tak fyzickou. Veškeré uvedené skutečnosti mají vliv na morální úpadek celé společnosti. Na nadměrnou konzumaci alkoholu nelze tedy pohlížet jako na problém postižených jedinců, ale jako na problém celé společnosti. Jak uvádí Světová zdravotnická organizace, alkohol pije zhruba polovina světové populace a tato spotřeba je třetí nejčastější příčinou předčasného úmrtí ve světě. V Evropě je alkohol třetí nejčastější rizikový faktor onemocnění a úmrtnosti po tabáku a vysokém krevním tlaku. [15], [16]

Co je ovšem příčinou, že se lidé stávají závislými a následuje pak chování uvedené v textu výše? Jak uvádí přední český odborník na tuto problematiku Karel Nešpor ve své publikaci, závislost nemá jenom jednu příčinu, jde o souhrn ochranných a rizikových činitelů, kterým jsme ve svém životě vystaveni. O tom, že není snadné určit příčinu, svědčí i rozdělení činitelů do mnoha úrovní, jež na jedince působí. Jde o úroveň jedince, vliv rodiny, školy, úroveň zaměstnání a působení vrstevníků. Na všech těchto úrovních autor vymezuje faktory, které zvyšují riziko vzniku závislosti a ty, které nás chrání.

Pro prevenci je důležité rozvíjet ty činitele, které mají ochranný charakter. Jmenovat lze např.: začít s konzumací alkoholu v co nejpozdějším věku, umět trávit volný čas, rozvíjet dobré mezilidské vztahy, budovat si hodnoty v rozporu s alkoholem, mít doma jasná rodinná pravidla, věnovat se dětem, upevňovat citové vazby, v případě škol a výchovných zařízeních je třeba účastnit se preventivních

programů, spolupracovat s rodiči, efektivně komunikovat s dalšími organizacemi a vnášet do výchovy povědomí o dané problematice a mnoho dalších. [14]

V další ze svých publikací uvádí Nešpor 6 oblastí nevýhod konzumace alkoholu, jež působí jako negativní motivace:

- *Tělesné zdraví* – oslabený imunitní systém, nádory, mnoho druhů nemocí, zhoršené trávení, impotence, aj.;
- *Duševní zdraví* – výkyvy nálad, úzkost, nespavost, kocovina, poruchy paměti, výčitky svědomí, deprese a mnoho dalších;
- *Mezilidské vztahy* – hádky v rodině, spory se sousedy, nedůvěra, zanedbání výchovy, násilí, odcizení, okrádání, vydírání, soudy, vězení, bezdomovectví, až vyřazení ze společnosti;
- *Peníze* – útrata za alkohol, ušlý zisk z nízké pracovního, častější nemocenská, výdaje kvůli úrazům, požárům, krádežím, výtržnictví, prodej věcí pod vlivem alkoholu;
- *Životní styl* – velmi chudý, střídání pití s prací, zanechání práce, život v uzavřeném světě, nedostatek času a peněz, menší péče o zevnějšek, utrpení;
- *Práce* – riziko pracovních úrazů, častější nemocenská, absence, nedochvilnost, problémy v kolektivu, alkoholici si hůře hledají práce, riziko výpovědi.

Na druhou stranu uvádí výhody abstinence, pozitivní motivace v předcházejících 6 oblastech. Ve stručnosti lze uvést, že se jedná o opačné jevy. [17]

Mezi nejzávažnější důsledky spotřeby **tabáku** se řadí bezpochyby zdravotní stránka. Vdechující tabákový kouř je příčinou řady onemocnění, zvyšuje se riziko vzniku nádorů, srdečních onemocnění, mrtvic. Ženy vdechující kouř se vystavují riziku poškození plodu v těhotenství. Kouření je také příčinou oslabené imunity, u mužů může být důsledkem impotence. Důkazem o nutnosti zabývat se touto problematikou jsou čísla, která uvádí WHO¹ ve svých zprávách. Tato tzv. tabáková epidemie zabije téměř 6 milionů lidí ročně, z toho více než 600 000 těch, kteří jsou „pouze“ vystaveni pasivnímu kouření. Pokud by nebyla snaha bojovat proti sílícímu tabákovému průmyslu, v roce 2030 by kouření cigaret mohlo být příčinou úmrtí až u 8 milionů lidí. Co se týče zemí Evropské unie, na následky kouření v nich předčasně umírá na 650 tisíc lidí, každý den v průměru 1 800. Je to, jako by každý rok zmizelo z mapy Evropy celé Brno spolu s Ostravou. Vykouřením jedné cigarety si kuřák zkracuje život o 5 minut, pokud vykouří krabičku denně, za rok může ztratit až 1 měsíc života. [18], [19]

Jak dále uvádí WHO, ve srovnání se zbytkem světa má Evropa jeden z nejvyšších podílů úmrtí následkem kouření, v roce 2012 u dospělých osob nad 30 let činila úmrtnost kvůli kouření 16 %, přičemž celosvětový průměr činí 12 %. V souvislosti s kouřením je v zemích Evropy patrný novodobý trend, kdy ve spotřebě cigaret začínají ženy dohánět muže, a co více, trend je patrný stále více mezi mladými, kteří s kouřením začínají. Dále je doloženo, že cigarety jsou v dnešní době mnohem škodlivější než dříve, byla prokázána provázanost mnoha nemocí v přímé vazbě na kouření a byl rozšířen seznam nemocí způsobených kouřením.

---

¹ Světová zdravotnická organizace, z angl. World Health Organization

K rakovině plic, hrtanu, ledvin, slinivky se přidala rakovina tlustého střeva a jater, dále byla prokázána souvislost s revmatem, poruchami erekce, cukrovkou, problémy imunitního systému, rizikovým těhotenstvím u žen, aj. [12], [20]

3.1.3 Spotřeba alkoholických nápojů a tabáku mladistvými

Spojení alkoholické nápoje-mladistvý, tabák-mladistvý, či kombinace obou je bohužel běžným jevem v dnešní době. Mládež se často snaží vyrovnat dospělým, a to nejen v dobrém slova smyslu, ale snaží se být dospělými právě pitím alkoholických nápojů a kouřením tabákových výrobků. U těchto spotřebitelů hraje významnou roli vliv rodiny, názory rodičů a blízkých na alkohol, či zda sami holdují alkoholu. Je tedy na místě požadovat, aby dospělí šli příkladem dětem, vyhýbali se konzumaci alkoholu a kouření cigaret v jejich těsné blízkosti. Obecně ovšem platí, že nestačí působit na dospělé, ale je nezbytné působit výchovně již na děti od počátku povinné školní docházky. Nejefektivnějším nástrojem má být prevence, a to u osob, které s konzumací alkoholických nápojů ještě nemají zkušenost, popřípadě u těch, kteří s konzumací začínají. Nemaleý vliv má také reklama, televize, internet. [21]

U mladých osob lze snadněji změnit spotřební chování a lze předpokládat, že jejich závislost ještě není tak silná. Klíčovou snahou je změna pohledu mladých osob na cigarety a alkohol, je třeba na ně působit tak, aby samy byly přesvědčeny o škodlivosti kouření a konzumace alkoholu a dále, že touto spotřebou se z nich nestanou dospělé osoby a ani si tím nezajistí lepší postavení ve společnosti. [22]

Wolfson identifikuje jako významný problém konzumace těchto produktů mladistvými snadnou dostupnost, jak při koupi, tak při marketingových akcích producentů. S tím koresponduje fakt, že většina kuřáků získá svůj návyk právě v mládí, kdy ovšem nevnímají tato rizika a kouří a pijí v domnění, že mají tuto situaci pod kontrolou a zvládnou kdykoliv přestat. V reakci na tyto skutečnosti pak Wolfson uvádí komplexní postup řešení, v němž první místo zaujímá snaha odradit mladé lidi od koupě a v další řadě je kladen důraz na vyvíjení tlaku na legislativu ohledně prodeje těchto produktů nezletilým. [23]

Kontrola dostupnosti tabákových výrobků a alkoholu mladistvým je nedostatečná. Na tu by podle Rabina a Sugarmana měl být kladen největší důraz v boji proti těmto produktům. Domnívají se totiž, že samotné zákazy a odrazování jsou pro mládež neefektivním nástrojem. [24] Jak praví české přísloví „*Zakázané ovoce chutná nejlépe*“. Podle názoru Jacobsona na omezení spotřeby cigaret a alkoholu mladistvými má největší vliv růst ceny těchto komodit. [22]

Mezi mladými ženami se v současné době objevuje nový problém, tzv. „anorexie“ či „drinkorexie“, která spočívá v upřednostnění konzumace alkoholických nápojů před jídlem z důvodu vysokého obsahu kalorií v alkoholických nápojích, což má značný dopad na zdraví mladých dívek. [25]

3.1.4 Alkohol a kriminalita

Alkohol je psychotropní látkou, jež oslabuje sebeovládání a zhoršuje zpracování informací v mozku, tím nemusí být podněty z okolí chápány správně. Dále má alkohol vliv na pozornost a soustředění, což může vést k oslabení při vyhodnocení následků svého jednání. Alkohol je tak spojován s růstem agrese či se ztrátou zábrán u daných jedinců. [26]

Lidé pod vlivem alkoholu se často dopouštějí trestné činnosti a mnohdy se jedná o násilné činy. Jelikož je alkohol návykovou látkou, jeho nedostatek u závislých osob může vést ke krádežím, kloupežným přepadením a dalším zoufalým trestným činům, neboť potřeba další dávky a chuť na alkohol je velmi nutkavá. Tuto kriminální činnost pak musí řešit policisté a právě řešení konfliktních situací s lidmi, u nichž je agresivita ovlivněna návykovými látkami v jejich těle, je velmi častou náplní jejich pracovní činnosti. S osobou pod vlivem návykové látky či procházející abstinenční fází je velmi nebezpečná a těžko předvídatelná komunikace. Takový jedinec je často agresivní, hysterický a má sklony k sebevražednému jednání, nebo spíše se tento úmysl snaží demonstrovat. [14], [27], [28]

Vliv na páchanou trestnou činnost má také prostředí, v němž se konflikt odehrává. Častěji k němu dochází v diskriminovaných skupinách a u osob z okraje společnosti, dále v prostorách, kde je přítomno velké množství lidí, a ve kterých je silně zakouřeno nebo velmi hlučno. Dalším rizikovým faktorem je, pokud lidé pijí ve skupinách. Druh trestné činnosti je také spojován s různým typem alkoholického nápoje. U osob konzumujících pivo či destiláty v pohostinských zařízeních jako jsou restaurace či bary, nejčastěji dochází k hrubému násilí a rvačkám, naopak osoby požívající alkohol v soukromí se častěji dopouštějí trestného činu vraždy či pokusu o něj. Jak je ovšem uváděno, páchaná trestná činnost může mít i represivní charakter. Pokud se osoba pod vlivem alkoholu dostane do křížku se zákonem, může to pro něj mít odstrašující vliv na příští konzumaci. Obzvláště významné je to u mládeže, kdy je navíc po takovém jednání na ně vyvíjen tlak například ze strany rodičů. [14], [28]

Další oblastí, na níž má spotřeba alkoholu bezesporu vliv, je dopravní nehodovost a úrazovost. Riziko dopravní nehody roste i po požití malého množství alkoholického nápoje, i když se konzument necítí opilý. [14]

3.2 Nástroje omezující spotřebu alkoholických nápojů a tabáku

„Přílišná oddanost ideálům končí tím, že v rámci boje proti alkoholismu zastřelíš dítě se sáčkem rumových pralinek.“ Karel Kryl

Nadměrné užívání alkoholu v nevhodné době, v nevhodné koncentraci, v nevhodném množství a nevhodném zdravotní stavu je označováno jako alkoholismus a jedná se o vážnou chorobu, jíž je zasažen celý svět. Nejedná se pouze o zdravotní problém, ale nadměrnou konzumací vznikají také problémy výchovné, společenské a hospodářské, proto se jím musí zabývat celá společnost,

od rodičů, učitelů, přes ekonomy, politiky, pracovníky zajišťující bezpečnost státu až k právníkům, soudcům, atd. Na tom, jak koordinovaně všechny složky budou spolupracovat, závisí úspěšnost boje. Ten musí být veden především soustavně, vytrvale a neúprosně. [5]

Pozitivní působení koordinované snahy je také nazýváno jako „prevence založená ve společnosti“ (z angl. community based prevention). Spolupůsobení rodiny, učitelů, pedagogicko-psychologických poraden, lékařů, psychologů, linek důvěry, ambulantních a lůžkových léčebných zařízení, soukromého sektoru, organizací pro mladé osoby, zájmových, sportovních a kulturních organizací, policie, místní správy a mnoha dalších má být efektivním nástrojem v boji proti škodlivé konzumaci. Dlouhodobě fungující systém prevence má být účinnější než jednorázové akce, prosté přednášení, striktní zákazy či citové apely. [14]

Další část textu tedy bude věnována možným nástrojům, kterým autoři a odborníci vkládají naději, že by mohly být účinnými při působení na omezování spotřeby těchto škodlivých komodit. Je zapotřebí zvolit správnou kombinaci těchto nástrojů, aby bylo dosaženo co nejefektivnějšího účinku.

3.2.1 Zákazy prodeje alkoholických nápojů, zákazy kouření

Zákazy prodeje nebo podávání alkoholických nápojů stanovuje zákon. Zákon 305/2009 Sb. „zakazuje prodávat alkohol na všech akcích určených osobám mladším 18 let a osobám, které jsou zjevně ovlivněny návykovými látkami. Dále je zákaz určen pro zdravotnická zařízení, vnitrostátní hromadnou dopravu osob, sportovních akce a všechna školská zařízení“. [8]

Nástroji využívanými v boji proti kouření jsou také zákonná opatření, protikuřácké zákony, týkající se například zákazu kouření na pracovištích, v nemocnicích, školách, pohostinských provozovnách a dalších místech. Ty mohou napomoci nejen poklesu spotřeby cigaret, ale také snížit možnosti vystavení nekuřáků pasivnímu kouření, či zlepšení pracovního výkonu. Proti těmto zákazům jsou ovšem vedeny mnohé spory, neboť jsou kuřáky považovány za omezování svobodné spotřeby legálního produktu, či omezování práv majitelů daných budov, provozoven, prostor, nebo jsou odmítány v důsledku ztráty zisku například v restauracích. Mnoho studií podle Stopkouření ale dospělo k závěru, že zákaz kouření v pohostinských zařízeních nemá negativní dopad na jejich ekonomiku, ba právě naopak, v mnoha případech došlo k nárůstu příjmů. [11], [29]

V České republice je zakázáno kouřit dle zákona 379/2005 Sb. „na vybraných veřejnosti volně přístupných místech – v uzavřených prostorách, vnitřních prostorech budov veřejných orgánů či finančních institucí, školských zařízeních, zábavních prostorách (kina, divadla, výstavní sále, sportovní haly a další), dále zdravotnických zařízeních a ve veřejných dopravních prostředcích a na krytých nástupištích či čekárnách“. [30]

Země EU postupně prosazují prostředí bez tabákového kouře. Všechny členské země se snaží o regulaci dopadů pasivního kouření, ovšem jejich přístupy se liší. Některé země prosazují zákazy na uzavřených veřejných místech, jako jsou nemocnice, školy, divadla, kina, státní instituce, veřejná doprava, jiné na

pracovištích a nejrozličnější přístupy jsou aplikovány na pohostinské prostory. V některých zemích je stanoven úplný nebo částečný zákaz kouření v zařízeních společného stravování. V ČR je zákonem stanovena pouze povinnost označit takovou provozovnu viditelným nápisem, zda se jedná o nekuřácké či kuřácké zařízení, avšak je na samotném provozovateli, zda jeho zařízení bude kuřácké či nekuřácké. Dokládá to i zpráva Evropské komise z roku 2013, v níž je Česká republika označena za jedinou evropskou zemi, v níž žádný zákaz kouření v restauracích neplatí. [31], [32]

3.2.2 Změny balení tabákových výrobků

Účinnými nástroji mohou být **varování na obalech**. Agresivní nápisy na obalech cigaret doporučila používat Světová zdravotnická organizace ve spolupráci s Evropskou komisí, a v České republice jsou používány od 1. května 2004 díky předpisu č. 344/2003, který stanovuje, že na obalech tabákových výrobků musí být uvedeno jedno obecné a jedno dodatečné varování.

„Obecné varování zní:

- a) *"Kouření může zabíjet", nebo*
- b) *"Kouření vážně škodí Vám i lidem ve Vašem okolí";*

Dodatečné varování zní:

- a) *"Kuřáci umírají předčasně",*
- b) *"Kouření ucpává tepny a způsobuje infarkt a mrtvici",*
- c) *"Kouření způsobuje smrtelnou rakovinu plic",*
- d) *"Kouření v těhotenství škodí zdraví Vašeho dítěte",*
- e) *"Chraňte děti: nenuťte je vdechovat Váš kouř",*
- f) *"Váš lékař nebo lékárník Vám může pomoci přestat s kouřením",*
- g) *"Kouření je vysoce návykové, nezačínajte s ním",*
- h) *"Přestat kouřit znamená snížit riziko vzniku smrtelných onemocnění srdce a plic",*
- i) *"Kouření může způsobit pomalou a bolestivou smrt",*
- j) *"Požádejte o pomoc při odvykání kouření: poraďte se se svým lékařem nebo lékárníkem",*
- k) *"Kouření může zpomalovat krevní oběh a způsobuje neplodnost",*
- l) *"Kouření způsobuje stárnutí kůže",*
- m) *"Kouření může poškodit sperma a snižuje plodnost", nebo*
- n) *"Kouř obsahuje benzen, nitrosaminy, formaldehyd a kyanovodík." [33]*

Slovní, případně grafické varování o zdravotních rizicích na krabičkách tabákových výrobků považuje WHO za účinnou reklamu, respektive antireklamu. Dodává, že takové sdělení musí být krátké, stručné, úderné a zaujímat velkou plochu na balení. Značnou výhodou těchto varování je nízká finanční náročnost a garance, že se s ní setká každý spotřebitel, který si krabičku cigaret zakoupí. Tento způsob antireklamy přispěl ke snížení spotřeby cigaret ve 14 zemích za deset let od zavedení o 9 %, stalo se tak například v Austrálii, Belgii či Kanadě. [34]

Hammond ve své studii potvrzuje, že zdravotní varování na krabičkách cigaret má pozitivní dopady na spotřebu, avšak uvádí, že míra dopadu závisí na velikosti a provedení varování. Souhlasí s tvrzením, že varování může zvýšit znalosti o zdraví a vnímání rizika a může tak podporovat odvykání kouření. Důkazy také naznačují, že komplexní varování jsou účinná mezi mladými lidmi, a může pomoci zabránit začátkům kouření. Přitom zdůrazňuje, že obrázková zdravotní varování, která vyvolávají silné emocionální reakce, jsou výrazně efektivnější. [35]

Ovšem stejně jako každá mince má dvě strany, existují i studie, které účinnost těchto varování popírají a tvrdí, že ačkoliv jsou konzumenti cigaret vystaveni odstrašujícím textům a obrázkům, od spotřeby cigaret je neodradí. [24]

V rámci úmluvy FCTC² je doporučeno přijmout opatření, která by přikazovala užívat pro balení tabákových výrobků **unifikované, prosté obaly** varující před riziky kouření. Takové obaly mají snížit počet začínajících kuřáků a pomoci zvýšit počet těch, kteří s kouřením přestanou, tedy odradit je od další spotřeby. [36] Příklad takového balení je uveden na obrázku č. 1.

Obr. 1 Unifikované balení cigaret se zdravotním varováním

Zdroj: <http://www.cancer.org.au/policy-and-advocacy/position-statements/smoking-and-tobacco-control/>

Druhou zemí na světě, která přijala zákon o unifikovaném balení tabákových výrobků, se stalo Irsko v roce 2015. Tento zákon ukládá povinnost výrobcům tabákových výrobků odstranit z prodeje všechny existující obaly a nahradit je jednotnými prostými obaly. Irsko tak následuje Austrálii, kde tento zákon vešel v platnost v roce 2012. Dalšími zeměmi, které v současné době pracují na zavedení prostých obalů cigaret, jsou Velká Británie, Norsko, Francie, Finsko či Turecko. [37]

3.2.3 Regulace reklamy

Je zřejmé, že reklama propagující alkoholický nápoj či cigarety působí na mládež, tedy na nejrizikovější skupinu populace, u níž by měl být kladen velký důraz na prevenci, aby s kouřením vůbec nezačínala. Působení reklamy na mladistvé považuje Wolfson za velmi škodlivé a společensky nepřijatelné. Z tohoto důvodu uvádí doporučení, která mají zabezpečit ochranu mládeže před propagací

² Rámcová úmluva o kontrole tabáku, z angl. Framework Convention on Tobacco Control

tabákových výrobků. Klade důraz na zákaz reklamy ve spojitosti se sporty, koncerty a akcemi, které jsou zjevně určeny mládeži, dále zákaz reklamy a propagace ve filmech, zákaz distribuce a prodeje dárkových předmětů s logy a názvy tabákových výrobků a v poslední řadě zákaz venkovní reklamy v podobě billboardů či mobilních reklam. [23]

V České republice je oblast reklamy upravena v zákoně č. 40/1995 Sb. Reklama na alkoholické nápoje nesmí „nabádat k nestřídmému užívání alkoholických nápojů a nesmí negativně či ironicky hodnotit abstinenci, dále nesmí být zaměřena na osoby mladší 18 let, ty ani nesmí být vyobrazovány při spotřebě takových produktů“. Dále je zakázáno, aby „reklamou byla spotřeba alkoholu spojována se zvýšenými výkony, byla užitá v souvislosti s řízením vozidla či byl vytvářen dojem, že spotřeba alkoholu přispěje ke společenskému nebo sexuálnímu úspěchu“. V neposlední řadě nesmí reklama na tyto nápoje hovořit o „léčebných vlastnostech alkoholu v nápoji, ani o povzbuzujících či uklidňujících účincích“ a v posledním bodě nesmí být „obsah alkoholu zdůrazňován jako kladná vlastnost takového nápoje“. Co se týče reklamy na tabákové výrobky, je poněkud specifičtější. V jistých formách uvedených v daném zákoně není reklama na tabákové výrobky zakázána, avšak v takovém případě musí taková reklama obsahovat zřetelné varování „Ministerstvo zdravotnictví varuje: kouření způsobuje rakovinu“. [38]

3.2.4 Snížení dostupnosti

O účincích omezování dostupnosti alkoholických nápojů a cigaret se vedou mnohé diskuze. Dle Rehn omezení dostupnosti alkoholu vede ke klesající spotřebě a tím také k poklesu kriminality a zvýšení dostupnosti je příčinou rostoucích problémů. Možnou cestou může být úprava věkové hranice, od kdy lze nakupovat alkohol. Přínosný má být tento nástroj z důvodu, že u mladých osob závislost vzniká mnohem rychleji než u dospělých osob. Jako příklad je uváděno zvýšení věkového limitu pro prodej alkoholu v USA z 18 na 21 let, kdy tento krok vedl k eliminaci počtu smrtelných dopravních nehod způsobených právě mladými lidmi pod vlivem alkoholu. Rehn dále upozorňuje, že snížení dostupnosti alkoholu musí být doprovázeno řadou dalších opatření, aby o účinnosti byla přesvědčena co nejširší část obyvatelstva a docházelo tak k omezování poptávky po alkoholu. Na podporu klesající poptávky po alkoholu mají být vedeny interaktivní programy či tzv. „peer programy“, při nichž se předem připravení účastníci se svým programem snaží jít dobrým příkladem mladým lidem. [21], [39]

3.2.5 Spotřební daň

Cigarety a alkohol patří mezi zboží, které je zatížené selektivní spotřební daní, tzv. akcízem. Daň je definována jako „povinná, nenávratná, zákonem určená platba do veřejného rozpočtu“. Spotřební daně řadíme mezi daně nepřímé, které mohou být stanoveny dvojím způsobem – „ad valorem“ (podle ceny zdaňovaného základu), nebo specificky (podle množství jednotek zdaňovaného základu). Daně uvalované

na cigarety mají své specifikum, do základu daně může vstoupit množství v kusech a také cena pro konečné spotřebitele, jedná se tedy o složený akcíz. [11]

Tento nástroj je součástí hospodářské politiky státu, jehož cílem je získat finanční prostředky od soukromého sektoru do veřejných rozpočtů pro financování veřejných statků a potřeb. Pokud jsou vysoké sazby selektivních spotřebních daní uvaleny na zboží s nízkou elasticitou poptávky, má stát zajištěn významný výnos veřejného rozpočtu, tedy tyto daně plní fiskální funkci a příjem do rozpočtu z nich je stabilní a také snadno předvídatelný. [11], [40]

Zpravidla jsou spotřební daně vybírány z komodit, které mají negativní dopady na společnost, ekonomiku a lze tak hovořit o vzniku negativních externalit. Kromě fiskální funkce může daň působit nápravně, neboť může dojít k žádanému snížení spotřeby vlivem vnímaného zvýšení ceny. Finanční prostředky z těchto daní pak lze alokovat na zmírnění či odstranění nežádoucích důsledků spotřeby, avšak tyto výnosy nejsou vázány účelově, tedy daně z cigaret či alkoholu nezískají přímo například zdravotnická zařízení na léčbu kuřáků a alkoholiků. [11]

Dále selektivní spotřební daně mohou působit jako výchovný prostředek tím, že jejich výše odráží spotřebitele od spotřeby. Kubátová mluví o této dani jako jisté formě pokuty za spotřebu, díky níž mají být uhrazeny zvýšené náklady společnosti, například na již uvedenou léčbu závislých a nemocných. [40], [41]

Samotné zvýšení spotřební daně ale nemusí nutně vést ke snížení spotřeby, změna v daňovém zatížení musí být pro spotřebitele značná. Tyto změny musí být vedeny a upravovány velmi citlivě a musí být brán ohled na všechny možné důsledky této změny. Uvalení daně na cigarety a alkohol totiž neovlivňuje pouze konečné spotřebitele, ale také výrobce, prodejce, dodavatele surovin aj. K ovlivnění spotřeby škodlivých komodit má stát vedle daní i další nástroje, jejichž vhodnou kombinací může vést účinný boj proti spotřebě cigaret a proti jejím nepříznivým důsledkům ve společnosti. Jak uvádí Cunningham, pokud je jako hlavní cíl fiskální politiky státu vytyčeno snížení spotřeby cigaret či alkoholu, pak je účinný model aplikovaný v Kanadě. Ten spolu s významným zvýšením daňového zatížení doporučuje zavést komplexní balíček opatření pro boj s kouřením a spotřebou alkoholu, a to vše podpořené vysokou informovaností veřejnosti o zdravotních rizicích spotřeby těchto komodit. [11], [42]

Rabin a Sugarman je přesvědčen o pozitivním vlivu zvyšování daně na pokles spotřeby. Růst daně je přenášen na spotřebitele růstem ceny a vyšší cena může odradit spotřebitele od koupě, a to především mladé lidi bez vlastního příjmu. Avšak prokázat vliv růstu ceny na změnu spotřeby je komplikované, neboť závislé osoby tuto škodlivou spotřebu neodloží ani po růstu ceny. Vhodnější je tvrdit, že vliv růstu akcízu se liší podle věku spotřebitelů. Obecně lze tvrdit, že s rostoucí cenou spotřeba klesá, avšak pomalejším tempem, a tak rostou příjmy z výběru daní. [11], [24], [43]

Významným aspektem spotřebních daní je regresivní charakter. Na osoby s nižšími příjmy mají zvýšené daně větší vliv než na osoby s vyššími příjmy. Avšak Cunningham považuje tuto skutečnost za pozitivní. Lidé s nižšími příjmy vykazují vyšší spotřebu a regresivní charakter daní je nutí snižovat spotřebu, čímž je

chráněno jejich zdraví. Navíc pokud odloží škodlivou spotřebu, zvýší se jejich disponibilní prostředky na jinou spotřebu. [42]

Zvyšování daní nelze vnímat pouze jako prostředek ke snižování spotřeby. Nelze opomíjet, že rostoucí daně můžou podněcovat růst černého trhu. Z toho plyne, že použití pouze daňových nástrojů nenapomůže účinnému boji proti škodlivé spotřebě, ale je třeba je vhodně kombinovat s dalšími cenovými i necenovými nástroji. V takovém případě může mít zvyšování daní pozitivní vliv na zdraví obyvatelstva a také na zaměstnanost díky nahrazování tabákových výrobků jinými produkty či službami. [43], [44]

3.3 Náklady na spotřebu alkoholických nápojů a cigaret

Při spotřebě vznikají náklady, zátěž, kterou je nucen nést jak samotný spotřebitel, tak i další subjekty. Jedná se o společenské náklady, které bývají rozdělovány na interní a externí. Interní nese samotný spotřebitel, někdy bývají též nazývány privátními náklady, naopak externí náklady nesou další subjekty, ať již jednotlivci nebo instituce. [11]

Johnson uvádí, že až 53 % lékařských nákladů vynaložených na léčbu rakoviny plic a hrtanu nebo obstrukční plicní choroby jsou důsledkem spotřeby cigaret a dále, že kouření je příčinou až u 13 % kardiovaskulárních chorob, mozkových infarktů a dalších rakovin. Celkově se podle autorů zdravotní náklady na léčbu nemocí způsobených kouřením podílí na celkových zdravotních nákladech 6 až 8 %. [45] Vyčíslit zdravotní náklady spotřeby cigaret je ovšem velmi náročné, neboť do nákladů většinou nejsou započítány výdaje na léčbu chorob, u nichž lze těžko prokázat souvislost s kouřením. [43]

Náklady na spotřebu cigaret

Jak již bylo řečeno, studií existuje celá řada, rovněž tak způsobů stanovování nákladů na spotřebu. Neexistuje tedy jednotná metoda určující kalkulaci těchto nákladů. V České republice provedla vyčíslení nákladů na spotřebu cigaret Habrová a Hrubá ve své studii v roce 2007. Na straně příjmů ze spotřeby cigaret byly zohledněny následující položky:

- daň z přidané hodnoty, spotřební daň a clo z cigaret,
- daň ze zisku tabákového průmyslu,
- ušetřené starobní důchody díky předčasné úmrtnosti způsobené aktivním a pasivním kuřáctvím.

Strana výdajů byla vyčíslena těmito položkami:

- zvýšené náklady státu na zdravotnictví kvůli kouření,
- nemocenské dávky vyplacené kvůli nemocnosti aktivních i pasivních kuřáků a kvůli pracovním úrazům při požárech zaviněnými kouřením,
- jedna čtvrtina částky, o kterou je snížen hrubý domácí produkt kvůli předčasné úmrtnosti, nemocnosti a při požárech v důsledku kouření,
- ušlé daně z příjmu osob kvůli předčasné úmrtnosti, nemocnosti a požárům,

- invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí důchody vyplácené v důsledku předčasné úmrtnosti nebo nemocnosti,
- škody na státním majetku způsobené požáry kvůli kouření,
- náklady na likvidaci požárů způsobených kuřáctvím.

Výsledkem studie je vyčíslená ztráta ve výši 63,845 mld. CZK a zisk 49,205 mld. CZK ze spotřeby cigaret v ČR v roce 2003. [46]

Hanson a Kysar kladou důraz na zavedení institutu mechanismu odpovědnosti, pod kterým budou výrobci cigaret nuceni do prodejních cen cigaret zahrnout zdravotní náklady této spotřeby. Tento krok považují autoři za první, velmi důležitý k přispění efektivity v rámci regulace spotřeby cigaret. [47]

Náklady na spotřebu alkoholických nápojů

Obdobně jako náklady na spotřebu cigaret, lze vyčíslit také náklady na spotřebu alkoholických nápojů. Do položek přinášejících státu příjmy, lze zahrnout:

- daň z přidané hodnoty, spotřební daň a clo z lihovin,
- daň z příjmů právnických osob,
- ušetřené starobní důchody z důvodu předčasných úmrtí vlivem nemocnosti, nehodovosti a trestných činů způsobených pod vlivem alkoholu.

Na straně výdajů lze kalkulovat s následujícími položkami:

- ušlé daně z příjmů fyzických osob v důsledku předčasných úmrtí a nemocnosti,
- ztráta na hrubém domácím produktu vlivem předčasných úmrtí a nemocnosti,
- vyplacené nemocenské dávky,
- zvýšené náklady ve zdravotnictví
- škody na majetku způsobené občany pod vlivem alkoholu a náklady na jejich likvidaci
- socioekonomické ztráty z dopravních nehod a hmotné škody způsobené trestnou činností.

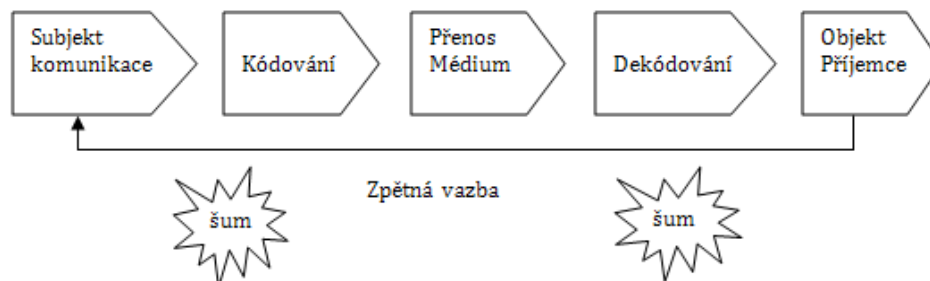
Ve skutečnosti ovšem vzniká mnohem více nákladů, které jsou velmi těžce kvantifikovatelné. Nadměrná konzumace alkoholu může vést k růstu chudoby, a tím je možný nárůst bezdomovectví. Lidé pod vlivem alkoholu mohou týrat své děti, dopouštět se domácího násilí na blízkých osobách. Psychická újma, bolest a utrpení ovšem vyčíslit nelze. Vlivem nadměrné konzumace alkoholických nápojů se mnoho lidí rozvádí, děti pak vyrůstají s jedním z rodičů a ztráty z rozvrácených manželství také nelze vyčíslit. [48]

3.4 Marketingová komunikace

Teorií marketingové komunikace je celá řada, neboť názory autorů se liší a mnozí pojmají tuto problematiku z různých úhlů pohledu. Komunikací obecně je myšleno předání daného sdělení či informací vybraným subjektům. Cílem marketingové komunikace je učinit změnu v názorech, postojích a chování spotřebitelů. [49]

3.4.1 Komunikační proces a komunikační mix

Základní model komunikačního procesu je tvořen 8 prvky, jak je znázorněno na obrázku č. 2.

Obr. 2 Model komunikačního procesu
Zdroj: Vlastní zpracování, dle³

Prvním článkem je organizace, osoba, nebo skupina osob, jejichž cílem je vyslat informace, sdělení k příjemci. Druhým krokem, tedy kódováním je myšlen převod informací do takové podoby, aby ji konečný objekt rozuměl. Může jít o text, obrázky, fotografie, zvuky a další. Cílem je, aby takové sdělení přitáhlo pozornost příjemce, vyvolalo určitou reakci a byl jím vyjádřen určitý názor. Tyto kódované informace musí být následně přeneseny příjemci prostřednictvím vybraných komunikačních kanálů. Následný proces dekodování je o pochopení kódované informace příjemcem. Důležitá je zpětná vazba – určitá reakce, kterou vysílá příjemce subjektu komunikace, a cílem je zjištění, zda proces komunikace byl účinný a bylo dosaženo požadovaného efektu. Neopomenutelnou, ačkoliv nežádoucí součástí celého procesu jsou šumy, které mohou být přítomny v každém kroku procesu. Jimi mohou vznikat problémy v přijetí daného sdělení.

Vhodně sestavený **komunikační mix** slouží k naplnění marketingových a firemních cílů. Rozlišovány mohou být 2 formy komunikace:

- osobní, k níž patří osobní prodej,
- neosobní, do níž lze řadit reklamu, public relations, podporu prodeje a přímý marketing.

Osobní prodej

Probíhá formou osobní komunikace, tzv. tváří v tvář. Přínosem je vytvoření dlouhodobých vztahů mezi danými subjekty, což také vede k posílení image firmy i produktu. Mezi nesporné výhody se řadí okamžitá zpětná vazba. Ovšem nevýhodou jsou vysoké náklady na jeden kontakt a také obtížnost získat kvalifikované obchodníky pro tuto formu komunikace.

Reklama

Jedná se o placenou, neosobní komunikaci, která je prezentována různými médii. Cílem je přesvědčit cílovou skupinu ke koupi daného produktu a jeho propagace.

³ Přikrylová, J., Jahodová, H, 2010

Reklamu lze prezentovat v televizi, rozhlase, novinách, časopisech, billboardech, výročních zprávách aj. Výhodou je působení tohoto prostředku na širokou veřejnost, avšak je neosobní a také je velmi těžké vyčíslit a změřit jeho účinek.

Public relations

Tímto nástrojem se vytváří vztahy směřující dovnitř i navenek firmy. Významným pojmem je publicita, která vzniká umístěním významné zprávy ve sdělovacích prostředcích nebo pozitivní prezentací v televizi, rozhlase, apod. Díky ní lze neosobně stimulovat poptávku. Publicita může vzniknout také negativní prezentací, neboli „špatná reklama je také reklama“. Jelikož tuto formu neřídí samotný subjekt, je považována za velmi důvěryhodnou.

Podpora prodeje

Jedná se o krátkodobé stimuly, jejichž cílem je zvýšit prodej. Častým krokem je poskytnutí krátkodobých výhod zákazníkům, kterými mohou být cenová zvýhodnění, slevové kupóny, soutěže o věcné ceny, vzorky zdarma, ochutnávky, slosovatelné ceny a další. Většinou je použití těchto prvků spojeno s dalšími formami propagace. Mezi výhody je řazeno účinné vyvolání pozornosti, které ve většině případů vede k nákupu, avšak značnou nevýhodou je již zmiňovaná krátkodobost a také při častém opakování ztrácí na účinku.

Přímý marketing

Myšleny jsou takové tržní aktivity, které jsou využity pro přímý, adresný či neadresný kontakt s cílovou skupinou. Výhodou je efektivní zacílení na daný segment trhu, především formou databázového marketingu. Za výhodou lze považovat možnost utajení před konkurencí, avšak databáze je třeba pravidelně aktualizovat a musí být pečlivě vedeny. [49], [50]

3.4.2 Komunikační strategie

Rozlišovány jsou 2 základní strategie: tahu (pull) a tlaku (push).

Cílem **pull strategie** je vytvářet prodávajícím stimuly na poptávku konečného spotřebitele, který pak bude tlačit na distribuční cesty. Tato strategie je využitelná pro situace, kdy se předpokládá, že zákazníci budou daný výrobek poptávat. Výrobce provede reklamní kampaň cílenou na konečné spotřebitele. O tomto kroku informuje obchodní mezičlánky z důvodu, aby byly připraveny na rostoucí zájem zákazníků o výrobek. Na podporu zájmu o výrobek navíc výrobce produkuje prodejní letáky či zajistí vhodné umístění výrobku v prodejních regálech. Pro pull strategii je typická reklama a podpora prodeje, která může být realizována formou ochutnávky, bezplatného rozdávání vzorků či propagace na sportovních nebo kulturních akcích. Využívána je hojně u zásilkových obchodů.

V případě **push strategie** výrobce komunikuje přímo s obchodními mezičlánky a snaží se o podporu výrobku na cestě ke konečnému spotřebiteli. Nástroji jsou v tomto případě osobní prodej a podpora prodeje, například příspěvky na společnou reklamu, obchodní slevy, aj. Cílem je motivovat obchodní

mezičlánky, aby urychlily pohyb produktů ke spotřebitelům. Tato strategie se používá především na průmyslových trzích.

Tyto strategie ovšem netřeba striktně oddělovat, mnoho výrobců využívá kombinaci obou dle různých produktů tak, aby dosáhli efektivního výsledku, tedy požadovaných prodejů. [49], [50]

3.4.3 Integrovaná marketingová komunikace

V posledních letech je klasický marketing považován za málo účinný, je tomu tak z důvodu, že většina forem komunikace je velmi snadno napodobitelná konkurencí, proto výhodu získá ten, kdo oblast komunikace povede intenzivně a integrovaně s cílem získat konkurenční výhodu. V dnešní moderní době již nestačí, aby marketingová komunikace byla pouze součástí marketingového mixu, je potřebná integrace s personální politikou a nejlépe, aby byly hájeny obecné zájmy.

Integrovaná marketingová komunikace je souhrnem dílčích procesů počínaje analýzou, plánováním, implementací a konče kontrolou jednotlivých forem komunikace. Cílem je vytvořit srozumitelné, účinné, pozornost zaujímající sdělení, které bude šité na míru cílové skupině zákazníků. Charakteristikou integrované komunikace je použití více komunikačních nástrojů současně tak, aby se vzájemně doplňovaly a byla tak posílena efektivita marketingové komunikace. Zároveň je potřebné, aby jednotlivé nástroje spolu ladily, aby spotřebitelé nebyli zahlceni pouze velkým množstvím informací, avšak bez cíleného účinku. [49]

3.4.4 Společensky odpovědný marketing

Než firma začne vytvářet a uplatňovat marketingovou strategii, měla by mít na paměti nejen přání svých zákazníků, ale také jejich dlouhodobé zájmy a vůbec dlouhodobé zájmy celé společnosti. Jedině tak může svým spotřebitelům a celé společnosti vhodně posloužit. Je zjevné, že spotřebitelé nepreferují pouze to, co je všeobecně považováno za dobré. Kdyby tomu tak bylo, nespotřebovávali by cigarety, neboť jsou škodlivé, stejně tak by nenakupovali alkohol. Ovšem tyto skutečnosti jsou v rozporu se zájmy celé společnosti. Proto musí jít média cestou regulace, aby tak byla kontrolována poptávka po škodlivých výrobcích.

Firmy, které uplatňují společensky odpovědný marketing, berou v potaz, aby jejich produkty byly atraktivní nejen pro samotné spotřebitele, ale také prospěšné pro celou společnost. Kotler rozlišuje 4 typy produktů podle okamžitého uspokojení a dlouhodobého užitku pro spotřebitele, jak je znázorněno na obr. č. 3.

		Okamžité uspokojení	
		Nízké	Vysoké
Dlouhodobý užitek spotřebitele	Vysoký	Blahodárné produkty	Žádoucí produkty
	Nízký	Nevhodné produkty	Líbivé produkty

Obr. 3 Společenská klasifikace produktů
Zdroj: Kotler, Moderní marketing, 2007

Žádoucí produkty přinášející vysoké okamžité uspokojení i dlouhodobý užitek, jsou například výživné cereálie. Mezi líbivé produkty lze zařadit alkohol a cigarety, které uspokojují okamžitou potřebu, avšak dlouhodobá spotřeba může přinášet negativní důsledky. Jako blahodárné produkty lze uvést bezpečnostní pásy v autech, které nepřináší vysoké okamžité uspokojení, ale spíše dlouhodobý užitek. Poslední typ nevhodných produktů jsou třeba neúčinné léky. Veškeré produkty by měly spadat mezi žádané produkty. Co se týče alkoholu a cigaret, velmi dobře se prodávají, ale z dlouhodobého hlediska nejsou prospěšné, ba naopak. [51]

Schiffman a Kanuk upozorňují, že obchodníci by neměli inzerovat alkohol a cigarety před mládeží, ani využívat mladé modely či profesionální sportovce v reklamě na alkohol a cigarety, protože právě slavné osobnosti jsou velmi často brány jako vzory pro mladé lidi. Tedy tato škodlivá spotřeba by v žádném případě neměla být spojována s úspěšnými lidmi. [52]

3.4.5 Legislativa

Jelikož je marketingová komunikace primárně určena pro veřejnost, je třeba, aby byla regulována ve prospěch veřejných zájmů. O regulaci se snaží také Evropská unie, například v oblasti užívání drog a tabákových výrobků vydává různá nařízení. Avšak oblast komunikace je velmi široká a každá země uplatňuje v její regulaci jiné přístupy. Marketingovou komunikaci cílenou na tabákové výrobky a alkoholické nápoje nelze nechat na libovůli výrobců těchto produktů. Je třeba požadovat, aby jejich propagace nebyla vedena s cílem maximalizace prodejů, ale aby si byli vědomi, že spotřeba těchto produktů je pro společnost v mnoha ohledech škodlivá, tedy aby uplatňovali společensky odpovědný marketing. [49], [51]

Mezi možnostmi regulace lze zařadit omezení určující maximální množství financí vynaložených na reklamu, jaký druh médií lze pro propagaci využít, jakou povahu může mít reklamní sdělení a další. Zvláště důležitá je legislativa týkající se možností marketingu zaměřeného na tabák, alkohol ve spojení s dětmi a mládeží. V případě tabákové reklamy Evropská komise od roku 2006 nařídila členským státům zákaz jakékoliv propagace tabákových výrobků, včetně sponzorství. Co se týče reklamy na alkohol, ta není Evropskou komisí striktně omezena. Ve Francii je uplatňován úplný zákaz reklamy na alkohol, obdobně je tomu ve Švédsku a Finsku,

kde platí velmi přísná omezení, Velká Británie a Dánsko má zavedenou povinnost uvádět na alkoholické produkty zdravotní varování. [51]

3.4.6 Demarketing

Kotler rozlišuje demarketing a protipůsobící marketing, v obou případech je cílem snížit poptávku, ovšem podstatou demarketingu je, že snížení poptávky není spojeno s negativním jevem, v případě protipůsobícího marketingu tomu tak je. Je třeba zmínit, že žádný z těchto nástrojů není cestou k nulové poptávce po vybraném produktu, ale pouze k jejímu usměrnění. [53]

Tyto dva pojmy bývají velmi často zaměňovány. Slavík uvádí, že podstatou demarketingu je odradit spotřebitele od určitého chování či jednání a jako příklad uvádí protikuřácké kampaně, jejichž cílem je odradit spotřebitele od škodlivé spotřeby. Využití demarketingu je spíše než v komerční sféře aplikovatelné ve veřejných službách, kdy cílem komunikace není získat cílové zákazníky, ale odradit je od spotřeby, která není veřejnosti prospěšná. [54]

Demarketing jako vhodný typ marketingu pro alkoholické nápoje a cigarety uvádí také Kozel, jak je zřejmé z tabulky č. 1 uvedené níže. Rozlišuje v ní 8 druhů poptávky dle návaznosti na marketingové aktivity. [55], [56]

Tab. 1 Druh použitelného marketingu podle typu poptávky

Typ poptávky	Příklad poptávaných produktů	Použitelný marketing
Negativní	Obávané lékařské zákroky	Konverzní (analytický)
Nulová	Vstup produktu na nový trh	Stimulující
Latentní	Cigarety neškodící zdraví	Rozvojový
Klesající	Videokazety	Remarketing (tvůrčí)
Nepravidelná	Letní poptávka po grilech	Synchromarketing
Plná	Poptávka na business trzích	Udržovací
Nadměrná	Vakcíny v době epidemie	Demarketing (protipůsobící)
Nezdravá	Cigarety, alkohol, drogy	Demarketing (protipůsobící)

Zdroj: Kozel, Moderní metody a techniky marketingového výzkumu, 2011

Gerstner rozlišuje 3 typy demarketingových situací:

- *Obecný* – prodávající sníží úroveň celkové poptávky;
- *Selektivní* – společnost odrazuje od poptávky pouze určitý segment spotřebitelů;
- *Předstíraný* – prodávající vytváří umělý nebo předstíraný nedostatek produktů s cílem vzbudit o ně vyšší zájem u zákazníků, aby měli potřebu pořizovat si vybrané produkty do zásoby. [57]

4 Metodika

4.1 Zdroje sekundárních dat

Pro potřeby vlastní práce budou sekundární data týkající se spotřeby, spotřebních vydání, kriminality, dopravní nehodovosti, počtu léčených pacientů, nákladů pojišťoven a inkasa spotřebních daní čerpána především z webových stránek Českého statistického úřadu, Ústavu zdravotnických informací a statistiky České republiky, stránek Policie České republiky, Ministerstva financí České republiky a webových stránek příslušných úřadů a organizací.

4.2 Metody zpracování sekundárních dat

Jelikož bude zkoumán vývoj sekundárních statistických dat v čase, bude pro analýzu využita problematika časových řad. Časová řada je posloupnost hodnot vybraných ukazatelů uspořádaných v čase od minulosti do přítomnosti. Velký vliv na chování časových řad má nejistota, což je důvodem nemožnosti jejich popisu matematickým vzorcem. Chování daného jevu je vysvětlováno pomocí faktoru času. Analýza vývoje ukazatelů je nápomocná při poznání zákonitostí vývoje ukazatelů a umožňuje následně provedení predikce vývoje v budoucnosti. [58]

V rámci analýzy časových řad se nejprve prostřednictvím grafického znázornění a elementárních charakteristik dynamiky získává představa o jejich charakteru. Pokud je uvažována časová řada, kde y_t značí hodnoty ukazatele a T počet intervalů, pak lze určit následující základní charakteristiky dynamiky:

- koeficient růstu:

$$k_t = \frac{y_t}{y_{t-1}}$$

- koeficient přírůstku:

$$\delta_t = k_t - 1$$

- tempo růstu a přírůstku:

$$100 \cdot k_t, 100 \cdot \delta_t$$

Důležitou součástí analýzy časových řad je jejich trendová analýza. Trendem je rozuměn obraz dlouhodobých změn v průměrném chování časové řady. Nejčastějším postupem je využití trendových funkcí, kterými mohou být přímka, parabola, exponenciála, aj. K popsání trendu slouží regresní analýza, která k takovému popisu využívá některou z výše zmíněných matematických křivek. [59]

Pokud se jedná o lineární trend, zápis rovnice přímky je následující:

$$T_t = \beta_0 + \beta_1 t$$

V případě kvadratického trendu je zápis paraboly následující:

$$T_t = \beta_0 + \beta_1 t + \beta_2 t^2$$

Ke zjištění hodnot parametrů β se využívá metoda nejmenších čtverců, přičemž zvolené trendové funkce musí být lineární v parametrech. Proměnná t v rovnicích značí nezávisle proměnnou, tedy čas. [60]

Pro posouzení vhodnosti daného modelu mohou posloužit věcně ekonomická kritéria, subjektivní analýza grafu či index determinace. Tento koeficient determinace je jednoduchý nástroj, který měří míru variability daného modelu, tedy jak odhady parametrů korespondují se skutečnými daty. Zápis koeficientu je následující:

$$R^2 = 1 - \frac{ESS}{TSS} \text{ nebo } R^2 = \frac{RSS}{TSS}, \text{ kde:}$$

$$TSS = \sum_{i=1}^n (Y_t - \bar{Y})^2, ESS = \sum_{i=1}^n (\hat{Y}_t - \bar{Y})^2, RSS = \sum_{i=1}^n (Y_t - \hat{Y}_t)^2$$

Tento index může nabývat hodnot 0 až 1, a čím větší, tím lépe je model popsán. Pokud tedy index determinace slouží k výběru vhodného modelu mezi více modely, je vybrán ten model, u něhož je hodnota indexu vyšší. [59], [60]

Pro potřeby této práce bude analýza sekundárních dat, tedy časových řad, prováděna v programu MS Excel.

4.3 Zdroje primárních dat

4.3.1 Dotazníkové šetření

Pro získání primárních dat bylo využito kvantitativní metody výzkumu veřejného mínění, konkrétně dotazníkové šetření. Dotazník byl vytvořen v programu Umbrella a vybraným respondentům byl zaslán v elektronické formě. Jelikož účelem provedeného dotazníkového šetření bylo zjištění chování mladých spotřebitelů v oblasti konzumace alkoholu a spotřeby cigaret, byly s žádostí o vyplnění osloveny vybrané základní a střední školy po celé České republice. Dotazník byl také zveřejněn na sociálních sítích. Dotazník byl sestaven z celkem 31 otázek (uzavřených, otevřených, polootevřených, polootevřených s více možnostmi, filtračních a identifikačních) a sestával ze tří základních částí. V první části byly otázky orientovány na spotřebu cigaret, v druhé části byly zjišťovány spotřební zvyklosti a názory na konzumaci alkoholu a poslední částí byly identifikační otázky. Cílem bylo zjištění spotřebních zvyklostí, tedy první zkušenosti s vybranou komoditou, míra a důvody spotřeby v současné době, finanční situace spotřebitelů týkající se dané spotřeby, důvody, které by odradily spotřebitele od škodlivé spotřeby a doplňující informace, jež s problematikou souvisejí. Šetření probíhalo od 2. února 2015 do 27. března 2015 a za tuto dobu bylo získáno 1052 dotazníků od spotřebitelů mladších 22 let.

Po ukončení sběru odpovědí a před samotným analyzováním je potřeba provést kontrolu úplnosti odevzdaných dotazníků. Po kontrole se počet úplných dotazníků zredukoval na 887 dotazníků, tj. úbytek o téměř 16 %. Důvodem byl nízký věk respondentů, kteří vyplňování dotazníku považovali spíše za

odreagování v rámci vyučování a jejich mnohdy nesmyslné odpovědi lze přičíst jejich neznalosti o pojmu „diplomová práce“ a ignorování závažnosti tématu.

Pro samotnou analýzu dat bude využit program MS Excel a pracováno bude s popisnými charakteristikami dat, především s absolutní a relativní četností, tedy bude provedeno třídění prvního stupně. Dané výsledky budou zaznamenány do vybraných grafů rozdělení četnosti. Dále bude ve vybraných případech zkoumána závislost příslušných odpovědí za pomoci sestavení kontingenčních tabulek v programu MS Excel. Závislost, případně nezávislost dvou kvalitativních veličin bude testována za pomoci Chí-kvadrát testu. Nulovou hypotézou je stanoveno, že mezi příslušnými veličinami není žádná závislost. Dle porovnání dosaženého výsledku statistického testu, tedy p-hodnoty s hladinou významnosti 5 %, bude učiněn závěr o závislosti, či nezávislosti. Pokud bude vypočtená p-hodnota větší než hladina významnosti 0,05, nulová hypotéza se nezamítá. V opačném případě, že je vypočtená hodnota menší než 0,05, lze hovořit o závislosti veličin.

4.3.2 Struktura respondentů

Struktura respondentů dle pohlaví a věku je znázorněna v tabulce č. 2 níže. Vyplývá z ní, že z 887 dotazníků bylo 529 dotazníků vyplněno ženami a 358 respondentů bylo mužského pohlaví.

Co se týče **věkové struktury**, dotazník byl zaměřen na osoby mladší 22 let. Snahou bylo získat odpovědi i od osob mladších 15 let, neboť v dnešní době se spotřeba alkoholu a cigaret týká i tak mladých lidí. Ovšem získat odpovědi od této skupiny obyvatel bylo náročné, ze strany škol byla zjevná neochota z důvodu, že by takový dotazník mohl být motivem pro konzumaci, a že daný dotazník není pod záštitou věrohodné organizace. Dalším důvodem byl také stud a obava z odpovídání na takové otázky ze stran studentů. Ačkoliv byl dotazník zcela anonymní, některé z oslovených dětí měly obavu, že se zodpovězené skutečnosti dozví například rodiče. Osob mladších 15 let tedy bylo pouhých 10. Ve věkové struktuře 15 až 18 let odpovědělo 603 osob a zbylých 274 respondentů bylo ve věku 19-22. Cíl získat co nejvíce odpovědí od mladistvých osob byl tedy dosažen.

Tab. 2 Struktura respondentů dle pohlaví a věku

	Méně než 15 let	15-18 let	19-22 let	Celkem
Muži	2	247	109	358
Ženy	8	356	165	529
Celkem	10	603	274	887

Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

Dále bylo v rámci identifikačních otázek zjišťováno, v jaké **domácnosti** respondenti žijí. Tato otázka byla zařazena z důvodu, že je nasnadě se domnívat, že rodina má nemalý vliv na míru škodlivé spotřeby. Jelikož se jedná o mladé

respondenty, je zřejmé, že většina žije s rodiči, konkrétně 602 osob, pouze s jedním z rodičů žije 202 osob, dále 48 respondentů žije s partnerem či partnerkou, 6 lidí v manželství, 17 lidí žije o samotě a zbylých 12 zvolilo jinou možnost, žijí buď na koleji s přáteli, s prarodiči, či v pěstounské, střídavé či náhradní adoptivní péči.

Co se týče převažujícího **povolání**, je zřejmé dle věkové struktury, že nejvíce respondentů činili studenti, konkrétně 94 %. 46 osob je již zaměstnáno, přičemž 44 z nich je starších 18 let. Osob starších 18 let je 274, z čehož vyplývá, že také v této věkové skupině je převážná většina studentů. 4 respondenti jsou nezaměstnaní a 3 na mateřské dovolené.

Zkoumáno dále bylo, jaký **typ školy** studující respondenti navštěvují. Lze se domnívat, že studenti některých škol mohou více inklinovat ke škodlivé spotřebě. Mládež tráví velké množství času ve škole, jejich osobnosti se formují pod vlivem vrstevníků a je důležité, v jakém kolektivu lidé vyrůstají a jaké hodnoty si přebírají. Nadpoloviční většina respondentů navštěvuje střední odbornou školu, 21 % studuje střední odborné učiliště, 13 % gymnázium, 79 osob navštěvuje vysokou školu a zbylé respondenty tvoří studenti základní školy (12 osob), vyšší odborné školy (9 osob), konzervatoře (2 osoby) či nástavbového typu studia (3 osoby).

Poslední z identifikačních otázek se týkala **velikosti obce**, v níž respondenti převážně bydlí. Lze se dohadovat, zda velikost obce, v níž lidé vyrůstají a žijí, má nějaký vliv na míru konzumace alkoholu či spotřebu cigaret. Někdo by mohl tvrdit, že ve větších městech lidé více pijí a kouří a začínají s touto spotřebou v ranějším věku, ovšem někdo by mohl namítat, že právě naopak v menších městech a na vesnicích je tato problematika závažnější. Každopádně, ať je tomu tak či onak, lidé se kvůli takovému zjištění stěhovat nebudou, je pouze důležité, aby prevence byla cílena na všechny stejně a například v rámci preventivních protialkoholních a protikuřáckých programů na školách je třeba zapojit veškerá školská zařízení. Většina, téměř 40 % respondentů, žije v obcích s 3000 a méně obyvateli. Co se týče absolutních počtů, následují obce s 3 001-10 000 obyvateli (200 respondentů), dále obce s 10 001-30 000 obyvateli (155 respondentů), ve městech s více než 100 000 obyvateli žije 97 respondentů a nejméně osob pochází z měst s 30 001-100 000 obyvateli (81 respondentů).

Původně byla do dotazníkového šetření zařazena také otázka týkající se **příjmu rodiny**, ovšem po provedeném pretestu byla otázka vyřazena, a to z následujících důvodů. Bohatost rodiny bývá uváděna jako důležitý faktor, který má významný vliv na míru škodlivé spotřeby. Ovšem vnímání bohatství rodiny je velmi subjektivní, dále mnoho dětí ani nezná skutečný příjem rodiny a případně nechce přiznat například nízký příjem. Navíc se jedná o citlivý údaj, který mnoho osob nechce sdělit. Z důvodu negativních ohlasů na tuto otázku v provedeném pretestu byla proto tato otázka vyřazena. Odpovědi na tuto otázku by byly nepřesné a zkreslené a o zjištěné závislosti či nezávislosti na míru spotřeby by se dalo pouze spekulovat.

4.3.3 Hlubkové rozhovory

Dále byla primární data získána z hloubkových rozhovorů s odborníky z řad doktorů pracujících s lidmi závislími na alkoholu a cigaretách, kteří se rozhodli svůj problém řešit a vyhledat odbornou pomoc. Osloveno bylo 12 odborníků na problematiku škodlivé spotřeby alkoholických nápojů, přičemž ochotných provést rozhovor bylo 5, v případě odborníků na problematiku škodlivé spotřeby cigaret bylo osloveno 10 odborníků a získáno bylo také 5 rozhovorů. Dále bylo osloveno 9 policistů, kteří se ve výkonu své služby dostávají do kontaktu s lidmi pod vlivem alkoholu, a poskytnuto bylo 6 rozhovorů. Tyto rozhovory byly prováděny v průběhu měsíce dubna 2015 a průměrně komunikace trvala půl hodiny. Tento druh výzkumu byl zvolen z důvodu návaznosti na statistická sekundární data, aby analýza trendů vývoje byla doplněna názory odborníků a také pro doplnění výsledků z dotazníkového šetření. Tyto věcné poznatky byly tak rozšířením pohledu na danou problematiku a umožnily přesnější formulaci účinných doporučení na omezení škodlivé spotřeby cigaret a alkoholu.

5 Vlastní práce

5.1 Alkoholické nápoje a tabák

Spotřeba alkoholických nápojů a tabáku je velmi diskutovaným tématem současné doby, a jelikož se jedná o komodity, které společnosti přináší mnohé negativní důsledky, je třeba jejich spotřebu regulovat, zjišťovat míru spotřeby ve společnosti, analyzovat zjištěné výsledky a vydávat dokumenty, doporučení, nařízení, směrnice, apod., aby negativní důsledky byly eliminovány. Důkazem nutnosti kontroly spotřeby jsou závěry studií, ze kterých vyplývá, že stát je nucen vynakládat výrazně více finančních prostředků na léčbu nemocí z kouření, než kolik jich získává z prodeje tabákových výrobků a stejného výsledku je dosaženo i při porovnání příjmů a nákladů státu u komodity alkoholické nápoje. [19], [61], [62]

Zákonů zakazujících či upravujících oblasti spotřeby alkoholických nápojů a cigaret je celá řada. Co se týče alkoholu, tak již v roce 1956 byl doplněn zákon **č. 87/48 Sb.**, kterým se vláda Československé republiky usnesla na koordinovaném boji proti alkoholismu. Důvodem byly statistické údaje té doby, kdy v roce 1955 bylo spotřebiteli vydáno na alkohol šestkrát více finančních prostředků než na kulturní potřeby. Zákon ukládal opatření pro zvýšení výroby nealkoholických nápojů a pro postupné snižování spotřeby alkoholických nápojů prostřednictvím zdražování, snižování jejich výroby, či omezení prodeje. Důraz byl kladen na požadavek abstinence u osob mladších 18 let. [5]

V dnešní době je v platnosti mnoho zákonů, neboť důležitou úlohou státu je mít zaveden systém práva, který především chrání, aby nežádoucí jevy byly ve společnosti eliminovány a předcházelo se jejich negativním důsledkům.

Zákon č. 379/2005 Sb., *o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami* stanovuje opatření směřující k ochraně před škodami na zdraví působenými danými škodlivými výrobky, dále jsou stanovena opatření omezující dostupnost tabákových výrobků a alkoholu a v poslední řadě je zde stanovena působnost příslušných orgánů a úřadů při tvorbě a uskutečňování programů ochrany. Ve své první části definuje důležité pojmy, jako tabákový výrobek, tabáková potřeba, alkoholický nápoj, protidrogová politika, záchytná služba a další. V další části jsou stanovena omezení dostupnosti tabákových výrobků a alkoholických nápojů a definuje zákazy kouření.

Základním bodem tohoto zákona je zákaz prodeje tabákových výrobků a alkoholických nápojů osobám mladším 18 let. V souvislosti s tímto bodem musí provozovatelé obchodující s těmito výrobky svou provozovnu označit zjevně viditelným textem zákazu. Dále je zakázán prodej a dovoz potravinářských výrobků nebo hraček, které by tvarem či vzhledem mohly napodobovat příslušné výrobky a podněcovat tak spotřebitele ke škodlivé spotřebě. [30]

Zákon č. 40/1995 Sb., *o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů* upravuje mimo jiné regulaci reklamy na alkoholické nápoje a tabákové výrobky. [38]

V oblasti rozhlasového a televizního vysílání upravuje **zákon č. 231/2001 Sb.**, o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů zvláštní ustanovení o obchodních sděleních týkajících se alkoholických nápojů, zakazuje obchodní sdělení týkající se cigaret nebo jiných tabákových výrobků ve vysílání sponzorovaných rozhlasových nebo televizních programů a pořadů a cigarety nesmí být umístěny v pořadech televizního vysílání. [63]

Další **zákon č. 132/2010 Sb.**, o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a o změně některých zákonů ukládá například povinnosti poskytovatelům audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání týkající se audiovizuálních obchodních sdělení, v nichž se zakazují taková sdělení týkající se cigaret, nesmí být sponzorovány osobami, jejichž hlavním předmětem činnosti je výroba nebo prodej cigaret a další. [64]

Co se týče tabákových výrobků, je důležité zmínit **předpis č. 344/2003 Sb.**, vyhláška, kterou se stanoví požadavky na tabákové výrobky. V této vyhlášce Ministerstvo zemědělství stanovuje podle **zákona č. 306/2000 Sb.**, kterým se mění zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích, a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 119/2000 Sb., v souladu s právem Evropských společenství, co je rozuměno tabákovými výrobky, stanovuje druhy tabákových výrobků a dále stanovuje způsob označování tabákových výrobků, jejich obalů a varování na obalech. [33], [65]

Přední organizací zabývající se problematikou daného tématu je **Ministerstvo zdravotnictví České republiky**. V reakci na vysokou spotřebu alkoholu se Česká republika v roce 2013 připojila k používání metodiky SBI (screening and brief intervention), jež má být nápomocna při prevenci alkoholismu. Tento nástroj má pomoci ke zlepšení záchytu časných stádií závislosti. [66]

V přímé působnosti Ministerstva zdravotnictví je celá řada organizací, nemocnic, ústavů, hygienických stanic, léčeben a dalších. Pro potřeby této práce za zmínku stojí **Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR**, jež je součástí státní statistické služby a poskytuje celou řadu statistik týkající se dané problematiky. Součástí zdravotnické statistiky jsou i výběrová šetření o zdravotním stavu, jež tento ústav prováděl již od roku 1993 v tříletých cyklech. V roce 2008 bylo šetření uskutečněno dle jednotné evropské metodiky, tzv. *Evropské výběrové šetření o zdraví v ČR* (EHIS, z angl. European Health Interview Survey), druhá vlna proběhla v roce 2014. Základem jsou 4 moduly – Evropský modul o zdraví, o zdravotních determinantách, o zdravotní péči a podkladový modul. [67], [68]

Další důležitou organizací Ministerstva zdravotnictví je **Státní zdravotní ústav**, jehož úkolem je připravovat podklady pro národní zdravotní politiku, pro ochranu a podporu zdraví či je určen k monitorování a výzkumu vztahů životních podmínek a zdraví. K problematice spotřeby alkoholických nápojů a cigaret vydává celou řadu dokumentů a provádí nejrůznější studie ke zjištění informací o rozsahu spotřeby, jejím vývoji, apod., z jejichž vyhodnocení lze vyvodit efekty přijatých opatření a preventivních intervencí. [69], [70]

Z dlouhodobých studií lze zmínit *Celosvětový průzkum užívání tabáku mezi mládeží* (GYTS, z angl. Global youth Tobacco Survey), *Mezinárodní studii Mládež a zdraví* (HBSC, z angl. The Health Behaviour in School-aged Children), které jsou realizovány pod záštitou Světové zdravotnické organizace. Nejvýznamnější dotazníkové šetření zaměřené na užívání návykových látek mezi dospívajícími v evropských zemích je studie *ESPAD* (z angl. European School Project on Alcohol and other Drugs), jíž se Česká republika účastní již od roku 1995 a probíhá ve čtyřletých cyklech. [13]

Důležitým dokumentem je **Národní strategie protidrogové politiky**, která byla přijata vládou ČR a jež je rozpracována do akčních plánů. Aktuální strategie je platná na období 2010-2018, avšak v roce 2014 byla provedena její revize zahrnutím problematiky hazardního hraní a integrováním strategie k omezení škod způsobených alkoholem, čímž byl vytvořen základ tzv. integrované protidrogové politiky. Ta si klade za cíl snížit poptávku po alkoholu u mladistvých, tedy nejohroženější skupiny obyvatelstva. Účelem je: „*Zabezpečit ochranu jednotlivců a společnosti před zdravotními, sociálními, ekonomickými škodami, které může užívání alkoholu přinášet, a zajistit bezpečnost jednotlivců, společnosti a majetku před dopady v podobě trestné činnosti spojené s dostupností a užíváním alkoholu*“. Priority v rámci strategie jsou rozčleněny do 4 pilířů: primární prevence, léčba a sociální začleňování, snižování rizik a snižování a regulace dostupnosti a environmentální strategie. [71], [72]

K této problematice je třeba postupovat koordinovaně, proto se na spolupráci podílí Světová zdravotnická organizace (WHO, z angl. World Health Organization), orgány Evropské unie a další instituce. Mezi důležité dokumenty WHO se řadí **Rámcová úmluva o kontrole tabáku FCTC** (z angl. Framework Convention on Tobacco Control) jako reakce na globalizaci tabákové epidemie. V České republice byla přijata v roce 2012. Jde o vůbec první právně závazný dokument v historii WHO a jejím obsahem jsou základní body mezinárodní kontroly tabáku, jako ochrana opatření veřejného zdraví od komerčních zájmů tabákového průmyslu, provedení daňových opatření za účelem snížení poptávky po tabáku, ochrana lidí před vystavováním tabákovému kouři, regulace složení tabákových výrobků, usměrnění balení a označení tabákových výrobků, varování spotřebitelů před nebezpečím tabáku, zákaz reklamy, propagace a sponzorování tabáku, pomoc lidem ukončit závislost na tabáku, kontrola ilegálního obchodu s tabákovými výrobky, zákaz prodeje tabákových výrobků nezletilým, podpora ekonomicky schůdné alternativy k pěstování tabáku. [73]

V reakci na tento dokument byl vydán WHO technický dokument **MPOWER**. Tato publikace se stala prvním komplexním přehledem zabývajícím se stavem kontroly tabáku ve světě. Jsou v něm uvedeny významné skutečnosti, a to, že více než polovina zemí nemá zajištěn ani minimální způsob monitorování podílu počtu spotřebitelů cigaret trpících danými nemocemi, pouze 5 % světové populace je chráněno zákony, které zajišťují nekuřácké prostředí, dostupnost léčby závislosti na tabáku je velmi nízká, málo zemí má zavedenou povinnost pro výrobce cigaret uvádět zdravotní varování na jejich krabičkách a také malý počet zemí má zaveden

naprostý zákaz reklamy, propagace a sponzorování tabákových výrobků. Dále dle publikace není většina spotřebitelů schopna omezit kouření i přes případné vědomí o daných rizicích kouření, a to ani v době, kdy je ohroženo jejich zdraví, proto více než polovina kuřáků zemře v důsledku škodlivé spotřeby. Účinným nástrojem záchrany mnoha životů vidí ve zvýšení daní z tabákových výrobků.

WHO na tabákovou epidemii cílí 6 balíčků opatření kontroly tabáku:

- **Monitor tobacco use and prevention policies** – monitorovat užívání tabáku a preventivní opatření;
- **Protect people from tobacco smoke** - chránit obyvatele před tabákovým kouřem;
- **Offer help to quit tobacco use** – nabídnout pomoc při odvykání kouření;
- **Warn about the dangers of tobacco** – varovat o nebezpečí tabákových výrobků;
- **Enforce bans on tobacco advertising, promotion and sponsorship** – prosadit zákaz reklamy, propagace a sponzorování tabákových výrobků;
- **Raise taxes on tobacco** - zvýšit daně z tabákových výrobků.

V případě, že by bylo zavedeno těchto 6 základních zásad, bylo by dosaženo zvýšené šance účinné prevence kouření u mladých, aby s kouřením vůbec nezačínali, dále by byla poskytnuta pomoc současným kuřákům přestat, a navíc by byli chráněni nekuřáci před tabákovým kouřem a rizicích pasivního kouření. [74]

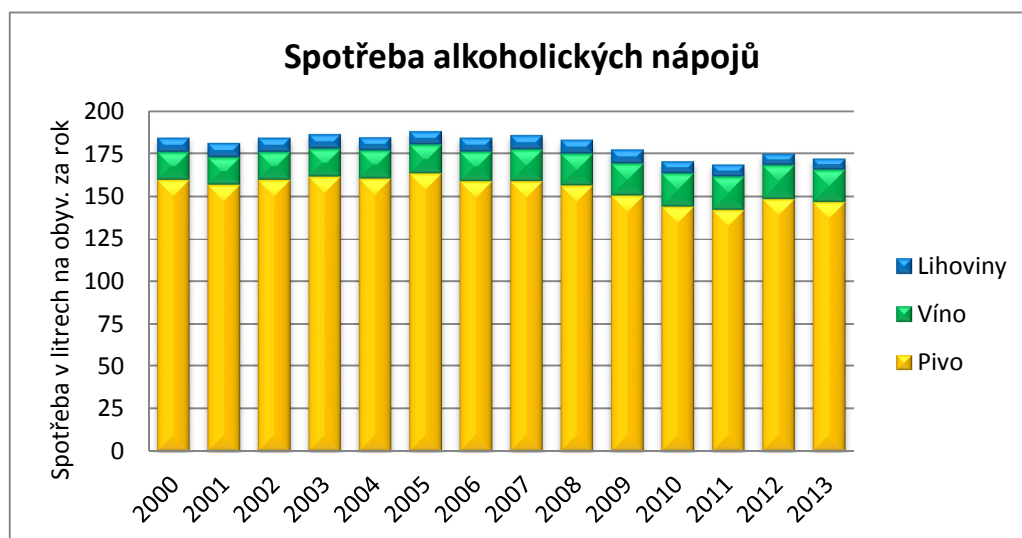
Program **Zdraví 2020** na podporu veřejného zdraví a blahobytu byl v roce 2012 přijat ministry zdravotnictví jako nástroj pro implementaci stejnojmenného programu WHO. Jsou v ní představeny záměry organizace na období šesti let 2014-2020. Jejím cílem je zlepšit zdravotní stav obyvatelstva a snížit výskyt nemocí a předčasných úmrtí, kterým lze předejít. [75], [76]

Jak již bylo řečeno, Evropská unie se také podílí na boji proti škodlivé spotřebě. Zejména v oblasti kouření vydává řadu směrnic, významnou je **směrnice o tabákových výrobcích** 2014/40/EU z roku 2014. Ta upravuje výrobu, obchodní úpravu a prodej tabákových výrobků a většina pravidel začne platit v první polovině roku 2016. Tato směrnice má zajistit, aby tabákové výrobky a kouření ztratily na přitažlivosti a aby tak mladí lidé vůbec nezačínali kouřit. Příčinou je skutečnost, že většina kuřáků má první zkušenost s kouřením ve velmi nízkém věku, studie EU uvádí, že až 70 % začne kouřit před svými 18. narozeninami a 94 % před 25. narozeninami. Konkrétně tato směrnice zakazuje cigarety a tabák k ručnímu balení cigaret s charakteristickými příchutěmi. Dále požaduje, aby se na obalech tabákových výrobků objevovala zdravotní varování, textová i obrazová, přičemž tato varování musí pokrýt 65 % přední i zadní strany obalů a stanovuje minimální rozměry pro tato varování. Dalším požadavkem je zákaz všech propagačních a zavádějících prvků na tabákových výrobcích. Dále je členským státům umožněno zakázat internetový prodej těchto výrobků. [77], [78], [79]

5.2 Spotřeba alkoholických nápojů a tabáku

Údaje spotřeby **alkoholických nápojů** jsou Českým statistickým úřadem vykazovány v litrech na 1 obyvatele za rok. Na následujícím obr. č. 4 je uvedena celková spotřeba alkoholických nápojů v letech 2000-2013 a zároveň je na něm znázorněno rozdělení spotřeby jednotlivých druhů alkoholických nápojů, tedy lihovin s průměrným obsahem alkoholu 40 %, vína a piva.

Obr. 4 Spotřeba alkoholických nápojů v ČR v období let 2000-2013

Zdroj: Vlastní zpracování, dle Českého statistického úřadu

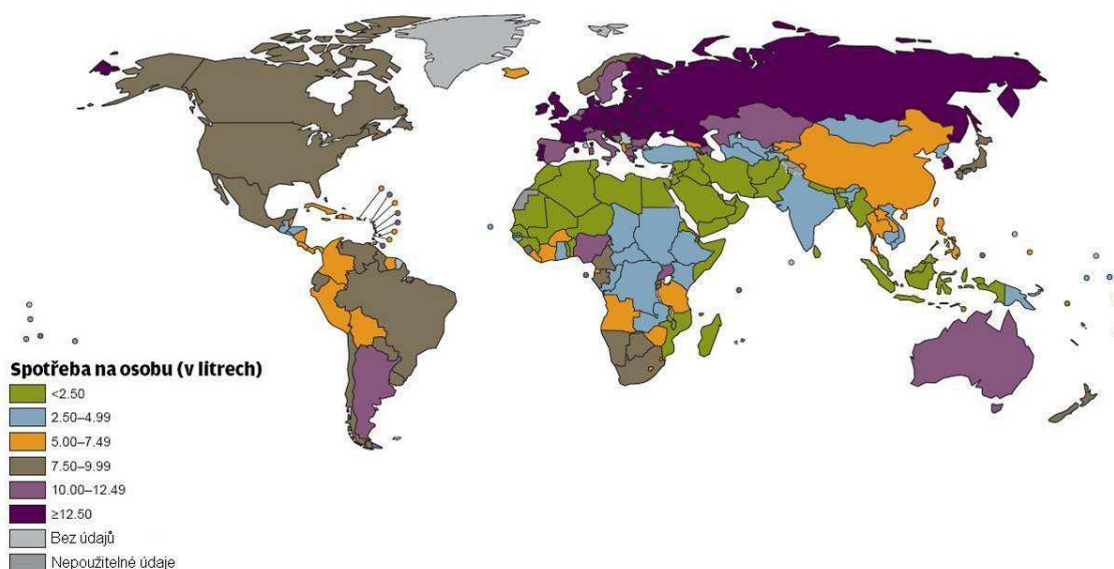
Průměrně výše spotřeby za dané období dosahovala 181 litrů na 1 obyvatele za rok, tj. cca 0,5 litru alkoholu na osobu denně. Celkově ovšem spotřeba klesá, především v posledních pěti letech, kdy roční spotřeba alkoholu nepřesáhla 180 litrů na osobu. Nejnižší spotřeba byla evidována v roce 2010, a to 171 litrů na osobu za rok. Naopak nejvíce alkoholu bylo spotřebováno v roce 2005, přes 188 litrů na osobu.

Co se týče jednotlivých druhů alkoholických nápojů, nejvyšší podíl má spotřeba piva, zaujímá cca 85 % celkové spotřeby, víno se podílí 11 % a nejmenší podíl činí lihoviny. Lihoviny zaznamenaly v roce 2010 meziroční propad o 1,2 litru, a dosáhly tak minima od roku 2000, spotřebováno bylo pouze 7 litrů na osobu za rok. Od roku 2010 spotřeba nadále klesá, čemuž s jistotou přispěla prohibice v roce 2012. V tomto roce naopak vzrostla spotřeba piva, z 142,5 litrů z roku 2011 na 148,6 litrů v roce 2012, v dalším roce 2013 spotřeba piva poklesla o 1,6 litru na osobu na rok. V případě vína lze pozorovat stále rostoucí oblibu tohoto nápoje, neboť od roku 2000 jeho spotřeba každým rokem rostla z hodnoty 16,1 až po hodnotu 19,8 v roce 2012. Výjimkou byl poslední rok 2013, kdy spotřeba klesla na 18,8 litru na osobu na rok.

Podle zprávy Světové zdravotnické organizace z roku 2011 se Česká republika svou spotřebou alkoholických nápojů řadí na druhé místo těsně za Moldávií.

Následující obrázek č. 5 znázorňuje celkovou spotřebu čistého alkoholu dospělých (15+) na osobu v litrech dle údajů Světové zdravotnické organizace.

Celková spotřeba čistého alkoholu dospělých (15+) na osobu v litrech

Obr. 5 Celková spotřeba čistého alkoholu dospělých (15+) na osobu v litrech

Zdroj: http://relax.lidovky.cz/cesi-jsou-druzci-na-svete-ve-spotrebe-alkoholu-vic-piji-jen-moldavane-11h-/zdravi.aspx?c=A110218_161731_ln-zdravi_mev

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že alkoholické nápoje již někdy konzumovala naprostá většina respondentů, celkem 820 z celkových 887, tj. více než 92 %. Pokud bude zdůrazněn fakt, že respondenti nejsou starší 22 let, je takové zjištění důkazem, že česká společnost je ke konzumaci alkoholu velmi benevolentní a tolerantní. Výsledky studie ESPAD z roku 2011 dokonce prokázaly, že alkohol někdy v životě pilo necelých 98 % šestnáctiletých osob, přičemž těmito výsledky se čeští respondenti umístili na předních příčkách, co se týče nejčastější konzumace alkoholu - pouze studenti z České republiky a Lotyšska mají zkušenost s alkoholem ve více než 95 %. [80] Dle studie OECD se Česká republika umístila v první desítce zemí dle nejčastější opilosti mladistvých. [81]⁴

Překvapivé je, že s konzumací alkoholu mají procentuálně větší zkušenosti ženy, celkem 93 %, muži ovšem zaostávají s velmi malým rozdílem, alkohol již někdy pilo 91 %, což odporuje výsledkům studie ESPAD, z níž vyplývá, že alkohol konzumují více muži a dlouhodobě se tento trend nemění. [82]

V případě věkového zastoupení by bylo nasnadě se domnívat, že mezi staršími osobami se najde méně těch, kteří alkohol nikdy nekonzumovali v porovnání s mladšími osobami, kterým je zakázáno alkohol podávat. Výsledky dotazníkového

⁴ Srovnání s výsledky jiných studií jsou pouze orientační, je třeba brát ohled, že každé šetření sestává z jiné skupiny respondentů a je prováděno v odlišném časovém okamžiku.

šetření korespondují s touto domněnkou, alkohol již někdy okusilo 99 % osob ve věku 19-22, a v případě respondentů ve věku 15-18 let konzumovalo alkohol 90 % osob. V případě osob mladších 15 let je více těch, které již alkohol konzumovaly, konkrétně 7 z 10 respondentů.

Dále mají s konzumací alkoholu větší zkušenosti osoby žijící pouze s jedním z rodičů, více než 94 %, oproti lidem žijících v úplné rodině (91 %). V případě typu školy, jež respondenti navštěvují, nejsou patrné vysoké rozdíly. Co se týče velikosti obce, nejvíce osob již někdy konzumovalo alkohol ve městech s více než 100 000 obyvateli, na vesnicích a ve městech do 30 000 obyvatel.

Lze pozorovat, že zkušenosti s alkoholem má opravdu naprostá většina respondentů, ale je otázkou, zda již takovou informaci lze považovat za varování. Mladistvé osoby by neměly konzumovat alkoholické nápoje, ovšem mnohem důležitější je, jak častá konzumace je a v jaké míře. Pokud respondenti měli odpovědět, zda někdy konzumovali alkoholické nápoje, je zřejmé, že kladnou odpověď zvolili i v případě, že někdy vypili pivo či sklenku vína, nebo se na nějaké oslavě napili aperitivu, ale nemusí to nutně znamenat, že jsou častými konzumenty. Je tedy zapotřebí dále zkoumat, jak často mladiství konzumují alkoholické nápoje a jaké množství těchto nápojů průměrně spotřebují.

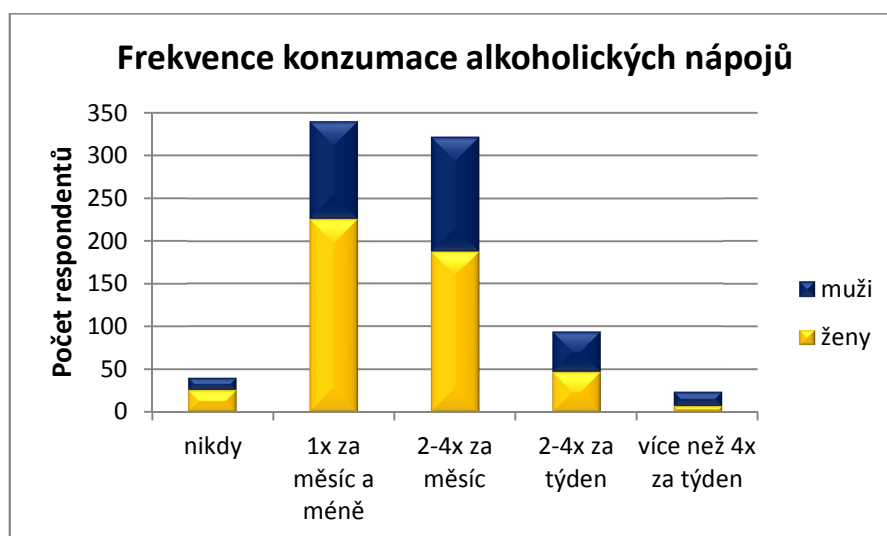
Důležitým faktorem je **věk, ve kterém spotřebitelé poprvé konzumovali alkoholický nápoj**. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že průměrně do styku s alkoholem respondenti přišli v 13,5 letech, přičemž nejčastější odpovědí bylo 14 let. Ženy průměrně poprvé konzumovaly alkohol později než muži, avšak pouze v řádu desetin, tedy v rozdílu pár měsíců věku. Větší rozdíl byl zaznamenán pouze v případě porovnání věkových kategorií. Nejstarší skupina, tedy 19-22let, poprvé pila alkoholický nápoj ve 14 letech, osoby ve věku 15-18 let již ve věku 13 let a v případě respondentů mladších 15 let činí průměr první konzumace pouhých 10 let. Je třeba připomenout, že těchto respondentů bylo ve zkoumaném vzorku pouze 10, tedy nelze tuto informaci zobecňovat na větší skupinu osob tohoto věku, ale v každém případě lze konstatovat, že hranice první konzumace alkoholu se posunuje stále níž. Tuto skutečnost je zapotřebí vnímat varovně, neboť čím dříve přijde dítě do styku s alkoholem, tím větší je pravděpodobnost, že bude konzumovat i nadále, tedy vytvoří si určitý zvyk. Tyto osoby si ale v největší míře nejsou schopny uvědomovat rizika, svoji konzumaci nevnímají jako problém, ale jako neškodnou zábavu. V České republice není výjimkou, že při policejních zátazích policisté zasahují u případů, kdy jsou děti kolem patnáctého roku věku pod vlivem alkoholu.

Jak již bylo řečeno, průměrný věk první konzumace alkoholu se pohybuje v rozmezí třináctého a čtrnáctého roku věku a z výsledků dále vyplynulo, že není rozhodující, zda respondent žije v úplné rodině, či pouze s jedním z rodičů, na vesnici, ve městě či velkoměstě nebo jakou školu studuje. Při zkoumání každé zmíněné kategorie vyšel průměrný věk právě mezi 13 a 14 lety. Tyto výsledky korespondují s výsledky studie ESPAD, dle které se Česká republika umístila mezi prvními pěti zeměmi z celkových 36 zemí s nejvyšším podílem mladistvých, kteří alkohol konzumovali již před dosažením věku čtrnácti let. [83]

Bylo zmíněno, že je důležité se zabývat otázkou, **jak často respondenti konzumují alkoholické nápoje**, což bylo náplní další otázky. Bylo by pozitivním zjištěním, že velký počet z těch, co sice někdy konzumovali alkoholický nápoj (tedy z 820 respondentů), v současné době nepijí vůbec. Ovšem tahle skutečnost nebyla naplněna, pouhých 40 respondentů nepije alkohol v současné době. Celkem tedy z 887 respondentů nespotřebovává alkohol 107 osob, tedy 12 %. Z těch, co se někdy napili, ale nyní nepijí, tvoří větší procento ženy, avšak z celkového počtu „abstinentů“ je více mužů, avšak o pouhé procento. Větší rozdíl je patrný ve věkové struktuře respondentů, ve věku 19-22 let nepijí v současné době pouhé 3 osoby, tj. 1 %, ve věku 15-18 let nikdy nekonzumovalo a ani nyní nekonzumuje alkohol 16 % respondentů. Všechny osoby, jež v současné době nepijí alkohol, jsou studenti některé ze středních škol.

Hlavní řešitel studie ESPAD Ladislav Csémy potvrzuje, že konzumace alkoholu v řadách mladistvých se stala dlouhodobě závažným problémem a podíl pravidelných spotřebitelů mezi těmito osobami roste, přičemž velký podíl na tomto trendu mají výrobci alkoholických nápojů, neboť mezi studenty roste obliba tzv. alkopops (hotové míchané nápoje s obsahem 4-7 % alkoholu), které jsou výrobci cílené především na mladé lidi. [80]

Nejvíce respondentů zvolilo možnost, že alkohol konzumují maximálně 1x měsíčně, celkem 340 respondentů, tj. 42 %. Jedná se především o ženy a osoby ve věku 15-18 let. Druhou nejčastější odpovědí bylo 2-4x za měsíc, odpovědělo tak 322 osob, tj. 39 %, přičemž tuto možnost vybralo více žen (188 z celkového počtu 494 žen konzumujících alkohol, tj. 38 %), avšak procentuálně pijí 2-4x za měsíc více muži (134 z 326 mužů konzumujících alkohol, což je 41 %) a osoby ve věku 19-22 let. 2-4x za týden konzumuje alkohol 11 % respondentů, procentuálně více mužů a osob starších 18 let. Nejméně osob konzumuje alkohol více než 4x za týden, pouhá 3 % a převážně muži a lidé ve věkové skupině 19-22 let a jedná se o studenty středních odborných škol a učilišť. Příslušnou četnost odpovědí lze vidět na obr. č. 6. Pozitivně lze hodnotit klesající počet respondentů s rostoucí frekvencí konzumace alkoholu, avšak při uvědomění si, že se jedná o velmi mladé osoby, je třeba být na poplach, neboť z šetření vyplývá, že více než polovina respondentů konzumujících alkohol pije pravidelně, a to několikrát za měsíc.

Obr. 6 Frekvence konzumace alkoholických nápojů dle pohlaví
Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

V kontextu s výše uvedenými výsledky je vhodné zkoumat závislost mezi frekvencí konzumace alkoholických nápojů a vybraných identifikačních ukazatelů. Co se týče pohlaví, byla za pomoci chí-kvadrát testu zjištěna závislost. Usuzovat tak lze z výsledku chí-kvadrát testu 0,00047, jež je menší než hladina významnosti 0,05, tedy je zamítnuta nulová hypotéza o nezávislosti sledovaných znaků.

Z výše uvedených výsledků vyplynulo, že jsou patrné rozdíly v četnosti konzumace v souvislosti s věkem. Tuto závislost lze prokázat také chí-kvadrát testem, jehož výsledná hodnota 7,47E-08 je menší než hladina významnosti.

Dle odborných studií je významným faktorem ovlivňující míru konzumace alkoholu rodina, je proto na místě zabývat se otázkou, zda je prokazatelná závislost mezi těmito charakteristikami. Z chí-kvadrát testu vyplývá, že nulovou hypotézu o nezávislosti nelze zamítnout, neboť hodnota 0,1 je větší než hladina významnosti. Z osob žijících pouze s jedním z rodičů téměř polovina pije jednou za měsíc a méně, druhou nejčastější odpovědí bylo 2-4x za měsíc. V případě osob žijících s oběma rodiči jsou výsledky totožné. Lze se tedy domnívat, že na konzumaci alkoholu nemá primární vliv struktura rodiny, ale spíše styl výchovy.

Dále se lze domnívat, že osoby z různých typů škol inklinují ke konzumaci alkoholu odlišně. Nejčetnější odpovědí u všech středních škol byla konzumace jednou za měsíc a méně a druhou nejčetnější 2-4x za měsíc. Respondenti navštěvující vysokou školu konzumují alkohol převážně 2-4x za měsíc, případně 2-4x za týden. Je zjištěno, že u všech možností jednoznačně převažují studenti ze středních odborných škol a zajímavostí je, že mezi vysokoškolskými studenty není žádný, kdo by vůbec nekonzumoval alkoholické nápoje. Co se tedy týče závislosti typu školy na frekvenci konzumace, byla pomocí chí-kvadrát testu prokázána závislost, neboť výsledná hodnota 4,8E-07 menší než 0,05 značí o zamítnutí nezávislosti. Výsledky studie ESPAD dokládají, že studenti z učilišť a odborných středních škol mají s alkoholem větší zkušenosti než gymnazisté. [83]

V souvislosti s tím, jak často respondenti konzumují alkoholické nápoje, bylo zkoumáno, **z jakého důvodu nejčastěji spotřebovávají alkohol**, tedy co je k této spotřebě vede. Výsledky lze pozorovat v tabulce č. 3 níže.

Tab. 3 Důvody ke konzumaci alkoholu v závislosti na frekvenci konzumace alkoholu

	1x za měsíc a méně	2-4x za měsíc	2-4x za týden	Více než 4x za týden	Celkem
Chuť	132	181	73	20	406
Oslavit úspěch	186	182	41	5	414
Společenské akce	305	284	67	11	667
Zapít zklamání	35	33	13	4	85
Nuda	7	18	10	6	41
Nemyslet na problémy	32	62	32	7	133
Odhodit zábrany	34	46	20	2	102
Nervozita	6	19	11	4	40
Kvůli kamarádům	52	61	14	5	132
Celkem	340	322	94	24	

Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

Z tabulky je zřejmé, že nejvíce respondentů, více než 85 %, konzumuje alkohol na společenských akcích, jako jsou oslavy, svatby, narozeniny, apod., přičemž takových akcí se vybraní respondenti průměrně účastní maximálně jednou za měsíc, případně 2-4x za měsíc. Dalšími nejčastějšími odpověďmi bylo, že mají na nějaký vybraný alkoholický nápoj chuť, nebo chtějí oslavit úspěch, z těchto důvodů pije nadpoloviční většina respondentů. Chuť na alkohol mají respondenti dvakrát až čtyřikrát do měsíce a oslavit nějaký úspěch je dle respondentů potřeba maximálně čtyřikrát do měsíce nebo méně než jednou za měsíc. Přibližně 15 % respondentů konzumuje alkohol, aby na chvíli nemysleli na problémy, dále kvůli kamarádům a také kvůli tomu, že konzumace alkoholu jim umožňuje překonat zábrany. Z těchto důvodů konzumují alkohol především 2-4x za měsíc.

Na tuto problematiku se lze podívat i z jiného úhlu pohledu, lze zkoumat, jaké faktory vedou respondenty k jednotlivým druhům frekvencí konzumace alkoholu. Osoby konzumující alkohol maximálně jednou za měsíc pijí především na společenských akcích, dále když chtějí zapít úspěch nebo mají na alkohol chuť. Respondenti, kteří pijí 2-4x za měsíc, pijí převážně z úplně stejných důvodů. Ti, co konzumují alkohol 2-4x týdně, jsou ke konzumaci vedeni především svými chutěmi, stejně tak, pokud pijí více než 4x za týden.

Mezi další důvody, které respondenty vedou ke konzumaci alkoholických nápojů, lze zařadit příjemně strávený večer u televize, či s přítelem, někteří pijí alkohol pro doplnění energie, jiní si dají rádi vybraný alkoholický nápoj k jídlu či tzv. na dobré spaní. Někteří uvedli, že pijí alkoholické nápoje na uhašení žízně a našli se i takoví, kteří přiznali, že pijí, aby se opili. Další konzumují alkohol ze zvyku, někteří proto, že jim to přijde zajímavé, či to za zajímavé považuje okolí. Mezi odpověďmi se objevil i smutek, žal, smrt blízkého či jiné těžké životní situace. Z tohoto výčtu je patrné, že lidé se ubírají ke konzumaci alkoholu z nejrůznějších důvodů, ale rozhodně by se takové chování nemělo měnit ve zvyk a brát alkohol jako východisko z problémů.

V souvislosti s vysokou konzumací alkoholu v České republice vznikl projekt „Suchej únor“, v letošním roce 2015 proběhl již třetí ročník a jedná se o akci, která je primárně určena pro muže a jejím cílem je podpořit mužské zdraví prostřednictvím abstinence od alkoholu v měsíci únor. Cílem je tedy celý měsíc vydržet nekonzumovat žádné alkoholické nápoje a věnovat se namísto toho fyzickému a duševnímu zdraví. Důvody jsou znázorněny na obr. č. 7. [84]

Obr. 7 Hlavní důvody pro akci „Suchej únor“

Zdroj: <http://suchejunor.cz/>

Jedná se o velmi zajímavý projekt, který by mohl přitáhnout pozornost mnoha příznivců. Formou tzv. „hecování“, povzbuzování a sdílení svých pocitů a důkazů silné vůle mezi kamarády by se akce mohla stát pravidelnou, jejímž výsledkem by mohlo být uvědomění si, jak člověk silný je, zda vydrží bez konzumace alkoholických nápojů. Ačkoliv se jedná o akci primárně určenou pro muže, účast žen je také vítána. Proto bylo zjišťováno v řadách respondentů, **zda by se zúčastnili akce „suchý měsíc“ a zda si myslí, že by vydrželi.** Většina respondentů, téměř 80 %, uvedla, že by se takové akce zúčastnili a nedělalo by jim to problém. Ženy převažovaly nad muži a více sebejistě se cítí respondenti ve věku 15-18 let. Tuto možnost zvolili převážně ti, kteří konzumují alkoholické nápoje maximálně 4x za měsíc. Pouhých 7 % přiznalo, že by se akce zúčastnili, avšak asi by to nevydrželi, přičemž tuto možnost zvolilo přibližně stejné procento osob, pouze

nepatrně převažovaly ženy a jednalo se spíše o respondenty ve věku 19-22 let. Zbýlých 13 % odpovědělo, že by se takové akce nezúčastnili, jedná se především o muže a osoby ve věku 19-22 let.

V kontextu s touto otázkou byla zkoumána závislost mezi odhodláním zúčastnit se a frekvencí konzumace alkoholu za měsíc. Z výsledků vyplynulo, že akce by se zúčastnili především ti, kteří konzumují alkohol méněkrát za měsíc, tedy cítí, že by jim vynechání případné akce, či vzdání se alkoholu na takové akci, nedělalo problém. Účast razantně odmítli především ti, co konzumují alkohol častěji, 2-4x za týden, případně více než 4x týdně a stejně tomu bylo také u konzumentů, kteří usoudili, že by asi měsíc bez alkoholu nevydrželi. Lze tedy konstatovat, že zájem o účast na takové akci závisí na frekvenci konzumace alkoholu, což potvrdil i výsledek chí-kvadrát testu ($1,8E-21$), jež je menší než hladina významnosti 0,05.

Dále bylo zkoumáno, zda o účasti rozhoduje finanční stránka respondentů, tedy, zda mají dostatek finančních prostředků na jejich spotřebu. Tato závislost prokázána nebyla, neboť výsledek chí-kvadrát testu vyšel větší (0,7) než hladina významnosti, proto se nulová hypotéza o nezávislosti těchto proměnných nezamítá. Finanční situace tedy není rozhodující pro zájem o tuto akci.

Ačkoliv dle výsledků by se většina respondentů takové akce zúčastnila, je třeba přihlížet na tyto výsledky trochu skepticky, neboť jak uvádí jeden ze zúčastněných: „*Musím přiznat, že jsem netušil, že v jednom měsíci je tolik příležitostí dát si alkohol. A že mi to bude tolik chybět.*“ [85]. Tedy, ačkoliv si člověk myslí, že by vydržel měsíc bez alkoholu, mohl by být překvapen, že není snadná věc odolat i pouhému jednomu pivu. Ovšem je nutné přihlížet k věku respondentů, bylo by alarmující, kdyby již náctileté osoby neovládly vydržet měsíc bez alkoholu. Dalo by se říci, že výsledky jsou příznivé, především co se týče zájmu, avšak přesné výsledky by přineslo až hodnocení po uskutečnění akce.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že konzumace alkoholických nápojů není pro osoby mladší 22 let žádnou neznámou, právě naopak, převážná většina konzumuje alkohol pravidelně. Důležité je tedy vědět, **jaké důvody by osoby přiměly přestat s konzumací alkoholických nápojů** a zamyslet se nad těmi důvody, které jsou ze strany státu či jiných subjektů ovlivnitelné. Mnoho respondentů uvedlo, že nemá důvod přestat konzumovat alkoholické nápoje a nic takového konat nechťejí, což nelze brát tak, že by chtěli nekontrolovatelně, neomezeně pít, ale je třeba brát ohled na věk respondentů a brát v úvahu, že mnoho z nich si neuvědomuje závažnost rizikové konzumace, a tak nedovedou myslet na důsledky, které by se mohly stát, dokud jimi nejsou přímo ohroženi. Z těch, co nějaký důvod uvedli, většina odpověděla, že by je přiměly přestat zdravotní problémy, ať již jich samotných, nebo někoho ze svého okolí. Zmiňovány byly jak závažné nemoci, tak otrava alkoholem, případně i nepříjemné kocoviny. Dále bylo ženami uváděno těhotenství, což je pochopitelné a tento důvod by měl být samozřejmý pro všechny ženy. Dále byl uváděn zdravý životní styl, dieta a v souvislosti s tím i sport a fitness. Je všeobecně známé, že alkohol obsahuje mnoho kalorií a v žádném případě nepřispívá ke zvýšení sportovního výkonu.

Mnoho respondentů zmínilo svoji rodinu, partnera, děti a také kamarády. Někteří uvedli, že by přestali pít alkohol, kdyby zároveň přestali jejich kamarádi. Zajímavým názorem bylo, že by stačilo, kdyby někdo z kamarádů řekl „dnes si dáme jenom džus“, jde tedy vidět, že mnoho mladých osob je ovlivněno svými vrstevníky a konzumují alkohol z důvodu, aby například zapadly a nebyly pro posměch ostatním. Dalšími důvody byly zmíněny problémy ve škole, v práci nebo doma, nebo kdyby někdo blízký utrpěl kvůli konzumaci alkoholu vážné zranění, případně vážnou dopravní nehodu. Mnoho osob také uvedlo, že by je odradilo od konzumace, kdyby někdo z rodiny byl alkoholik. Mnohé by přimělo přestat, kdyby na sobě pociťovali příznaky alkoholismu, případně by se jim zhoršila pověst a kamarádi by se o nich nevhodně vyjadřovali, nebo kdyby si konzumací alkoholu přivodili společenský trapas a utrpěly by tak vztahy s jejich blízkými.

Tyto veškeré důvody jsou těžce ovlivnitelné někým třetím, je tedy vhodné uvést i důvody, které respondenti uváděli a jež by se daly do jisté míry ovlivnit. Jedná se o výrazné zvýšení ceny alkoholických nápojů, tedy že by se respondenti dostali do finančních potíží, případně si uvědomili, že finanční prostředky raději vydají na jinou spotřebu. Dále bylo zmíněno zrušení oblíbených značek, oblíbených příchutí, nebo například, kdyby se přestalo vařit pivo, nebo kdyby byla kvalita alkoholických nápojů hluboce snížena a přestaly by respondentům chutnat. Ačkoliv by těmto možnost byli mnozí ve společnosti přikloněni, výrazně proti by byli výrobci alkoholických nápojů, protože právě jejich cílem je zalíbit se spotřebitelům, přivádět na trh nové a pro spotřebitele atraktivní příchutě a upevňovat si tak svou image u spotřebitelů. Dále, jelikož se jedná o mladé respondenty, byla zmíněna i dostupnost, kdyby si neměli kde zaopatřit alkoholické nápoje, nekonzumovali by tolik. Dostupnost alkoholických nápojů je v České republice velkým problémem, omezení dostupnosti by tedy jistě bylo vhodným nástrojem k omezení konzumace alkoholu. Z výsledků dále vyplynulo, že metanolová kauza z roku 2012 zanechala ve spotřebitelích obavy, neboť další metanolové aféry byly několikrát zmíněny, včetně související prohibice.

Vývoj spotřeby druhé analyzované komodity, **cigaret**, vykazoval dle dat z Českého statistického úřadu ve sledovaném období parabolický trend, na základě níže uvedené rovnice:

$$T = 1597,2 + 167,56t - 10,914t^2$$

Z rovnice trendu je patrné, že spotřeba cigaret ve sledovaném období nejprve rostla a poté začala klesat, neboť parabola má konkávní tvar. Spotřeba průměrně rostla do roku 2007, kdy dosáhla hodnoty 2 345 kusů cigaret na 1 obyvatele za rok, což činí více než 6 cigaret na osobu za den. Od tohoto roku začala spotřeba cigaret každý rok postupně klesat zhruba o 1 % až do roku 2013, kdy bylo spotřebováno 1 904 kusů cigaret 1 obyvatelem za rok, tj. 5 cigaret na osobu za den. Klesající spotřeba je dána tím, že stále více Čechů nahrazuje klasické cigarety za ručně balené či jiné formy tabáku, např. elektronické cigarety.

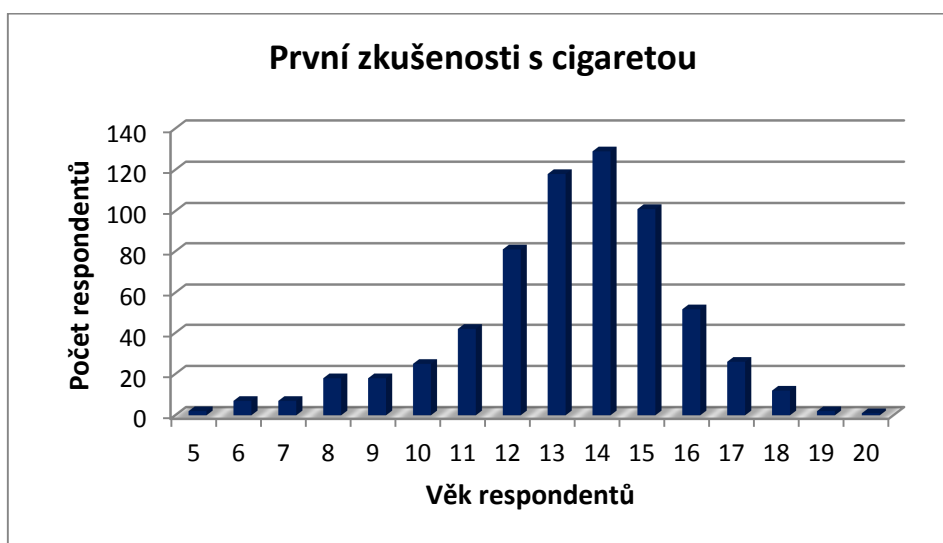
Znepokojující je fakt, že v době, kdy spotřeba převyšovala 2 000 cigaret, Česká republika patřila mezi osm zemí světa s největší spotřebou. Podle studie z roku

2013 americké agentury Bloomberg se Česká republika svou spotřebou cigaret umístila na devátém místě z celkově hodnocených 57 zemí. [86], [87]

Příčinou závislosti na cigaretách je bezesporu nikotin v nich obsažený. Jak zmiňuje oslovený odborník, závislost na cigaretách se dá připodobnit závislosti na heroinu, kdy závislá osoba nemůže přerušit řetězec negativního jednání, ačkoliv zná negativní důsledky a mnohdy by ráda přestala. Navíc dodává, že mnoho osob, které kouří, by chtělo přestat, avšak závislost jim v tom brání. Nebo jak praví přísloví: „*Lidé kouří nikoli proto, že chtějí kouřit, ale protože nemohou přestat.*“ Dle výzkumu českých odborníků se 95 % dotázaných kuřáků snažilo někdy přestat kouřit. Což je také důvodem časté recidivy v případě osob, které vyhledají odbornou pomoc. Za pomoci odborníků je úspěšných cca 30 % klientů, avšak bez jakékoliv pomoci předchází zanechání kouření velké množství pokusů, průměrně 7, načež tuto snahu někteří úplně vzdají, přičemž ženám obecně stačí menší počet pokusů. Zajímavou odpovědí je, že opakovaně navštěvuje léčebnu odhadem 10 %, což nasvědčuje faktu, že neúspěšní pacienti se do léčebny nevracejí. [88]

V dotazníkovém šetření bylo analogicky s alkoholickými nápoji zjišťováno, **zda oslovení respondenti někdy kouřili cigarety**. Výsledky se dají považovat za alarmující, 641 z 887 respondentů již někdy kouřili cigaretu, tj. 72 %, přičemž zajímavostí je, že z celkového počtu žen okusilo cigaretu necelých 74 % a v případě mužů je procentuální zastoupení nižší, 70 %. V případě těch, co ještě cigaretu nezkusili, je tedy více mužů a jedná se především o osoby ve věku 15-18 let, z celkového počtu této věkové skupiny nikdy nekouřilo 32 %. Z osob ve věku 19-22 let nikdy nekouřilo pouhých 19 %. Z 10 respondentů mladších 15 let zkusilo kouřit 6. Jisté srovnání poskytuje studie ESPAD z roku 2011, z níž vyplynulo, že alespoň jednou kouřilo 75 % šestnáctiletých. [80]

V návaznosti na předcházející otázku je důležité, **v kolika letech tyto osoby poprvé kouřily cigaretu**. Samozřejmě je také důležité myslet na to, že ne všechny osoby, které někdy zkusily cigaretu, kouří i nadále, tomu bude věnována pozornost v další analyzované otázce. Průměrně respondenti kouřili poprvé v 13 letech, přičemž věková škála je opravdu široká, od 5 let až po 20 let a nejčastěji respondenti měli první zkušenost s cigaretou ve 14 letech. Pokud by se někdo domníval, že například ženy průměrně začínají s kouřením později, na daném vzorku respondentů tomu tak není, jak ženy, tak muži průměrně poprvé kouřili cigaretu ve 13 letech. Struktura respondentů v souvislosti s první zkušeností s cigaretou je znázorněna na obr. č. 8.

Obr. 8 Věková struktura respondentů první zkušenosti s cigaretou

Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

Pokud bude podrobněji analyzováno, v kolika letech respondenti poprvé užili cigaretu, bude zjištěno, že ve věkové kategorii 15-18 let činí průměrný věk první zkušenosti 13 let, přičemž nejnižší věk je 5 let a nejvyšší horní hranice 18 let. V této věkové kategorii nejčastěji lidé zkusili kouřit ve 14 letech. V případě věkové kategorie 19-22 let je situace obdobná, průměrný věk prvního kouření je nepatrně vyšší, 14 let, minimum 6 let a maximum 20 let a nejčetnější 14 let. Osoby mladší 15 let také zkusily kouřit průměrně ve 12 letech, nejméně v 11 letech a nejpozději ve 13 letech, avšak vzhledem k nízkému počtu těchto respondentů nelze usuzovat, zda jsou takové výsledky odpovídající skutečnosti.

Lze se domnívat, že na to, kdy lidé začnou kouřit, má vliv, zda děti vyrůstají v úplně rodině či nikoliv. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že děti žijící s oběma rodiči kouří poprvé průměrně v 13,5 letech, v případě neúplné rodiny je tento věk nepatrně nižší, 13 let. Je tedy možné, že pokud by vzorek respondentů byl obsáhlejší, rozdíl by byly patrnější a bylo by možno konstatovat, že osoby vyrůstající v neúplné rodině začínají kouřit v ranějším věku.

Dalším vlivem na počátky kouření je typ školy, na níž student studuje. Dle výsledků dotazníkového šetření lze konstatovat, že nejdříve začínají kouřit studenti z učilišť, následují studenti ze středních odborných škol a gymnázií a v nejpozdějším věku začínají vysokoškolští studenti. Průměrný věk se pohybuje od 12,5 let do téměř 14 let v závislosti na typu školy.

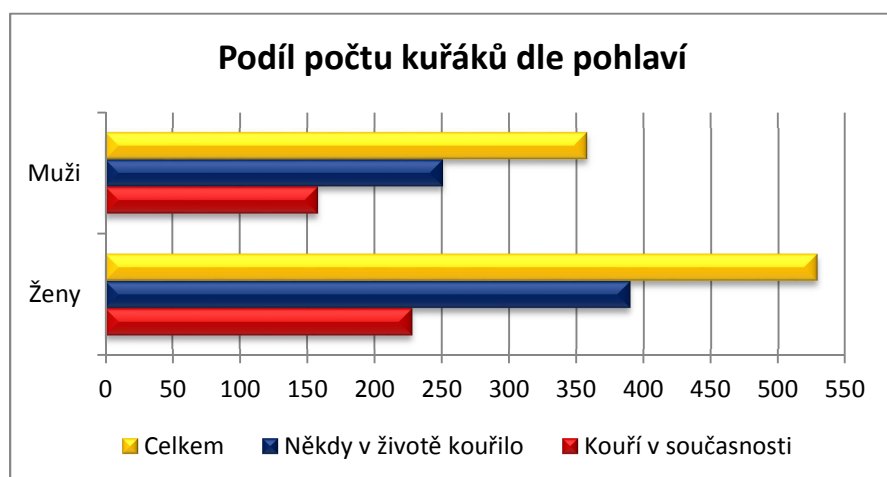
Posledním analyzovaným faktorem je velikost obce, v níž respondent převážně žije. Z výsledků vyplynulo, že nejnižší průměrný věk prvního kouření cigaret je u osob žijících ve městech s 30 001-60 000 obyvateli, naopak nejvyšší průměrný věk je zaznamenán u respondentů z měst s 10 001-30 000 obyvateli, ovšem rozdíly nejsou nijak značné, průměrně se jedná opět o 13 let.

Lze vidět, že ať jsou analýzy provedeny dle jakéhokoliv kritéria, průměrný věk první zkušenosti s cigaretou se pohybuje okolo 13. věku dítěte. Nutným závěrem je

konstatování, že tato hranice je v České republice opravdu hodně nízká. Pokud člověk v tak nízkém věku začne kouřit, mozek si mnohem snáze vytvoří závislost a z mladých nerozvážených kroků, kdy se mnohdy jedná o pouhé „machrování“, vznikají v pozdějším věku opravdové závislosti, jež se poté člověk těžko zbavuje. Nehledě na to, že vystavení se všem toxickým a nebezpečným látkám v cigaretovém kouři v tak nízkém věku je důsledkem rozvoje mnoha chorob v čím dál mladším věku. Není výjimkou, že rakovina plic či jiné závažné onemocnění je diagnostikováno čím dál mladšími lidmi.

Vhodné je porovnat zjištěné výsledky s výsledky studie ESPAD z roku 2011, z níž vyplynulo, že první zkušenost s cigaretami mají čeští studenti u 68 % případů do dovršení 14 let. Navíc bylo studií ESPAD zjištěno, že v porovnání s evropskými studenty se Česká republika drží na vrcholu žebříčku, neboť procento evropských respondentů, jež okusí první cigaretu ve věku nižším 14 let, je 31 %, tedy více jak dvakrát méně v porovnání s Českou republikou. [80]

Jak již bylo zmíněno v textu výše, ne všichni, kdo jednou či párkrát kouřili, kouří i nadále. Tím se zabývala další otázka, tedy **zda respondenti kouří cigarety v současné době**. Z 641 osob, které někdy kouřily, kouří v současné době 60 %, tedy 386 respondentů. Z celkového počtu respondentů tedy kouří téměř 45 %. Co se týče mužů a žen, je situace znázorněna na obr. č. 9. V současné době kouří 228 žen, což činí 43 % z celkového počtu žen, jež dotazník vyplnilo a 58 % z žen, které někdy kouřily. Co se týče mužů, kouří jich v současné době 158, což je 44 % z celkového počtu mužů a 63 % z těch, co kouřit začali. Z tohoto zjištění plyne fakt, že pokud začnou kouřit muži, větší procento z nich také ve škodlivé spotřebě pokračuje. Ve věku není rozdíl, ze všech skupin kouří nadále přibližně 60 % respondentů. Tyto výsledky korespondují s výzkumem Univerzity Karlovy, z něhož vyplynulo, že v České republice kouří přes 40 % osob ve věku od 15 do 24 let. [89]

Obr. 9 Podíl počtu kuřáků dle pohlaví
Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

Odborníci dodávají, že dle jejich praxe jsou závislí na cigaretách především muži, avšak ženy je v posledních letech zdatně dohánějí a rapidně stoupá počet kuřáček i velmi mladého věku. V této souvislosti odborníci dodávají, že je zapotřebí trestně stíhat ty, kteří prodají či nabídnou cigarety mládeži.

U osob, jež v současné době kouří, bylo nadále zjišťováno, **jak často kouří cigarety**. Nejvíce osob uvedlo, že kouří denně, přes 55 %, přičemž větší procento denních kuřáků tvoří muži, avšak ženy nijak výrazně nezaostávají. Dále denní kuřáci jsou více lidé ve věku 19-22 let, dále ti, co žijí pouze s jedním z rodičů a co se týče školy, denní kuřáci výrazně převažují na učilištích (75 % ze všech kuřáků studujících na učilištích), naopak nejméně denních kuřáků je na gymnáziu (24 % z kuřáků studujících na gymnáziu). V případě velikosti obce žije více denních kuřáků ve větších městech. Osob, které kouří pouze občas či svátečně, je 22 % z celkových kuřáků, 17 % tvoří lidé kouřící několikrát týdně a zbylých 6 % kouří přibližně jednou týdně. Kuřáky, kteří si zapálí pouze občas, tvoří spíše ženy, lidé ve věku 15-18 let, osoby žijící v úplné rodině a studenti navštěvující gymnázium.

Frekvencí kouření se zabývá také studie ESPAD, z níž v roce 2011 vyplynulo, že podíl denních kuřáků zůstává dlouhodobě na stejné úrovni. Konkrétně v roce 2011 kouřilo denně 25 % osob ve věku 16 let, z nichž 8 % lze považovat za silné kuřáky, neboť denně vykouří více než 11 cigaret. Co se týče rozdílu pohlaví mezi denními kuřáky, nikterak se dle této studie neliší. Dále ze studie vyplynulo, že pouze polovina respondentů vnímá kouření více než 20 cigaret denně za velké zdravotní riziko, tato skutečnost se navíc od roku 2007 nijak nezměnila. [80]

V souvislosti s touto otázkou byla zkoumána její závislost na typu školy, jež respondenti studují. Tedy za nulovou hypotézu lze považovat nezávislost frekvence kouření cigaret na typu studované školy. P-hodnota chí-kvadrát testu je velmi nízká, menší než hladina významnosti 0,05, tedy nulovou hypotézu lze zamítnout a lze konstatovat, že skutečnost, jak často respondenti kouří cigarety je závislá na typu školy, kterou studují. Tuto skutečnost potvrzují výsledky studie ESPAD, z jejichž výsledků vyplynulo, že studenti učňovských a odborných středních škol mají zkušenosti s kouřením cigaret vyšší než gymnazisté. [80]

Dále bylo zkoumáno, zda frekvence kouření cigaret závisí na typu domácnosti. V tomto případě závislost prokázána nebyla, neboť výsledek chí-kvadrát testu 0,39 je větší než hodnota 0,05. Stejný závěr lze učinit o nezávislosti pohlaví na frekvenci kouření (výsledek testu 0,13 > 0,05), dále i o věku (0,61 > 0,005) a velikosti obce dle počtu obyvatel (0,73 > 0,05).

Respondenti byli dále tázáni, **kolik průměrně denně vykouří cigaret**. Z 386 kuřáků 35 % nekouří cigarety každý den, největší podíl zauímají kuřáci, jež vykouří denně průměrně 1-10 cigaret (48 %). Podstatně méně respondentů kouří denně 11-20 cigaret, necelých 14 % a více než 20 cigaret denně (tzn. jednu krabičku) vykouří pouze 10 osob z 386, tj. 3 %.

Dále byly zjišťovány nejčastější **důvody, jež respondenty vedou ke škodlivé spotřebě**. Zjištěné skutečnosti jsou zaznamenány v tabulce č. 4 níže, v níž jsou uvedeny četnosti jednotlivých důvodů v souvislosti s frekvencí kouření.

Tab. 4 Důvody vedoucí respondenty ke kouření cigaret v závislosti na frekvenci kouření

	Denně	Několikrát týdně	Jednou týdně	Občas, svátečně	Celkem
Závislost	71	6	0	1	78
Chuť	152	47	14	45	258
Kamarádi	37	16	3	15	71
Nervozita	100	28	7	30	165
Nuda	80	19	4	10	113
Naštvaní	76	21	4	27	128
Konzumace alkoholu	123	36	18	51	228
Celkem	214	24	64	84	

Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

Bylo zjištěno, že nejvíce osob kouří, protože má na cigaretu chuť, tuto možnost zvolilo 258 osob z 386, tj. 67 %, převážně tak odpovídali denní kuřáci (71 %) a ti, co kouří několikrát týdně (73 %). Druhou nejčastější odpovědí byla konzumace alkoholu, tedy, že si lidé zapálí cigaretu, pokud zároveň konzumují alkoholické nápoje, odpovědělo tak 59 % respondentů. Z tohoto důvodu nejčastěji kouří ti, co spotřebovávají cigarety jednou týdně (75 %) nebo pouze občas, svátečně (61 %). Dalším častým důvodem je nervozita respondentů, kvůli níž kouří především denní kuřáci (47 %) a osoby kouřící několikrát týdně (44 %). Dále kuřáky ke spotřebě vede nuda, nebo že se cítí naštvaní. Nejméně častou odpovědí byli kamarádi a závislost. Je zřejmé, že závislí jsou především denní kuřáci. Dále vyplynulo, že ať již respondenti kouří jakkoliv často, vždy nejčastěji uváděným důvodem v každé skupině byla konzumace alkoholu a chuť. Respondenti měli také možnost uvést jinou možnost, v níž například uvedli, že kouří cigarety z důvodu, že pracují v hospodě či baru, čili tohle prostředí je vede ke škodlivé spotřebě, dále pokud užívají návykové látky, pokud mají problémy ve škole, jsou ve stresu či vynervovaní, dále po dobrém jídle. Uváděným důvodem bylo také čekání na vlakový či autobusový spoj nebo jejich oblíbený tabák.

Pokud lidé kouří cigarety a tato spotřeba je prokazatelně škodlivá, jak pro člověka samotného, tak pro celou společnost a stát, je důležité zjistit **faktory, které by osoby přiměly přestat se škodlivou spotřebou**. Důležité je brát v potaz, že respondenti byli velmi mladí, tedy nejsou závislí mnoho let, popřípadě vůbec, tedy může se jim zdát zanechání kouření velmi snadné. Navíc, pokud respondenti uvedli nějaký důvod, ve skutečnosti, pokud by chtěli opravdu přestat kouřit, by takový důvod nemusel být účinný. Každopádně, nejčastěji uváděným důvodem bylo zdraví, buď osob samotných, či blízkých osob, rodiny, kamarádů. Myšleny jsou především vážné zdravotní problémy způsobené kouřením, případně smrt na následky kouření cigaret. Dále bylo často uváděno těhotenství, či děti a rodina obecně. Další velmi často uváděnou odpovědí byl partner, či partnerka, pokud by byl nekuřák a kouření druhého partnera by považoval za nepřijatelné. Motivem by pro některé byla změna životního stylu, případně ovlivnění

sportovního výkonu. Méně často byla uvedena finanční krize, buď respondenta samotného, popřípadě v souvislosti se zvýšením cen cigaret. Někteří se vyjádřili, že kouří především proto, že kouří kamarádi, tedy případným motivem by bylo, kdyby snahu přestat kouřit sdíleli se svými kamarády. Objevily se i odpovědi, že přestat kouřit rozhodně nechtějí, a tak nevidí žádný relevantní důvod, který by je přiměl k nekuřáctví. Jelikož respondenti jsou především studenti středních škol a mnohé čeká maturitní zkouška, jako perličku lze uvést odpověď, že k zanechání kouření je přiměje úspěšné složení maturity, avšak do té doby je to nemyslitelné.

Zjišťování, jaký důvod přiměje osoby závislé na cigaretách k vyhledání odborné pomoci, bylo provedeno u oslovených odborníků, podle nichž jsou nejčastějšími důvody peníze (cca 50 %), dále zdraví (cca 24 %) a sociální důvody, především rodina. Zajímavostí se může zdát, že zdraví je až na druhém místě, je ovšem nutné brát v potaz, že se jedná o pacienty, kteří vyhledají odbornou pomoc. Ze zdravotních důvodů lidé mnohdy přestanou kouřit sami, bez pomoci ostatních.

Poslední otázkou uvedenou v části týkající se spotřeby cigaret bylo, **zda by respondenti souhlasili se zákazem kouření ve všech restauračních zařízeních**. Tato otázka byla pochopitelně směřována ke všem respondentům, nejenom kuřákům, jako tomu bylo v předešlých otázkách. Zákaz kouření v restauracích je velmi diskutovaným tématem, kdy se střetávají názory dvou stran, odpůrců kouření a kuřáků, případně majitelů těchto zařízení, kteří takové nařízení berou jako omezování jejich provozu, které by vedlo ke snížení tržeb. Výsledky z dotazníkového šetření jsou znázorněny v tabulce č. 5.

Tab. 5 Závislost názoru na zákaz kouření na ne/kuřáctví

Souhlas se zákazem	Kuřák/nekuřák		
	Nekuřák	Kuřák	Celkem
Ano	378	155	533
Ne	73	170	243
Nevím	51	60	111
Celkem	502	385	887

Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

Souhlas vyjádřilo celkem 533 respondentů, tj. 60 %, z nichž 71 % je tvořeno nekuřáky. Tato skutečnost je pochopitelná, nekuřáci bojují za nekuřácká prostředí, především v místě, kde se chtějí stravovat. 27 % respondentů by nesouhlasilo s takovým zákazem kouření a je zřejmé, že 70 % těchto respondentů jsou kuřáci, tedy nechtějí se nechat omezovat. Odpověď „nevím“ zvolilo 13 % osob, z nichž nadpoloviční většinu tvoří kuřáci. Z uvedeného vyplývá, že názory na zákazy kouření jsou závislé na skutečnosti, zda je člověk kuřák nebo nekuřák, a že je tato problematika opravdu sporná. Závislost lze potvrdit i provedeným chí-kvadrát testem, jehož p-hodnota je velmi nízká (1,18E-26), tedy menší než hladina významnosti 0,05, což jednoznačně značí závislost mezi zkoumanými veličinami.

Z části dotazníkového šetření týkající se spotřeby cigaret vyplynulo, že kouření v řadách mládeže rozhodně není neznámou, což je nutné brát velmi vážně

a je na čase učinit různé kroky, které by tuto škodlivou spotřebu zvrátily. To, že je kouření velkým problémem české mládeže dokládá mnoho studií. Jako jednu z nich lze zmínit studii ESPAD z roku 2009, podle které 13 % šestnáctiletých studentů lze zařadit mezi denní kuřáky. A jelikož se jedná o mezinárodní studii, lze zjistit, jak je na tom stejná skupina respondentů z jiných zemí. Dle výsledků této studie se Česká republika řadí spolu se Slovenskem na první místo v Evropě podle podílu denních kuřáků. Podobný závěr vyplynul ze stejné studie z roku 2011. Zjištěné skutečnosti jsou opět znepokojující. Čeští studenti se zařadili mezi nejčastější kuřáky z 36 evropských zemí, jež byly do projektu zapojeny. Dále se po bok českých studentů řadí mladiství z Bulharska, Francie či Chorvatska. Nejméně častými kuřáky jsou studenti z Norska, Albánie a Islandu. Podobný výsledek byl zjištěn také ze studie OECD z roku 2009, podle níž se Česká republika umístila na třetím místě v počtu mladistvých kuřáků cigaret. [80], [81], [90]

Jelikož je často zmiňovaným a závažným problémem v České republice dostupnost alkoholických nápojů a cigaret osobám mladším 18 let, bylo zjišťováno, **jaký názor na dostupnost alkoholických nápojů a cigaret mají respondenti**. Z důvodu nízkého věku respondentů tato otázka dokáže přinést objektivní pohled na věc. 91 % respondentů si myslí, že tyto komodity jsou snadno dostupné osobám mladším 18 let. Toto číslo je alarmující a v žádném případě jej nelze brát na lehkou váhu. Obdobné výsledky dokládá studie ESPAD, kdy více než 85 % šestnáctiletých studentů uvedlo, že je snadné si obstarat cigarety a alkohol. [80], [91]

Pokud je osobám mladším 18 let umožněno obstarat si alkohol bez větších potíží, je zřejmé, že jej budou také konzumovat. Těmto osobám totiž není zakázáno konzumovat alkoholické nápoje či kouřit cigarety, zákaz platí pro prodejce, avšak v momentě, kdy se tyto škodlivé komodity ke spotřebitelům dostanou, nic jim nebrání v jejich spotřebě. V pohlaví není nikterak patrný rozdíl, zajímavější pohled přináší věk respondentů, dostupnější se alkohol a cigarety jeví osobám ve věku 19-22, avšak v případě osob mladších 15 let došlo k 100% shodě, všech 10 si myslí, že alkohol a cigarety jsou snadno dostupné. Z pohledu těch, co kouří nebo nekouří cigarety, se cigarety jeví dostupnější pro ty, jež nekouří, což potvrzuje zkoumání, komu se jeví cigarety nejdostupnější z pohledu frekvence kouření, nejvíce právě těm, kteří nekouří. Objektivnější stránku by měli přinést ovšem ti, kteří kouří a cigarety jsou nuceni si kupovat, ovšem i ti si z více než 80% myslí, že jsou cigarety snadno dostupné. V případě alkoholických nápojů je situace opačná, dostupnější se alkoholické nápoje jeví osobám konzumujícím alkohol, ovšem opět bez výraznějšího rozdílu. Z výsledků je tedy patrné, že dostupnost alkoholických nápojů a cigaret je v České republice velkým problémem.

Možným nástrojem, jak bojovat proti vysoké spotřebě alkoholických nápojů a cigaret mladistvými, je zvýšit věkovou hranici například na 21 let jako tomu je v USA, proto v další otázce bylo zkoumáno, **zda by respondenti souhlasili se zvýšením věkové hranice pro zákaz prodeje alkoholických nápojů a cigaret v ČR na 21 let**. Z celkového počtu respondentů by nadpoloviční většina, 67 % respondentů s takovou změnou nesouhlasilo, 17 % by souhlasilo a 16 % neví. S touto změnou by nesouhlasili spíše muži, více žen by souhlasilo a také je více žen

nerozhodných. Čím mladší respondenti jsou, tím je postoj nesouhlasnější, což se dalo předpokládat, že mladé osoby se na dovršení oné hranice 18 let těší a tedy jsou spíše proti jejímu zvyšování. Nesouhlasný postoj mají především kuřáci a to ti, kteří kouří více než 1 cigaretu denně a stejně tomu tak je u osob konzumujících alkohol a především u těch, kteří konzumují alkohol více než 1x týdně.

Je zřejmé, že osoby, kterých by se tato změna přímo týkala, vyjadřují nesouhlas, neboť právě jich by se změna přímo dotkla a té vytoužené dospělosti se všemi právy by se dočkaly v pozdějším věku, což samozřejmě nechtějí. Otázkou je, zda by taková změna přinesla kýžený efekt v zemi, v níž je dostupnost těchto škodlivých komodit téměř bezproblémová. Bylo tedy dále zjišťováno, **zda si respondenti myslí, zda by zvýšení této hranice snížilo spotřebu alkoholu a cigaret v ČR.** Dá se předpokládat, že ti respondenti, kteří byli proti této změně, se také domnívají, že taková změna by snížení spotřeby alkoholu a cigaret nepřinesla, s tímto postojem se ztotožňuje 83 % z nich. Zajímavým zjištěním je fakt, že více než polovina osob z těch, co by souhlasily se zvýšením hranice na 21 let, se domnívá, že by tato změna žádnou změnu ve spotřebním chování nepřinesla. Bylo by pošetilé se domnívat, že by samotná změna hranice pro zákaz podávání alkoholu a cigaret změnila spotřební chování osob, tato změna by musela být v interakci s dalšími opatřeními. Dále lze spekulovat o tom, zda by úprava věku pro zákaz podávání v podmínkách ČR byla správným krokem a byla účinná.

Možným krokem ke snížení spotřeby alkoholu a cigaret je jejich zdražení. Mnoho odborníků se shoduje, že cena cigaret i alkoholu je velmi nízká. Jak uvedl v hloubkovém rozhovoru přední odborník v oblasti závislosti, je nemyslitelné, aby cena alkoholických nápojů byla nižší než cena nealkoholických nápojů, což je bohužel v České republice běžná praxe. Proto byla respondentům položena otázka, **zda by zdražení alkoholu a cigaret vedlo ke snížení jejich spotřeby.** Nejvíce osob, 332 z 887, tj. 37 %, uvedlo, že by zvýšení ceny jejich chování neovlivnilo, a to především muže a osoby ve věku 19-22 let, u nichž však bylo prokázáno, že jsou, co se týče finančních prostředků samostatnější. Dle výsledků by zdražení těchto komodit nejméně ovlivnilo osoby, které utrácejí vyšší částky. Citlivější na změnu ceny jsou ženy, osoby ve věku 15-18 let, a ti, kteří vydávají za tyto komodity nízké částky. Lze tedy říci, že ti, co disponují dostatkem finančních prostředků, se neobávají zdražení alkoholu a cigaret a ti, co vydávají za alkohol a cigarety málo peněz, by pravděpodobně omezili spotřebu.

Cenu cigaret a alkoholu považují odborníci za největší problém. V kombinaci se snadnou dostupností se není čemu divit, že si tyto komodity mládež lehce obstará. Cena cigaret je extrémně nízká, a ačkoliv se občas zvyšuje, pouze po malých částkách, rozhodně nekopíruje vývoj inflace, tedy v dnešní době si lze zakoupit poměrně více krabiček cigaret, než tomu bylo před 10, 20 lety. Dalším problémem je, že v České republice se kouří téměř všude a cigarety si lze zakoupit na každém rohu, řečeno s nadsázkou.

Významné je zkoumat, **zda konzumace alkoholu má vliv na kouření cigaret,** tedy, zda ti, co více konzumují alkoholické nápoje, také častěji kouří. Z 386 kuřáků pouze 5 nekonzumuje alkoholické nápoje a z 501 nekuřáků nepije alkohol

62. Tedy z 67 respondentů, kteří v současné době nekonzumují alkohol, 62 ani nekouří. U respondentů, kteří spotřebovávají alkohol, je více těch, kteří nekouří, 54 %. Lze tedy konstatovat, že téměř polovina konzumentů alkoholu je také kuřáků. Významnější je ovšem sledovat závislost mezi frekvencí kouření cigaret a frekvencí konzumace alkoholu, jež lze vidět v tabulce č. 6

Tab. 6 Závislost frekvence konzumace alkoholu na frekvenci kouření cigaret

Jak často konzumujete alkoholické nápoje?	Jak často kouříte cigarety?					
	Denně	Několikrát týdně	Jednou týdně	Svátečně	Nikdy	Celkem
Více než 4x za týden	13	1	1	3	6	24
2-4x za týden	32	8	5	15	34	94
2-4x za měsíc	94	31	13	34	62	322
Jednou za měsíc a méně	68	19	4	31	218	340
Nikdy	2	2	1	0	62	67
Celkem	214	64	24	84	501	887

Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

Z tabulky vyplývá, že respondenti, jež konzumují alkohol více než 4x za týden, jsou převážně denní kuřáci. Ti, co pijí alkohol 2-4x za týden, kouří jednou týdně, případně občas. V případě těch, kteří spotřebovávají alkohol 2-4x měsíčně, jsou převážně kuřáci kouřící jednou týdně, ale odpovědi jsou rovnoměrněji rozloženy také u osob kouřících denně, několikrát týdně a svátečně. Co se týče respondentů holdujících alkoholu maximálně jednou za měsíc a abstinentů, převažují nekuřáci. Lze tedy vyvodit, že je mezi konzumací alkoholu a spotřebou cigaret jistá závislost, což potvrzuje také chí-kvadrát test, jehož výsledek je menší než hladina významnosti. Výsledek tohoto šetření se shoduje s výsledky studie EPSAD. [82]

5.2.1 Spotřební vydání

Český statistický úřad poskytuje také statistiku týkající se výše spotřebních vydání domácností za alkoholické nápoje a tabák. Údaje jsou uváděny jako průměry na osobu v Kč za rok. Od roku 2000 vydání domácností na tyto komodity převážně rostou, s výjimkou let 2004 a 2005, kdy došlo k mírnému propadu. Od roku 2000, kdy výše vydání činila 2 691 Kč na osobu za rok, došlo do roku 2013 k nárůstu o 26 %, na konečných 3 386 Kč. Tento rostoucí trend dokládá rovnice trendové paraboly, jejíž zápis je následující:

$$T = 2751 - 22,14t + 5,542t^2$$

Za poslední tři roky, 2011-2013, spotřební vydání na tyto komodity spíše stagnují, neboť od roku 2011 do roku 2013 došlo k nepatrnému nárůstu, 0,1 %.

Zajímavé je ovšem porovnat vydání za alkoholické nápoje a tabák s celkovými spotřebními vydáními domácností, neboť zde lze pozorovat opačný trend, tedy klesající. Ten je patrný také z rovnice trendové přímky:

$$T = 3,326 - 0,046t$$

Z rovnice lze vyčíst, že průměrně za sledované období se spotřeba za alkoholické nápoje a tabák podílela na celkových spotřebních vydáních 3,3 %, přičemž průměrně tento podíl klesal ročně o 0,05 %. Pokud tedy spotřební vydání domácností na alkoholické nápoje a tabák rostou, přičemž jejich podíl na celkové spotřebě klesá, je zřejmé, že celková spotřební vydání rostou rychleji a spotřebitelé investují do jiných komodit než do zmíněných škodlivých. Ovšem je třeba brát v potaz, co již bylo řečeno výše, že lidé začínají upřednostňovat substituty cigaret, tedy část spotřebních vydání může být vynakládáno právě na ně.

Problematika spotřebních vydání byla také součástí dotazníkového šetření. Pokud chtějí lidé konzumovat **alkoholické nápoje**, musí mít finanční prostředky na tuto spotřebu, proto byla do dotazníkového šetření zařazena otázka, **zda mají respondenti dostatek finančních prostředků pro jejich spotřebu**. Částka utracená za alkoholické nápoje je závislá na tom, jaké alkoholické nápoje konzumenti spotřebovávají a jak často je konzumují. Ze 780 respondentů, kteří konzumují alkoholické nápoje, 634 odpovědělo, že má dostatek finančních prostředků na jejich spotřebu, tj. 81 %. Více finančních prostředků mají ženy, což může být způsobeno tím, že muži konzumují alkoholické nápoje častěji než ženy, jak bylo zmíněno výše. Jedná se převážně o respondenty ve věku 15-18 let, kteří studují, tudíž jsou většinou závislí na peněžním příjmu od někoho jiného. Nedostatek financí na spotřebu alkoholu pociťuje také jeden nezaměstnaný.

V souvislosti s výše uvedenou otázkou je vhodné analyzovat, **kolik peněz průměrně měsíčně respondenti utratí za jejich spotřebu alkoholických nápojů**. Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že nejvíce osob vydá za alkoholické nápoje méně jak 100 Kč, více než 40 %. S rostoucí částkou vydanou za alkoholické nápoje klesá počet respondentů, jež takové částky vydávají, jak je znázorněno na obr. č. 10. Více než 1 000 Kč měsíčně utratí za alkohol pouhých 8 % respondentů. Částku vyšší než 5 000 Kč utratí za alkoholické nápoje malé % respondentů a jedná se pouze o pracující. Co se týče pohlaví respondentů, v útratě do 500 Kč měsíčně převažují ženy a částku vyšší než 500 Kč měsíčně utrací spíše muži.

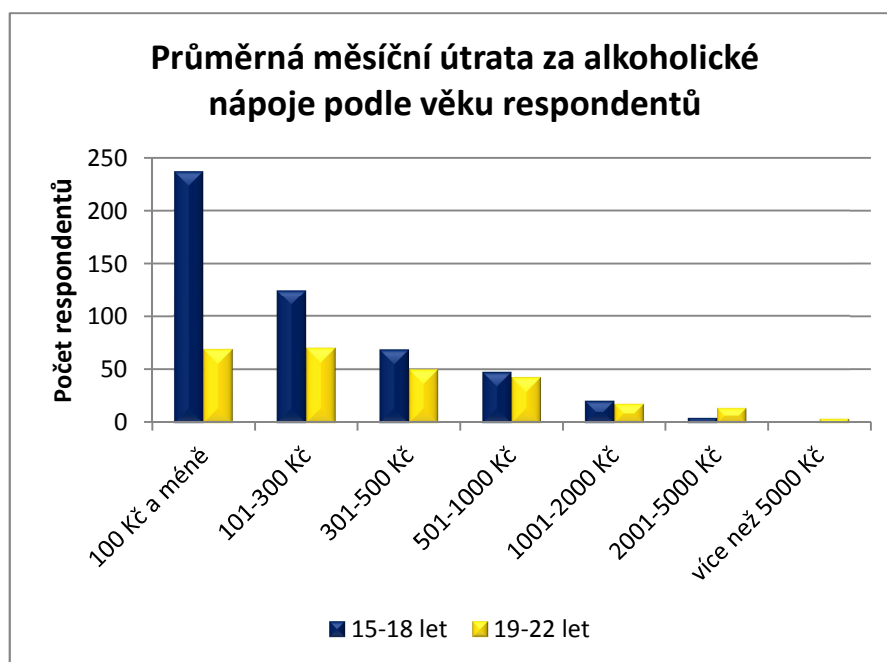
Obr. 10 Počet respondentů podle výše průměrné měsíční útraty finančních prostředků za alkoholické nápoje

Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

Dalo by se předpokládat, že ti, co utrácení za alkohol více, konzumují alkohol častěji. Druhou možností je, že více utratí ti, co konzumují alkohol méně často, ale při této příležitosti vydají za alkohol více finančních prostředků. V této souvislosti byla zkoumána závislost finanční útraty za alkohol na frekvenci konzumace alkoholu. Bylo zjištěno, že z respondentů, kteří konzumují alkoholické nápoje maximálně jednou za měsíc, nejvíce respondentů (235 z 340, tj. téměř 70 %) utratí průměrně měsíčně 100 Kč a méně a žádný z nich neurtatí více než 5 000 Kč, přičemž více než 1000 Kč utratí pouhých 6 respondentů z 340. Respondenti, jež konzumují alkohol 2-4x měsíčně, utratí převážně 101-300 Kč, to platí u 36 % těchto respondentů. Zbývající respondenti konzumující alkohol 2-4 za měsíc utratí maximálně 1 000 Kč, necelých 57 % a pouhých 23 osob utratí více než 1 000 Kč měsíčně. V případě respondentů, kteří konzumují alkohol 2-4x týdně vydají průměrně měsíčně za alkohol 300-1 000 Kč, to platí pro více než 54 %. Respondentů, jež konzumují alkohol více než 4x týdně, bylo pouze 24 a nejvíce z nich (6 z 24) odpovědělo, že utratí průměrně 2 001-5 000 Kč měsíčně, přičemž méně než 100 Kč a 101-300 Kč vydá za alkohol pouze 1 z těchto respondentů. Z uvedeného je zřejmé, že čím častěji respondenti alkohol konzumují, tím více za alkohol utrácení, což potvrzuje výsledek chí-kvadrát testu, jež vyšel velmi nízký, tedy nižší než hladina významnosti 0,05, a tak lze potvrdit závislost mezi frekvencí konzumace alkoholických nápojů a vyšší finanční částky vydané za tuto spotřebu.

Dále se lze domnívat, že mladší osoby vydají za alkohol méně peněz, neboť jsou závislé na příjmech jiných osob, a starší osoby si mohou dovolit utratit za alkohol více finančních prostředků. Z výsledků bylo zjištěno, že respondenti z věkové kategorie 15-18 let utratí převážně méně než 100 Kč měsíčně,

odpovědělo tak 47 %, druhou nejčastější odpovědí byla částka 101-300 Kč, již vybralo 25 % respondentů. S rostoucí částkou počet respondentů ve věku 15-18 let klesal, přičemž více než 5 000 Kč průměrně měsíčně neutratí žádný z těchto respondentů a částku 2 001-5 000 Kč utratí pouhých 5 z nich. V případě starších respondentů ve věkové kategorii 19-22 let nejsou rozdíly v počtu respondentů utrácějících dané částky již tak patrné, ovšem klesající trend počtu respondentů v závislosti na výši částky je stále dodržen. 26 % z těchto respondentů vydá za alkohol 100 Kč a méně a stejné procento osob vydá 101-300 Kč. Rozdíly v počtu respondentů utrácějících za alkoholické nápoje dané částky v souvislosti s věkem respondentů lze pozorovat na obr. č. 11.

Obr. 11 Počet respondentů podle výše průměrné měsíční útraty finančních prostředků za alkoholické nápoje v závislosti na věku respondentů
Zdroj: Vlastní zpracování, dle dotazníkového šetření

Jak již bylo zmíněno výše, důležitým faktorem na míru konzumace je skutečnost, zda má respondent dostatek finančních prostředků na jeho konzumaci, na významnosti tento fakt nabývá tím více, čím mladší respondenti jsou, neboť ve většině případů jsou závislí na penězích od jiných subjektů, proto bylo v další otázce zjišťováno, **odkud respondenti získávají finanční prostředky pro jejich spotřebu alkoholických nápojů**. 43 % respondentů zvolilo možnost, že na svou spotřebu alkoholických nápojů si sami vydělávají prací, popřípadě brigádou. Téměř 90 % těchto respondentů odpovědělo, že mají dostatek peněz na svoji spotřebu. Průměrně tito respondenti utrácují nejvíce 101-300 Kč měsíčně, avšak až do částky 1 000 Kč měsíčně nejsou patrné velké rozdíly. Prací, popřípadě brigádou si přivydělávají především muži (nadpoloviční většina), v porovnání se ženami, u nichž je tento způsob získávání finančních prostředků typický pro 36 %.

Pochopitelné je, že pracují, či mají brigádu především osoby ve věku 19-22 let, více než 63 %. Z osob ve věku 15-18 let si prací či brigádou vydělává prostředky na alkohol 33 %. Získání peněz prací či brigádou převažuje u všech osob, jež konzumují alkohol častěji než 2x za měsíc.

Druhou nejpočetnější skupinou, jak si respondenti získávají finanční prostředky na alkohol, jsou příbuzní, kamarádi, partneři, manželé, sourozenci a především rodiče, od nichž si získává prostředky 300 respondentů, tedy 38 %. Na tomto způsobu získávání peněz na spotřebu alkoholu se podílí spíše ženy a osoby mladší ve věku 15-18 let. Tyto osoby spíše pocítují dostatek finančních prostředků na jejich spotřebu, avšak rozdíl od těch, co označili, že nemají dostatek peněz na alkohol, je nepatrný. Tito respondenti utrácejí převážně nízké částky, případně do 500 Kč a konzumují alkohol maximálně 2-4x za měsíc. Co se ovšem týče zkoumání, jaký způsob získání finančních prostředků na alkohol převažuje u možnosti frekvence konzumace, lze dojít ke zjištění, že osoby konzumující alkohol jednou měsíčně a méně získávají peníze právě od někoho ze svých blízkých.

Poslední možností bylo, že si respondenti alkoholické nápoje sami nekupují, těch bylo 143, tj. 18 %. Jedná se především o ženy a osoby z věkové skupiny 15-18 let. Z věkové skupiny 19-22 let tuto možnost zvolilo necelé procento osob. U těchto osob převažuje pocit nedostatku finančních prostředků na alkoholické nápoje, což je zřejmé, pokud se spoléhají, že jim alkohol zakoupí někdo jiný. Za alkohol tak průměrně utratí maximálně 100 Kč měsíčně.

Ze zjištěných výsledků lze konstatovat, že muži a osoby starší 18 let jsou samostatnější a dovedou si na svoji spotřebu alkoholu obstarat finanční prostředky sami.

Analogicky byla zjišťována finanční situace respondentů v souvislosti se spotřebou **cigaret**. Cena krabičky cigaret se v dnešní době pohybuje v průměrné výši 80 Kč a to pro mnohé nemusí být levnou záležitostí. Tato situace může být tím více tíživá, čím více cigaret lidé měsíčně spotřebovávají. První zjišťovanou otázkou bylo, **zda respondenti mají dostatek finančních prostředků pro jejich spotřebu**. Převážná většina respondentů (přes 76 %) uvedla, že disponují dostatečnými financemi. Více se na odpovědích podílely ženy a osoby ve věku 19-22 let, což je pochopitelné, neboť osoby v tomto věku si mnohdy sami přivydělávají na brigádách, či chodí do práce a lze se domnívat, že v tomto věku mají lidé větší zodpovědnost k penězům, a přemýšlí nad svými spotřebními vydáními.

Dále bylo zjišťováno, **kolik průměrně měsíčně respondenti utratí za cigarety**. Odpovědi byly poměrně pravidelně rozloženy. Nejčetnější odpovědí byla částka 100 Kč a méně, zvolilo ji 114 z 386 respondentů, tj. 30 %, dále respondenti nejčastěji utrácejí 201-300 Kč (17 %), dále 101-200 Kč (15 %), částku 301-500 Kč utrací 13 % respondentů, 501-1000 Kč utrací 14 % osob a více než 1000 Kč vydá za cigarety 11 % kuřáků. V souvislosti s předcházející otázkou, ať už respondenti utratí za cigarety jakoukoliv částku, vždy více než 70 % osob uvedlo, že má dostatek finančních prostředků na svoji spotřebu.

Lze se domnívat, že výše částky vydaná na koupi cigaret je závislá na frekvenci kouření. Tato závislost tedy byla zkoumána za pomoci kontingenční tabulky.

Z výsledku chí-kvadrát testu vyplynulo, že částka utracená za cigarety je závislá na frekvenci kouření, neboť vypočtená hodnota testu je velmi nízká ($1,4E-32$), tedy menší než hladina významnosti 0,05, což značí závislost mezi veličinami.

Jak již bylo uvedeno, dá se předpokládat, že osoby starší 19 let mohou utratit více prostředků za spotřebu cigaret, což bylo potvrzeno. Lidé ve věku 15-18 let utrací převážně nižší finanční částky, především 100 Kč a méně, naopak lidé ve věku 19-22 let utrací častěji za cigarety měsíčně i více než 1000 Kč. Závislost mezi věkem a výší částky vydané za cigarety potvrdil provedený chí-kvadrát test, výsledná p-hodnota $1,97E-07$ je menší než 0,05.

V souvislosti s finanční stránkou věci bylo také zjišťováno, **odkud respondenti převážně získávají finanční prostředky pro spotřebu cigaret.** Jelikož dotazník byl cílen na mladé osoby, je zřejmé, že finanční prostředky si neobstarávají sami, ale jsou závislí na svých rodičích či jiných osobách. 44 % respondentů uvedlo, že si peníze vydělají sami, tedy pracují nebo mají brigádu. Jedná se především o muže ve věkové skupině 19-22 let a tyto osoby, jak je jistě pochopitelné, v nadpoloviční většině uvedly, že na svoji spotřebu cigaret mají dostatek finančních prostředků. Osob, jež peníze získávají od někoho jiného, bylo 42 %. Nejčastěji peníze respondenti získávají od svých rodičů, dále od kamarádů, sourozenců, prarodičů, svých partnerů či manželů a v odpovědi se objevila i krádež, či odpověď, že peníze sice mají od rodičů, ale ti o tom neví. Tito respondenti jsou především ženy, v porovnání s předchozí skupinou je tedy patrné, že muži jsou po finanční stránce samostatnější. Dále tuto skupinu tvoří především lidé ve věku 15-18 let a spíše uvádějí, že pociťují nedostatek finančních prostředků na svoji spotřebu cigaret. Třetí možností je, že si respondenti cigarety sami nekupují, tuto možnost zvolilo 13 % respondentů. Co se týče pohlaví, rozdílů jsou nepatrné, jedná se o respondenty převážně ve věku 15-18 let a také pociťují nepatrný nedostatek finančních prostředků na svoji spotřebu.

Způsob získání finančních prostředků na svoji spotřebu cigaret může být závislý na výši finančních prostředků vynaložených na spotřebu cigaret. Tato závislost tedy byla zkoumána a výsledná p-hodnota vyšla velmi nízká, tedy nižší než hladina významnosti a dá se tak hovořit o závislosti mezi způsobem získání financí a výší útraty. Pracující osoby si mohou dovolit utratit více peněz, ti, co získávají peníze od někoho jiného, utrácejí spíše nižší částky, cca do 500 Kč za měsíc a ti, co převážně sami za cigarety neutrácejí, vydají měsíčně 100 Kč a méně.

5.3 Důsledky spotřeby alkoholických nápojů a tabáku

5.3.1 Kriminalita

Se spotřebou alkoholických nápojů je spjata také kriminalita, konzumací alkoholických nápojů lidé ztrácí zábrany a mnohdy se následně dopouští nejrůznějších trestných činů, případně přestupků. Statistiky týkající se kriminality poskytuje Policie České republiky. Veškeré činy jsou rozděleny do šesti hlavních skupin, a to násilné, mravnostní, majetkové, hospodářské, ostatní kriminální činy

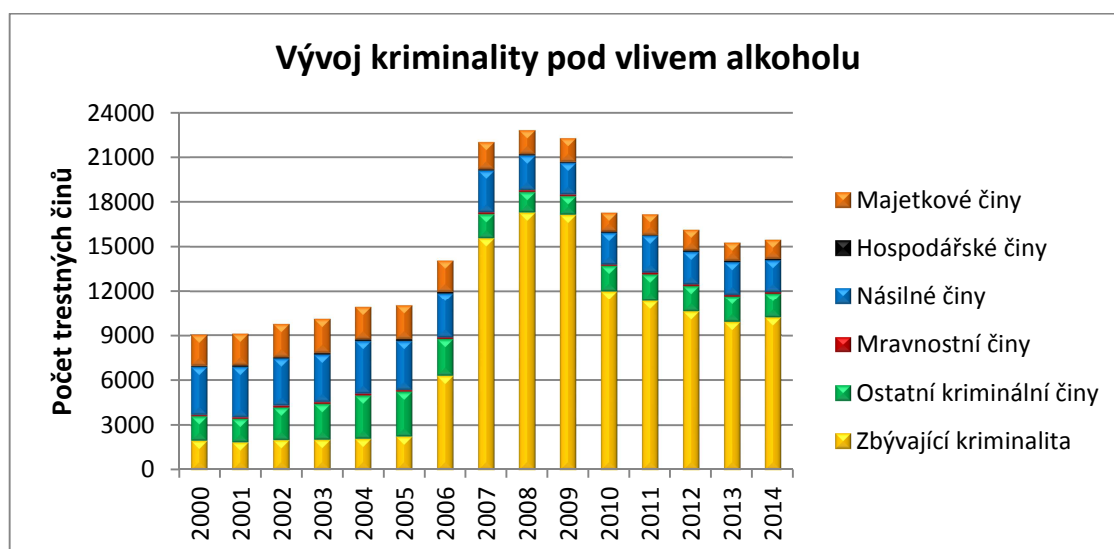
a zbývající kriminalita. Pro potřeby této práce byla pozornost věnována těm činům, které se nejvíce podílí na celkové kriminalitě spáchané pod vlivem alkoholu.

Mezi násilné činy se tak řadí vraždy, především ty motivované osobními vztahy, dále loupeže, násilí na veřejném činiteli – policistovi, úmyslné ublížení na zdraví, nebezpečné vyhrožování a porušování domovní svobody. Ve skupině mravnostních činů největší podíl tvořily znásilnění a pohlavní zneužití. Do skupiny majetkových činů byly zařazeny krádeže vloupáním, prosté krádeže, krádeže motorových vozidel a krádeže v jiných objektech. Ostatní kriminální činy jsou tvořeny výtržnictvím a mařením výkonu úředního rozhodnutí. Do skupiny zbývající kriminality spadají silniční dopravní nehody a ohrožení pod vlivem návykových látek a mezi hospodářské činy se řadí úplatkářství, neoprávněné držení platební karty, zpronevěra a úvěrový podvod.

Nejprve je třeba zmínit, že kriminalita páchaná pod vlivem alkoholu se na celkové kriminalitě podílí méně než jedním procentem, ale to neznamená, že jí netřeba věnovat pozornost. Lidé pod vlivem alkoholu jsou mnohdy agresivní, je s nimi problematická komunikace a policisté pak tráví velké množství času řešením problémů s těmito jedinci a přitom by mohli řešit jiné, opravdu závažné činy. Lidé pod vlivem alkoholu často způsobují zranění sobě či druhým, čímž přidávají práci zdravotníkům, doktorům, nehledě na to, že ošetření takových jedinců není mnohdy jednoduchou rutinní záležitostí. Problémů s lidmi pod vlivem alkoholu by mohla být uvedena celá řada.

Na obr. č. 12 uvedeném níže je vyobrazen vývoj kriminality pod vlivem alkoholu za období let 2000-2013 s rozdělením na jednotlivé podskupiny popsané v textu výše. Lze vidět, že vývoj vykazoval kvadratický trend, od počátku sledovaného období do roku 2006 narůstal počet kriminálních činů pomalu, přičemž na celkové kriminalitě se tyto činy podílely 0,03 %. V roce 2007 lze pozorovat strmý nárůst počtu kriminálních činů spáchaným pod vlivem alkoholu. Možnou příčinou je celosvětová hospodářská krize, kdy se mnoho lidí dostávalo do problémů, ztratilo práci, což následně mohlo vyvolat osobní, rodinné, finanční problémy, a tak se konzumace alkoholu stala jistým únikem ze svízelné situace, přičemž následkem byl zvýšený počet trestných činů až do roku 2009. Podíl na celkové kriminalitě tak vzrostl na 0,07 %. Největší nárůst je patrný v oblasti zbývající kriminality, v níž vzrostly téměř trojnásobně dopravní silniční nehody a rovněž ohrožování pod vlivem návykových látek. Od roku 2010 až do současnosti počet trestných činů postupně klesá a na celkové kriminalitě se podílí 0,05 %.

Obr. 12 Vývoj kriminality pod vlivem alkoholu v období let 2000-2014

Zdroj: Vlastní zpracování, dle statistik Policie České republiky

Největší podíl zaujímá zbývající kriminalita, jak již bylo v textu výše popsáno. Druhou skupinou zaujímající největší podíl jsou násilné činy. Pozitivní faktem je, že počet těchto činů v čase klesá, především vlivem poklesu počtu vražd spáchaných pod vlivem alkoholu. Skupina majetkových činů rovněž vykazuje průměrně klesající trend ve sledovaném období. Nejvíce se snížil počet krádeží motorových vozidel a krádeží v jiných objektech, rovněž ubylo prostých krádeží a krádeží vloupáním, avšak poškozování cizí věci v čase spíše stagnuje. Skupina ostatních kriminálních činů vykazuje kolísavý vývoj, do roku 2005 byl patrný nárůst, do roku 2009 došlo k propadu a v letech 2010-2014 vývoj stagnuje. Nejmenší podíl zaujímají skupiny hospodářských a mravnostních činů, jejichž počet se průměrně ročně pohybuje okolo 100 případů. U mravnostních činů poklesl počet pohlavního zneužívání, kdy v posledních třech letech nebylo evidováno více než 15 takových činů a počet případů znásilnění klesl od roku 2013 do roku 2014 o 6 případů. Co se týče poslední zmíněné skupiny hospodářských činů, ty jsou páchany pod vlivem alkoholu minimálně. Zajímavý je vývoj počtu neoprávněného držení platební karty, kdy je v posledních třech letech patrný nárůst. V minulém roce 2014 bylo zaznamenáno vůbec nejvíce těchto případů, a to 49, o 9 více než v roce 2013. Důvodem může být zavedení bezkontaktních platebních karet.

5.3.2 Dopravní nehodovost

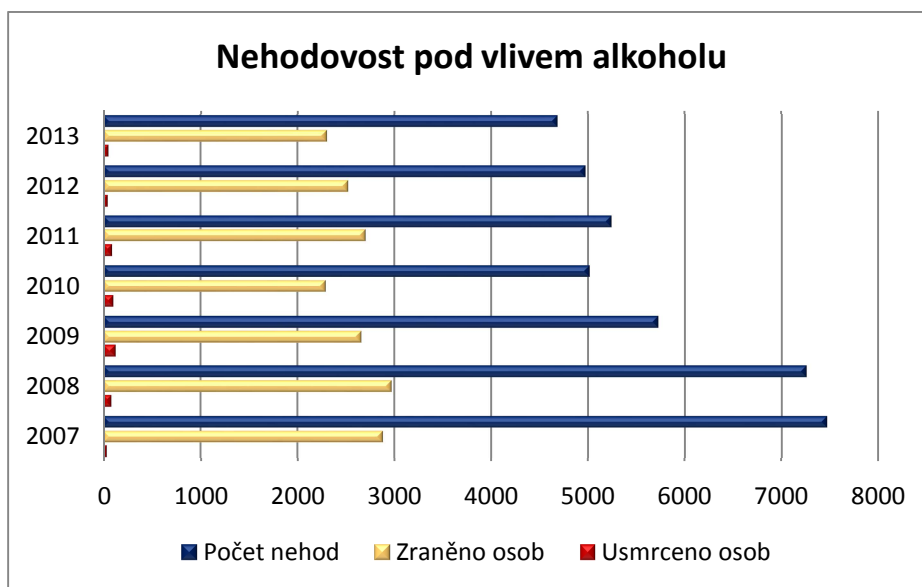
Spojení řidič-alkohol je velmi nebezpečné a alkohol za volant rozhodně nepatří. Takoví lidé usedající za volant nejsou nebezpeční sami sobě, ale především svému okolí. Člověk sám může být nejvzornějším řidičem, ale pokud potká na silnici osobu řídící pod vlivem alkoholu, následky mohou být tragické.

Statistiky jsou k dispozici na stránkách Policie České republiky od roku 2007 do roku 2013. Pozitivním faktem je klesající trend nehodovosti pod vlivem alkoholu. Zápis trendové přímky je následující:

$$T = 7677 - 477,8t$$

Rovnice trendu potvrzuje klesající trend, průměrně ročně počet nehod zaviněných pod vlivem alkoholu klesá o 478 nehod, tj. více než jedna nehoda denně. Ačkoliv absolutní počet nehod v čase klesá, podíl na celkovém počtu nehod nevykazuje stejný trend. V roce 2007 a 2008 činil podíl méně než 5 %, avšak v roce 2009 vzrostl na více než 8 % a od roku 2010 se pohybuje okolo 6 %.

Na obr. č. 13 lze vidět počet zraněných a usmrcených osob v závislosti na počtu nehod.

Obr. 13 Přehled nehod zaviněných pod vlivem alkoholu
Zdroj: Vlastní zpracování, dle statistik Policie České republiky

V roce 2007 byl počet usmrcených osob nejnižší za posledních 28 let. Nejčernějším byl rok 2009, kdy bylo usmrceno 123 osob, ovšem od tohoto roku počet usmrcených ročně klesal, až na 52 osob v roce 2013. Co se týče zraněných osob, jejich počet kolísá, avšak rok 2013 byl druhým nejnižším, zraněno bylo 2 306 osob, přičemž oproti předcházejícímu roku 2012 to bylo o 220 zraněných osob méně.

Jelikož se daná problematika týká Policie České republiky, budou statistiky doplněny výsledky z provedených rozhovorů s vybranými policisty, kteří se ve výkonu práce musí potýkat s podnapilými osobami a řešit jejich problémy, přestupky, trestné činy, aj. Všichni dotázaní policisté se shodli, že problémy s lidmi pod vlivem alkoholu řeší dennodenně, a to především na nočních směnách a o víkendech, přičemž průměrně je každý druhý zákrok veden proti podnapilé osobě. Nejvíce se tito lidé dopouštějí přestupků proti občanskému soužití

a majetku, což zahrnuje domácí násilí, fyzické napadání, přičemž jsou mnohdy velmi agresivní, napadají spoluobčany či samotné zasahující policisty, dále ublížení na zdraví, či se dopouštějí výtržností, přičemž mnohdy znečišťují veřejná prostranství. Častým přestupkem je dále řízení pod vlivem alkoholu.

Co se týče pohlaví, většinou policisté vyjíždějí k podnapilým mužům, avšak řešení problémů s podnapilými ženami v dnešní době není výjimkou, ba naopak. Někteří policisté uvedli, že ve výkonu jejich služby je tento poměr vyrovnaný. Často jsou tyto osoby ovlivněny do té míry, kdy se přestávají orientovat v čase a prostoru, což má za následek složitost řešení problémů s nimi. Jednání s lidmi pod vlivem alkoholu je velmi nevyzpytatelné, komunikace s nimi je velmi obtížná, neboť se neustále dotazují, proč právě je policisté kontrolují, je zapotřebí jim vše vysvětlovat neustále dokola, nedokážou si odpustit hloupé poznámky a jsou vulgární. S mírou podnapilosti také roste odvaha těchto jedinců při jednání s lidmi v uniformě, přičemž si neuvědomují, že v případě vyhrožování policistům se již dopouštějí trestného činu. Tázaný policista dodává, že problém agrese je dovolen ze strany státu a zákonů, neboť například v sousedním Německu by si málokdo dovolil útočit, ať již slovně nebo fyzicky, na policistu, neboť by jim za to hrozil vysoký postih. Ačkoliv se s fyzickou agresí policisté často nesetkávají, tak pokud se tak stane, jsou to především agresori pod vlivem alkoholu a jejich agresivita a razance se zvyšuje. Komunikace je mnohdy problematičtější s podnapilými ženami, které jsou často agresivnější než muži, případně jsou hysterické. Navíc se podnapilé ženy zjevně domnívají, že s nimi nebude jednáno tvrdě jako s muži, což je v jejich mysli opravňuje k mnohdy horšímu chování, než činí muži. S takovými osobami je nutné jednat direktivně, mluvit jednoduchými větami a je nutná velká trpělivost, což dosvědčuje, že náplň práce policistů není jednoduchá a řešení problémů s podnapilými osobami zabírá velké množství času, místo toho, aby byly řešeny závažné trestné činy, byly vyhledávány osoby s vydaným příkazem k zatčení a další.

Řešení problémů s podnapilými osobami není výjimkou ani u mladistvých. Většina zákroků je vedena o víkendových nocích, kdy jsou pořádány akce na kontrolu zákazu podávání alkoholu nezletilým osobám. Tyto osoby se dopouštějí nejčastěji přestupků proti veřejnému pořádku či občanskému soužití, výtržnictví, znečišťování veřejných prostranství a fyzického napadání, a to vše v oblasti přestupků. Trestné činy páchané těmito osobami nejsou tak časté. Jako možné řešení pro snížení počtu mladistvých pod vlivem alkoholu navrhuji omezení vstupu do nočních podniků pro osoby mladší 18 let a jeho přísné dodržování.

Dále bylo zjišťováno, zda jsou za dobu praxe tázaných policistů patrné nějaké změny v chování, výskytu problémového chování a podobně, nejčastěji bylo zmíněno, že podnapilých problémových jedinců je čím dál více, jejich jednání je čím dál horší, jsou vulgárnější, drzejší, agresivnější a k policistům si velmi dovolují a v žádném případě je neberou jako váženou složku státu, jako autoritu, jejichž pokynů mají dbát. Dalším trendem je, že zasahují u podnapilých osob čím dál mladšího věku, není výjimkou, že při zákrocích jednají s dětmi mladšími 15 let, přičemž jeden z dotázaných dodává, že mladiství berou alkohol jako nedílný

doplňek zábavy, ovšem neuvědomují si, že tento zvyk se jim vymyká z rukou a v pozdějším věku mohou tomuto zvyku podlehnout a stát se závislími na alkoholu, a co hůř, také na jiných drogách.

Všichni policisté se shodli, že výše pokut a trestů pro osoby pod vlivem alkoholu dopouštějící se protiprávního jednání jsou velmi nízké, nedostatečné a zdůraznili, že takové tresty nejsou odstrašující od opakovaného konání trestné činnosti. Dále někteří uvedli, že za velký problém v dnešní společnosti považují velmi snadnou dostupnost alkoholických nápojů pro osoby mladší 18 let, čemuž přispívají také ti, kteří alkohol prodají či podají. Kontroly a postihy pro tyto osoby, jež tímto konáním porušují zákon, jsou zcela nedostatečné, je proto zapotřebí požadovat zvýšení trestů na takovou výši, která prodejce a osoby podávající alkohol nezletilým od konání zcela odradí. Pozitivní zprávou v tomto ohledu může být chystaná novela zákona, která má zpřísnit sankce za podávání alkoholu mladistvým. [98] Dalším problémem, jež policisté vnímají, je nízká cena alkoholu, která podporuje snadnou dostupnost alkoholických nápojů. A v neposlední řadě by někteří policisté navrhovali, aby si lidé, kteří si způsobí jakýkoliv úraz či poranění pod vlivem alkoholu, hradili ošetření a léčení v plné výši sami.

5.4 Vliv spotřeby alkoholických nápojů a tabáku na zdraví obyvatel

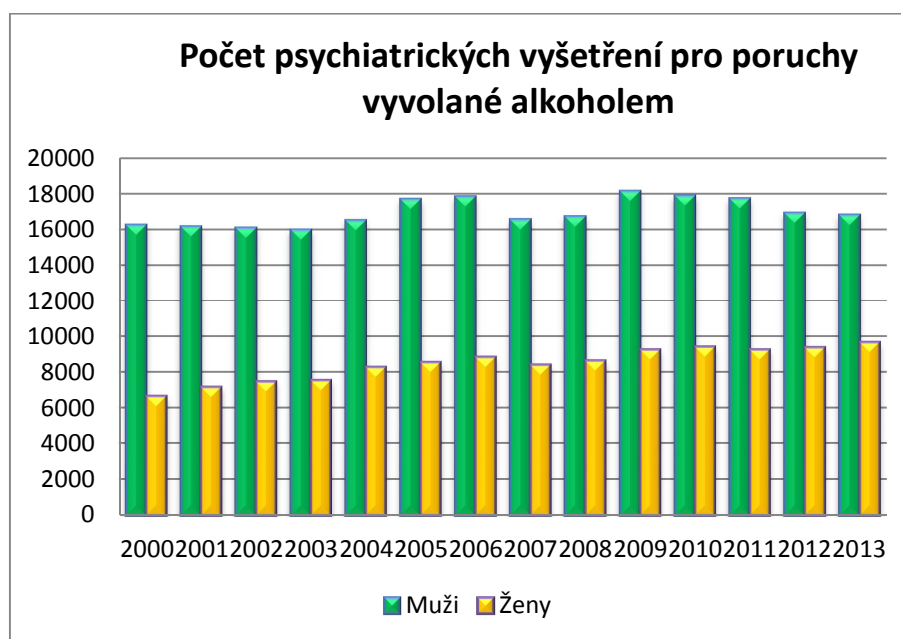
Zpráva ÚZIS⁵ uvádí, že alkohol se ze všech návykových látek řadí na první příčku v počtu ztracených let v důsledku nemoci nebo smrti způsobené užíváním alkoholu, přičemž v České republice se tato ztráta odhaduje na více než 10 %, což je jedním z nejvyšších podílů na světě. [92] Dále je uváděno, že konzumace alkoholu se na úmrtnosti v ČR podílí zhruba šesti procenty. [93] Proto je významné zkoumat vybrané dostupné údaje z oblasti zdravotnictví.

5.4.1 Psychiatrická vyšetření v ambulantní péči pro poruchy vyvolané alkoholem

Na následujícím obr. č. 14 lze pozorovat vývoj počtu psychiatrických vyšetření pro poruchy vyvolané alkoholem v letech 2000 až 2013. Nejnižší hodnoty bylo dosaženo v roce 2000, tedy na počátku sledovaného období a to 22 913 vyšetření, v dalších letech počet těchto vyšetření narůstal a maximum bylo dosaženo v roce 2009, kdy bylo provedeno 27 367 vyšetření, tedy za 9 let lze pozorovat nárůst o téměř 5 000 vyšetření, tj. téměř 20 %. Od roku 2009 do roku 2013, tedy do doby, kdy jsou k dispozici poslední veřejně dostupná data, lze pozorovat postupný pokles počtu těchto vyšetření. V posledním sledovaném roce bylo provedeno 26 459 psychiatrických vyšetření pro poruchy vyvolané alkoholem, tj. od roku 2009 počet vyšetření klesal průměrně o 1 %.

---

⁵ Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR

Obr. 14 Počet psychiatrických vyšetření pro poruchy vyvolané alkoholem
Zdroj: Vlastní zpracování, dle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR

Zajímavé je ovšem pozorovat trend vývoje počtu vyšetření u mužů a žen. Pokles od roku 2009 byl zapříčiněn především klesajícím počtem vyšetření mužů, neboť vývoj počtu vyšetření žen je zcela zjevně rostoucí po celou dobu pozorování. I ženy v České republice tedy potvrzují nepříznivý trend v posledních letech pozorovaný v evropských zemích, jak je zmíněno v teoretické části. Je otázkou, proč ženy stále častěji propadají alkoholu a dohánějí tak statistiky mužů.

Průměrně bylo za sledované období provedeno necelých 17 000 vyšetření u mužů, přičemž vývoj byl v průběhu let kolísavý. Největšího počtu bylo dosaženo v roce 2009 (18 131) a do dnešní doby tento počet klesl na 16 808. Co se týče žen, průměrně u nich bylo provedeno bezmála 8 500 vyšetření. Avšak jak již bylo řečeno, vývoj byl kontinuálně rostoucí, od hodnoty 6 656 v roce 2000 až po konečných 9 651 v posledním roce pozorování, tedy nárůst o 45 %.

5.4.2 Pacienti užívající psychoaktivní látky

Zajímavý vývoj poskytuje statistika týkající se počtu pacientů užívajících psychoaktivní látky, tedy pro potřeby této práce alkohol a tabák, evidovaných v ambulantních psychiatrických zařízeních. ÚZIS eviduje tato data také podle rozdělení věkových skupin, lze tedy sledovat, jak se která věková skupina podílí na celkovém počtu pacientů a dále jejich vývoj v čase.

V případě pacientů užívajících **alkohol** lze pozorovat pozitivní trend vývoje, od roku 2000 průměrně počet pacientů klesá. Maxima bylo dosaženo v roce 2001, celkem 28 582 osob a minima v posledním sledovaném roce 2013, 22 316 osob. Tento trend potvrzuje také regresní funkce, pokud získaná data proložíme lineární spojnicí trendu, získáme následující funkci:

$$T = 27873 - 349,93t$$

Záporná hodnota parametru β_1 dokazuje klesající trend a počet pacientů průměrně ročně klesal o bezmála 350 osob. Hodnota parametru β_0 činí 27 873 a značí průměrnou hodnotu počtu pacientů užívajících alkohol evidovaných v ambulantních psychiatrických zařízeních za sledované období 2000-2013.

Zajímavé je věnovat pozornost věkovému rozdělení pacientů. Data jsou evidována pro následující věkové skupiny: 0-14 let, 15-19 let, 20-39 let a více než 40 let. Je zřejmé, že nejčetnějšími skupinami jsou 20-39 let a 40+. Co se týče nejstarší věkové skupiny, od roku 2006 lze pozorovat klesající trend, přičemž počet pacientů klesl o 3 796, tj. o téměř 22 %. Podobný klesající trend vykazuje také počet pacientů spadající do věkové skupiny 20-39 let. Počet pacientů ve věku 15-19 let vykazuje kolísavý vývoj. Na počátku sledovaného období v roce 2001 se počet vyšplhal přes 500 pacientů, poté byl vykazován pozitivní vývoj po dobu 3 let, kdy bylo evidováno přes 300 mladých pacientů, avšak od roku 2005 do roku 2012 těchto mladých osob přibývalo a maxima bylo dosaženo v roce 2010, celkem 528 léčených užívajících alkohol. Pozitivně lze hodnotit poslední sledovaný rok 2013, kdy počet klesl téměř o polovinu, na 284 osob. Nepříznivě lze hodnotit fakt, že ve statistikách figurují také léčené osoby mladší 15 let. Podíl na celkovém počtu léčených je to samozřejmě nepatrný, ovšem je smutné, že i některé osoby tak nízkého věku musí navštívit psychiatrické zařízení kvůli konzumaci alkoholu. Průměrně je ročně evidováno 15 pacientů, přičemž nejvyšší hodnoty bylo dosaženo v roce 2001. Jednalo se o dvojnásobný počet, 31 osob, naopak nejmenší počet pacientů (7) byl evidován v roce 2000 a 2012.

V případech vývoje pacientů užívajících **tabák**, je velmi obdobný. Lze pozorovat klesající trend ve sledovaném období. Zápis trendové přímky má podobu:

$$T = 1700,7 - 63,58t$$

Hodnota parametru β_0 značí, že průměrně bylo v letech 2000-2013 evidováno v ambulantních psychiatrických zařízeních 1 701 pacientů užívajících tabák. Záporná hodnota parametru β_1 dokazuje, že vývoj těchto pacientů průměrně klesal, a to o 64 pacientů ročně. Od počátku sledovaného období byl evidentní postupný nárůst pacientů až do roku 2003, kdy bylo dosaženo maxima, 2 078 léčených pacientů užívajících tabák a dále lze pozorovat pozitivní vývoj. Postupně bylo evidováno méně a méně pacientů až do roku 2013, kdy bylo vykázáno „pouhých“ 541 osob, které vyhledaly odbornou pomoc. Tento pozitivní vývoj pouze překazil rok 2012, kdy bylo léčeno 1 035 pacientů.

Co se týče rozdělení pacientů podle věkových skupin, nejčastěji vyhledávali odbornou pomoc lidé ve věku 20-39 let. Stejně jako u osob užívajících alkohol, také zde byli evidováni pacienti mladší 19 let a také mladší 15 let. Pozitivně lze hodnotit fakt, že v letech 2004-2012 počet pacientů mladších 15 let nepřesáhl hodnotu pět a v letech 2010, 2011 a 2012 nebyl evidován v ambulantních psychiatrických léčebnách žádný tak mladý pacient.

Zajímavé zjištění přináší data o počtu závislých mezi lidmi, kteří navštíví ambulantní psychiatrickou léčebnu. Stejně jako u pacientů užívajících alkohol, tak u pacientů užívajících tabák se jedná průměrně o 80 % závislých, tedy odbornou pomoc lidé vyhledají především, až když jsou v bezvýchodné situaci. Pozitivní, tedy klesající trend je třeba také hodnotit s rozmyslem. Fakt, že je evidováno méně pacientů, nemusí znamenat, že lidé omezují konzumaci alkoholu, ale že pouze pomoc nevyhledávají. To dokazuje studie provedená Státním zdravotním ústavem z roku 2013, v které je konstatováno, že se nedaří motivovat alkoholiky, aby vyhledali odbornou pomoc. Z 1 802 dotázaných uvažovalo o vyhledání odborné pomoci kvůli alkoholu jen 22 lidí, ale pouze 8 z nich nakonec pomoc skutečně vyhledalo. Tuto skutečnost potvrzuje zpráva od předních českých odborníků. Ať se čísla počtu pacientů zdají komukoliv jakkoliv vysoká, jedná se pouze o malý podíl osob, jež jsou na alkoholu závislé či podléhají škodlivé spotřebě. [94], [95]

Dále si lze povšimnout, že počet pacientů užívajících alkohol je několikanásobně vyšší, než tomu je u pacientů užívajících tabák. Bylo by ovšem bláhové se domnívat, že ve společnosti máme o tolik méně kuřáků než alkoholiků. Rozdíl je pouze faktem, že pouze malý počet osob se snaží závislost na cigaretách řešit vyhledáním odborné pomoci.

Důležitou podmínkou pro léčbu alkoholiků či kuřáků je, aby se taková lidé měli na koho obrátit a kde se léčit. Situace ohledně dostatečného počtu léčebných míst byla zkoumána v rámci rozhovorů s příslušnými odborníky. Došlo ke shodě v názoru, že v České republice není dostatečný počet takových míst, mnoho osob se zájmem o léčbu musí mnohdy čekat, což ovšem může pacienty odradit, případně si v čekací době můžou odhodlání léčit se rozmyslet. Odborníci zdůrazňují, že ochota řešit problém s nadměrnou konzumací alkoholu či snaha přestat kouřit za pomoci odborníků a nastoupení léčby v některých ze zařízení je v České republice velmi nízká. Přiznání si problému je mnohými považováno za selhání a pobyt v léčebně je pro ně dehonestující. Ovšem pokud se člověk k léčbě odhodlá, měla by mu být bezodkladně poskytnuta potřebná péče, což v České republice vzhledem k nedostatečnému počtu léčebných míst nelze zaručit. K této situaci přispívá i stát nedostatečnou finanční podporou léčeben závislostí. O odborníky na tuto problematiku je rovněž nouze, jak uvádí jeden z odborníků, jedná se psychicky o velmi náročnou práci.

Dle zprávy českých odborníků v České republice vznikají od roku 2005 tzv. Centra pro závislé na tabáku, přičemž většina z nich je zřizována na pneumologii, celkem 26 z 37 celkových. Výsledky shrnují, že zabývat se závislostí na nikotinu by mělo co nejvíce míst s širším zaměřením, například onkologie, neurologie, kardiologie a další, z důvodu umožnění návaznosti na jiné klinické obory. Pro názornost lze uvést, že v Centru pro závislé na tabáku III. interní kliniky 1. LF UK⁶ v roce 2012 bylo léčeno 430 pacientů, z nichž 38 % bylo úspěšných, a náklady na 1 pacienta dosáhly výše téměř 4 000 Kč, v přepočtu na úspěšně vyléčeného pacienta částka činí 10 000 Kč. Sami pracovníci center jsou si vědomi klesajícího

---

⁶ 1. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy

zájmu. Stejně tak klesá zájem kolegů, kteří nevedou potřebnou komunikaci s pacienty a nedávají jim doporučení do těchto center. Důvodem poklesu zájmu pacientů je také nutnost úhrady medikace vlastními prostředky. [96]

Jeden z odborníků uvedl, že v České republice není zájem o to řešit vysoký počet problematických uživatelů, ale větší důraz se klade na spotřebu. Spotřebitelé se v běžném životě setkávají dennodenně s reklamou na alkoholické nápoje, ve všech prodejnách jsou vystaveni alkoholickým nápojům a cigaretám přímo u pokladny, avšak stát si neuvědomuje, že léčba závislosti šetří jak peníze, tak především lidské životy. Jedná se tak z ekonomického hlediska o výhodnou lékařskou intervenci. Jak dodává jeden z odborníků, nejdražší je neléčený pacient.

5.5 Ekonomické důsledky spotřeby alkoholických nápojů a tabáku

5.5.1 Náklady zdravotních pojišťoven

Dále budou zkoumány náklady zdravotních pojišťoven na léčbu uživatelů alkoholu v letech 2007-2011. Aktuálnější data z posledních let bohužel nejsou k dispozici. Vyčíslit tyto náklady není jednoduchou záležitostí z důvodu jejich identifikovatelnosti, tj. zda náklady zdravotních pojišťoven lze vykázat na základní diagnózu či nikoliv. Přímo identifikovatelné náklady se ve sledovaném období podílely na celkových nákladech cca 70 %. Neidentifikovatelné náklady musely být náležitě upraveny, aby bylo možné určit jejich podíl pouze na diagnostickou skupinu „poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním alkoholu“.

Ve sledovaném období 2007-2011 byl patrný rostoucí trend celkových výdajů na veškerou zdravotní péči zdravotních pojišťoven, kdy v roce 2007 dosáhly výše 183 713 mil. Kč, avšak do roku 2011 vzrostly na 222 856 mil. Kč, tj. o 21 %. Náklady na léčbu poruch chování způsobených užíváním alkoholu se na celkových výdajích pojišťoven podílely ve sledovaném období průměrně 0,54 %. Konkrétně byl v případě nákladů na léčbu uživatelů alkoholických nápojů patrný nárůst v průběhu let 2007-2009, z 1 032 mil. Kč na 1 214 mil. Kč, tedy nárůst o 17 %, od roku 2010 začaly klesat a v roce 2011 klesly na hodnotu 1 110 mil. Kč, tedy pokles o 9 %. Podíl identifikovatelných nákladů na celkových nákladech u této diagnostické skupiny tvořil ve sledovaném období 71 %. Téměř 72 % z těchto nákladů tvořila léčebná péče, průměrně zhruba 800 tis. Kč, přičemž více než 80 %, tj. 712 tis. Kč připadlo na lůžkovou péči a necelých 10 % na ambulantní péči. Více než pětina podíl tvořily výdaje na léky. Ostatní druhy péče jako rehabilitační, dlouhodobá a další podpůrné služby se podílely na celkových nákladech pouze minimálně. Jiná zpráva uvádí, že v roce 2007 bylo na léčbu nemocí vyvolaných nadměrnou konzumací alkoholu vynaloženo 2,6 miliardy Kč. [92]

5.5.2 Spotřební daň

V České republice byly spotřební daně zavedeny v roce 1993 zákonem č. 587/1992 Sb., *o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů*, který byl mnohokrát

novelizován. Postupně se problematika spotřebních daní přibližovala standardům v Evropské unii, například prostřednictvím úprav sazeb spotřebních daní tak, aby byly co nejbližší minimálním sazbám v Evropské unii. Přijetí zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, znamenalo konečné sblížení právní úpravy v této věci v České republice s právní úpravou Evropské unie. Tento zákon byl následně změněn zákonem č. 407/2012 Sb., jímž byla implementována směrnice Rady 2011/64/EU o struktuře a sazbách spotřební daně z tabákových výrobků a byly jím stanoveny nové minimální sazby daně z tabákových výrobků. Předmětem spotřební daně jsou minerální oleje, líh, pivo, víno a meziprodukty a tabákové výrobky. Nadále bude věnována pozornost vývoji inkasa spotřebních daní z lihu, piva, vína a meziproduktů a tabákových výrobků. Statistiky z této oblasti poskytuje Celní správa České republiky a Ministerstvo financí České republiky v rámci Státních závěrečných účtů na svých webových stránkách. [97], [98]

V období od roku 2000 do roku 2013 vývoj inkasa spotřebních daní stále narůstal. Potvrzuje to rovnice lineárního trendu:

$$T = 18645 + 3141t$$

Z parametru β_1 je zřejmé, že částka na vybraných daních v čase rostla, a to průměrně ročně o 3 141 mil. Kč. Od roku 2000 do roku 2013 inkaso vzrostlo o 136 %, z 25 mld. Kč v roce 2000 na 58 mld. Kč v roce 2013. Nejvíce se na vybrané částce podílí inkaso spotřebních daní z tabákových výrobků, jehož podíl v letech narůstá a v posledních pěti letech činí 80 %. Následuje daň z lihu, která v letech klesá na konečných 11 % v roce 2012 a 2013. Pokles inkasa zaznamenávala také daň z piva, ta činí 8% podíl a daň z vína, která se podílí nejméně na celkovém inkasu, pouze 0,5 %. Z uvedených skutečností vyplývá, že rostoucí trend celkového inkasa táhne inkaso spotřební daně z tabákových výrobků. Do roku 2003 nebyla přesazena částka 20 mld. Kč, avšak do roku 2013 se vyšplhala přes 45 mld. Kč, tj. nárůst o 213 %.

Nyní bude pozornost zaměřena na analýzu vývoje jednotlivých komodit v posledních letech. V případě výběru spotřební daně z **tabákových výrobků** došlo v roce 2013 k poklesu výběru inkasa o 0,2 mld. Kč oproti roku 2012, což bylo ovlivněno především jedním daňovým subjektem, který opozdil své platby ve výši 1,3 mld. Kč, avšak úhrada byla učiněna v roce 2014. Dalším důvodem je také pokles spotřeby cigaret v posledních letech. Vysoký vliv na výběr inkasa z této komodity mají také změny sazeb, na něž výrobci a prodejci tabákových výrobků reagují předzásobením se tabákovými nálepkami a příslušná zinkasovaná částka tak může být zahrnuta v jiném roce. Příkladem může být rok 2012, kdy inkaso dosáhlo maxima 47 mld. Kč a důvodem bylo právě předzásobení cigaretami s nižší sazbou daně před zvýšením této sazby od 1. 1. 2013.

Inkaso spotřební daně z **lihu** klesá od roku 2011 a hlavním důvodem je změna spotřebitelských preferencí. Spotřebitelé snižují spotřebu lihovin vlivem růstu jejich cen a nahrazují ji levnějšími alkoholickými nápoji, jako je pivo, víno či alkohol s nižším obsahem alkoholu než 40 %. Stále větší oblibu má také pěstitelské pálení, což má také negativní vliv na inkaso daní, neboť je zvýhodněno sníženou sazbou

daně. Neopomenutelným viníkem poklesu inkasa je také metylalkoholová kauza z roku 2012.

Co se týče spotřební daně z **piva**, byl do roku 2012 patrný nárůst inkasa, avšak v roce 2013 došlo k poklesu o 0,1 mld. Kč. Důvodem může být změna spotřebitelských preferencí, kdy začínají být upřednostňovány piva s nízkým stupněm alkoholu a také rostoucí počet malých nezávislých pivovarů, které jsou daňově zvýhodněny. V roce 2012 bylo dosaženo nejvyššího výnosu od zavedení spotřebních daní těchto komodit, a to 4,7 mld. Kč, což bylo dosaženo díky nárůstu spotřeby piva vlivem odklonu od konzumace lihovin jako reakce na metylalkoholovou kauzu, kdy spotřebitelé raději dali přednost konzumaci „bezpečných“ alkoholických nápojů a také díky návratu turistů do České republiky, pro něž je české pivo vyhlášené.

V případě inkasa spotřební daně z **vína a meziproductů**, jehož podíl je velmi nízký, lze pozorovat spíše stagnaci. Jeho výše nepatrně přesahuje 300 mil. Kč ročně. Obliba vín mezi spotřebiteli sice v posledních letech roste, ale na výběr inkasa nemá téměř žádný vliv, přičemž důvodem může být rostoucí spotřeba tzv. tichých vín, která jsou zdaněna nulovou sazbou.

Studie Evropské unie dokazuje, že daně na alkohol mají pozitivní účinek a to především na mladé osoby a škody způsobené pod vlivem alkoholu. Bylo prokázáno, že kdyby zvýšením daní byla zvýšena cena alkoholu v zemích evropské patnáctky o 10 %, v dalším roce by bylo ušetřeno 9 000 životů. [99]

5.6 Marketingová opatření

Z výsledků dotazníkového šetření, provedených rozhovorů s odborníky a analýzy sekundárních dat vyplynulo, že problematika konzumace alkoholických nápojů a spotřeby tabáku je v České republice velmi závažná, především co se týče mladých spotřebitelů. Studií prokazujících zásadní negativní dopady konzumace alkoholu a spotřeby cigaret nejen na zdraví obyvatel je nesčetné množství a každým rokem přibývají další s alarmujícími výsledky. Situace v České republice je velmi tristní, proto nestačí provádět další a další studie a informovat o negativních výsledcích, ale je třeba začít neodkladně jednat, a to především v zájmu naší a budoucí generace. Bylo již mnohokrát zmíněno, že Česká republika je velmi tolerantní a benevolentní v mnoha ohledech a chybí zde zásadní legislativní úpravy, případné kontroly probíhají velmi sporadicky a sankce a výše trestů a pokut jsou velmi nízké.

V oblasti kouření se dle bruselské organizace Partnerství bez kouření Česká republika řadí spolu s Rakouskem, Řeckem, Rumunskem a Slovinskem mezi země, které mají velmi laxní přístup k prosazování nekuřáctví a lidé jsou v tzv. „nikotinovém bezpečí“. [100] Dále uvádí přední česká lékařka léčby závislosti na tabáku: „Zdrojem epidemie kouření je tabákový průmysl a vektorem šíření jeho marketing.“ A dále dodává: „Nelze zakázat něco, na čem je závislá podstatná část populace. Kouření se tedy musí postupně „denormalizovat“.“ [101] Podobné výroky by šlo ztotožnit i s alkoholickými nápoji, proto budou nyní uvedena marketingová

opatření, která by měla být v České republice neodkladně aplikována, jelikož by ve velké míře mohla v této cestě „denormalizace“ napomoci.

Nejzávažnějším problémem, jenž podporuje spotřebu, je **cena**, jak cigaret, tak alkoholických nápojů. V případě cigaret se cena krabičky pohybuje okolo 80 Kč, což je vzhledem k příjmům velmi nízká částka a cigarety se tak stávají velmi dostupnými pro většinu populace, přičemž je známo, že lidé s nízkými příjmy si mnohdy odeprou jídlo, ošacení a různé služby jenom proto, aby měli na krabičku cigaret. Navíc, jak již bylo zmíněno, v dnešní době si lidé mohou dovolit zakoupit zhruba dvojnásobné množství cigaret, než tomu bylo před dvaceti lety z důvodu, že reálná cena je poloviční. Pozornost musí být zaměřena především na mladé lidi, kteří si budují závislost již od útlého věku. Tato cílová skupina je na cenu nejcitlivější, neboť jsou v převážné míře finančně závislí na jiných osobách.

V případě alkoholických nápojů je situace velmi obdobná, láhev lze bez problémů zakoupit za cenu kolem 100 Kč, samozřejmě jsou i dražší, ale mládež si bohatě vystačí s levným alkoholem. Situace je ovšem ještě vážnější, neboť není výjimkou, že v restauračních zařízeních a na nejrůznějších sportovních, či kulturních akcích jsou nealkoholické nápoje dražší než alkoholické, což je naprosto nesmyslné a také podle odborníků tento stav odporuje zdravému rozumu.

Z uvedeného vyplývá, že je třeba zdražit škodlivé komodity na takovou výši, aby již nebyly natolik dostupné. Vhodné by bylo postupné navyšování ceny prostřednictvím zdanění minimálně souběžně s inflací, přičemž by byla zkoumána reakce spotřebitelů na navyšování ceny ve smyslu cenové elasticity. [95]

V souvislosti s cenou již byla zmíněna vysoká **dostupnost** těchto komodit spotřebitelům všech věkových kategorií, tedy i těm nezletilým, jimž je zákonem zakázáno prodávat či podávat alkoholické nápoje a tabákové výrobky. Ovšem zákon není v České republice nikterak dodržován, a co více, dodržování tohoto zákona není významně kontrolováno a případné postihy většinou neodradí od dalšího podobného konání. Velkým problémem v České republice je skutečnost, že alkoholické nápoje a cigarety lze zakoupit v kterémkoliv obchodě. Člověk si jde koupit například potraviny a při čekání ve frontě u pokladny má vystaven veškerý sortiment tohoto zboží a mnohdy alkoholické nápoje ani nejsou „schovány“ za pokladnou, ale v prodejně jsou volně v regálech.

Povolení prodávat alkoholické nápoje a tabákové výrobky by mělo podléhat licenci, čímž by se významnou měrou měl snížit počet prodejen, v nichž lze komodity zakoupit. Speciální prodejny na alkoholické nápoje jsou zavedeny například v Norsku, Švédsku, ve Finsku, na Islandu. Opatření v tomto směru by mělo sahat ještě dále, k omezení prodejní doby těchto prodejen, tedy znemožnění nákupu alkoholických nápojů a tabáku ve večerních a nočních hodinách. Takový systém funguje například ve Švédsku. Nákupu ve večerních či nočních hodinách využívají především mladí lidé a prodejci jim požadované zboží většinou bez problémů prodají, s vidinou vyššího výdělku. Navíc bylo prokázáno, že kdyby se prodejní doba obchodů s alkoholickými nápoji zkrátila o 24 hodin týdně, zabránilo by se až 123 000 rokům invalidity a předčasných úmrtí. [99], [102]

Dále by toto zboží nemělo být v žádném případě vystaveno spotřebitelům na očích, ale mělo by být umístěno například v neprůhledných skříňkách po vzoru Austrálie, Nového Zélandu a Norska. [101]

Dalším problémem, který má nezpochybnitelný vliv na spotřebitele je **reklama**, která musí být v dostatečné míře regulována, a to především vůči mládeži. Ve zprávě shrnující situaci v oblasti konzumace alkoholu v Evropě pro Evropskou unii je zdůrazněno, že reklama má největší vliv právě na mladé lidi a dále dokládá, že omezení intenzity a obsahu reklamy je účinným nástrojem. [99] Nejlepší variantou by byl zákaz veškeré reklamy, i v místě prodeje, včetně sponzorství, tedy žádná reklama na alkohol a cigarety na billboardech, v tištěných médiích, rádiích, televizi, na obalech produktů, internetu, apod.

Konzumace alkoholu ke společenskému životu patří, je ovšem nutné rozlišovat mezi občasným pitím a nadměrnou pravidelnou, či opakovanou konzumací. Cílem není vymýtit alkohol a požadovat naprostou abstinenci, ale je žádoucí, aby si lidé uvědomovali rizika nadměrné konzumace a aby taková nebyla tolerována, přehlížena a bagatelizována. Je důležité, aby dospělé osoby šly příkladem dětem a mladistvým, u nichž nesmí být riziková konzumace alkoholu tolerována. Alkohol mládež doprovází téměř na každém kroku, jak v obchodech, tak například v reklamách. Ačkoliv je reklama na alkoholické nápoje zákonem regulována, setkáváme se s ní každodenně. Zmínit lze například reklamu na Captain Morgana s hláškou „žij jako kapitán“, na Metaxu s tvrzením „dotkni se slunce“. V souvislosti s Mistrovstvím světa v ledním hokeji se na obrazovkách objevily reklamy na Jagermeister – „nehejtuj a fandi jako meister“, na pivo Pilsner Urquell s Tomášem Hertlem v rámci kampaně Společně pro české zlato, na pivo Krušovice se svým „Králem“. Dále lze uvést reklamu na Fernet Stock s hláškou „Chlapi, nevyměknem“, na pivo Budweiser Budvar – „Ne z nás dělá to, čím jsme“ a mnoho dalších. Výčet naznačuje, že reklam na alkoholické nápoje s chytlavými hláškami a poutavými příběhy se zjevnou snahou přilákat spotřebitele je velké množství a o vlivu na spotřebitele, byť klidně nepatrném, nelze pochybovat

Ačkoliv v žádné z této reklam není zobrazován teenager a zjevně žádná neporušuje zákon, působí bezesporu na mladé lidi, kteří právě chtějí být stejně dospělými jako pánové v reklamě a hlášky spojené s konzumací daného alkoholického nápoje se vybaví mnoha spotřebitelům. Možným krokem by proto mohl být úplný zákaz reklamy na alkohol, případně přísnější regulace, především ve směru, kdy reklama upoutává mladší skupiny spotřebitelů. Ve výše zmiňovaných reklamách byly uvedeny i ty, které byly vydány v souvislosti s významnou sportovní akcí. V tomto směru by bylo vhodné zakázat možnost sponzorování významných akcí výrobcí alkoholických nápojů stejně jako tomu je u tabákových výrobků. Reklama na tabákové výrobky je dnes zakázána až na určité výjimky, v kterých musí obsahovat zřetelné varování o škodlivosti kouření a nesmí být v takové reklamě zobrazena ani otevřená krabička, ani scény, v níž lidé kouří. Stejně tak by tomu mělo být v případě alkoholických nápojů. Pokud má být reklama uveřejněna, měla by uvádět jistá varování, že alkohol je návyková látka a lidé by v takových reklamách neměli konzumovat alkoholické nápoje, ani by

neměli hrát ve vtipných scénkách a alkohol by tak neměl být spojován s žádnými životními situacemi. [103]

Jistou reklamu provádějí i některá restaurační zařízení, v jednu dobu byla oblíbená hláška: „Tak pěkný den, tak proč ho nevidět dvakrát“, kterou aplikovaly restaurace a hospody před svými zařízeními na vývěsných tabulích. Je zřejmé, že se jedná o vtip s určitou nadsázkou, který ovšem zaujme především mladé uživatele alkoholických nápojů, kteří pak zmíněnou hlášku naplňují. Proto by bylo více než žádoucí zakázat takovou formu reklamy a pokud by byla nějaká povolena, mělo by se dbát, aby jí byly co nejméně vystaveny děti a mládež a veškeré takové reklamy by měly nést informace o obsahu alkoholu a o rizicích konzumace.

Dalším opatřením v rámci reklamy by mohla být „antireklama“, tedy taková, která by přímo upozorňovala na rizika kouření a konzumace alkoholu. Vzorem pro takové reklamy by mohly být reklamy v Americe, v níž proběhla kampaň „Rady od bývalých kuřáků“, prostřednictvím níž byla vytvořena reklama, ve které jsou přímo vyobrazeni lidé s vážným zdravotním problémem vzniklým z důvodu kouření. Další drsná kampaň upozorňující na zdravotní rizika kouření byla spuštěna také ve Velké Británii s podtitulem „S každou cigaretou prohnijete skrz na skrz“, v níž je tabák vyobrazen jako hniјící lidské maso. Ačkoliv se jedná o drsné spoty, které vyvolávají pobouření, o to více by mohly být efektivní a nutící kuřáky a pijany minimálně k zamyšlení, stejně jako tomu bylo u drastických a velmi smutných záběrů z kampaně Ministerstva dopravy „Nemyslíš, zaplatíš!“. [104], [105]

Účinek zákazu reklamy byl zkoumán v rámci Evropské unie a bylo zjištěno, že zakázání reklamy by mohlo přispět k zabránění až 202 000 rokům invalidity a předčasných úmrtí. [99]

Dále vyplynulo z dotazníkového šetření, že kouření cigaret je mezi mládeží velmi rozšířeno, je tedy třeba učinit takové kroky, aby budoucí generace nebyly natolik zatíženy touto závislostí a nebyly tak ohroženy nemocemi z tohoto zlozvyku vyplývajícími.

Jedním z řešení snížení spotřeby cigaret by mohlo být opatření, aby na krabičkách cigaret nebylo pouze slovní varování, jako je tomu doposud, ale na balení by se mělo objevit také **varování ve formě obrázků, fotografií**, jak je naznačeno na obrázku č. 15. Slovní varování kuřáci neberou v potaz, sice ví, co je na krabičkách cigaret uvedeno, ale od kouření je neodrazuje, čemuž je příhodný citát od Winstona Churchilla: „*Čtu v poslední době tak strašné věci o kouření, že jsem se tedy rozhodl přestat číst.*“ Na obrázku by mělo být zobrazeno, jaké důsledky může kouření přinášet a cílem je odradit spotřebitele od jejich nákupu. Takové varování by mělo být účinné především pro mladistvé osoby, kteří nejsou mnohdy v dostatečné míře obeznámeni, jaké důsledky nejen pro jejich organismus může kouření mít.

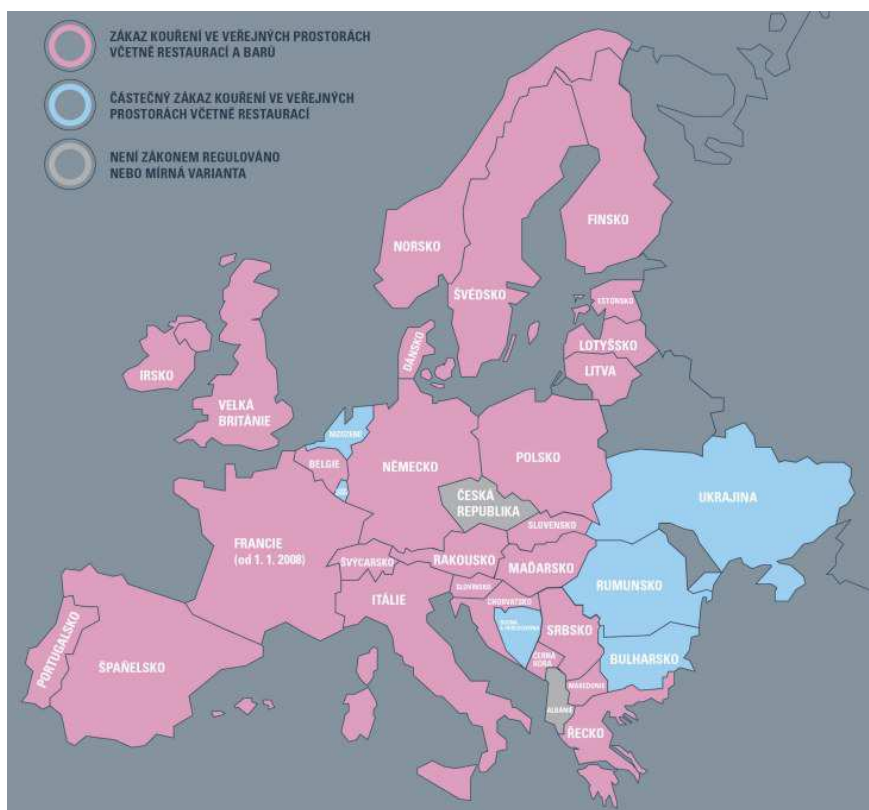

Obr. 15 Obrazové varování na krabičkách cigaret

Zdroj: http://technet.idnes.cz/zprava-hlavniho-hygienika-o-koureni-2014-dh9-/veda.aspx?c=A140120_185217_veda_pka

Dále by bylo přínosné **zavedení unifikovaného balení** v České republice, tedy všechna balení cigaret by měla jednotný vzhled bez ohledu na jejich značku s tím, že by logo výrobce ani nebylo uvedeno na krabičce cigaret. Toto opatření ve spolupůsobení s ostatními by přispělo ke snížení prodeje, tedy snížení spotřeby cigaret a v jejím důsledku také ke zlepšení zdraví obyvatel a především by toto neatraktivní balení mohlo přispět ke snížení počtu mladých kuřáků, tedy těch, co s kouřením začínají. Ačkoliv nelze předvídat, zda by takové opatření přineslo zásadní snížení spotřeby, rozhodně by nepodporovalo k rostoucí spotřebě. Argumentem podporující zavedení tohoto druhu balení je fakt, že kroky k zavedení provádí velmoc jako je Velká Británie. [106]

Česká republika dále dominuje v oblasti **zákazů kouření**, tedy spíše „nezákazů“, neboť je jednou z posledních zemí, která zcela toleruje kouření v restauracích a barech, jak znázorňuje obrázek č. 16. [107]

Obr. 16 Regulace kouření v Evropě
Zdroj: <http://stopkoureni.cz/index.php?obsah=5>

Jelikož kouření má vliv nejen na kuřáky, ale i na nekuřáky formou pasivního kouření, je více než přínosné zakázat kouření ve veřejných prostorech, v nichž se pohybují nekuřáci a děti, včetně restaurací a barů, v nichž jsou vystaveni toxickému kouři především zaměstnanci nekuřáci. V současné době platí zákaz kouření ve školách, na úřadech a v zastřešených zastávkách, avšak o nekuřáckých prostorech v restauracích si rozhodují sami majitelé, přičemž není žádnou výjimkou, že v jednom uzavřeném prostoru je vyznačeno pár stolů jako nekuřáckých, ovšem efekt takového opatření je jistě nulový. Zákon v tomto směru pouze ukládá povinnost označit, zda se jedná o zařízení kuřácké či nekuřácké. Prosazení a schválení protikuřáckého zákona by proto mělo být učiněno co nejdříve a nemělo by se jednat pouze o uzavřené prostory, ale také parky, dětská hřiště a veřejná prostranství, kde se pohybují nekuřáci, děti, těhotné ženy a další. Takové opatření funguje například v New Yorku v Central Parku. Irsko má zaveden dokonce zákaz kouření v automobilech, v nichž jsou přítomni děti. Nekuřáci přece nejsou ti, co mají žít ve vyfukovaném kouři kuřáků, právě kuřáci by měli brát ohled na nekuřáky a neničit zdraví ostatním ve svém okolí. [100], [101], [108]

Z výzkumu Státního zdravotního ústavu z roku 2012 vyplynulo, že lidé jsou vystaveni cigaretovému kouři také na pracovišti, navzdory tomu, že kouření na pracovišti je ze zákona zakázáno, je tedy třeba uplatňovat dodržování tohoto

zákona, mít vyhrazen prostor pro kouření a dohlížet, že se kouří pouze tam, a že není kouří vystaven nikdo z nekuřáků, případně těhotných žen. [94]

Jedním z názorů na tuto problematiku ovšem je, že ve svobodném světě by se žádné zákazy kouření aplikovat neměly, neboť ten, kdo kouří, tak činí z vlastního vědomí a svobodného rozhodnutí. Ovšem mladé osoby začínají mnohdy kouřit z popudu svých vrstevníků a kvůli těmto mladistvým nerozvážnostem se později stávají závislími. A zastávat názor, že kdo kouří, ať dle vlastního uvážení kouří nadále, je velmi odvážné, neboť důsledky kouření jsou mnohem dalekosáhlejší než na kuřáky samotné. Je prokázáno, že stát je nucen vynakládat na léčbu nemocí způsobených kouřením mnohem více, než vydělává na prodeji z tabákových výrobků. Je tedy více než žádoucí nebýt k otázce kouření lhostejný.

Spolu se zákazy kouření by bylo vhodné zavést také **zákazy konzumace alkoholu** na vybraných místech. Toto opatření sice některá města aplikují, ale zcela na jejich svobodné vůli. Alkohol by se neměl konzumovat v parcích, na dětských hřištích, kolem škol, školek, zdravotnických zařízeních a dalších.

Novou „hrozbou“ v oblasti tabákových výrobků se staly **nové tabákové produkty** uváděné na trh v podobě elektronických cigaret či ochucených klasických cigaret. Elektronické cigarety, které mají být údajně méně škodlivé, jelikož nedochází ke spalování tabáku a uvolňování toxických látek do okolí jsou mnohdy propagovány jako zdravější forma kouření. Slovo „zdravější“ je ovšem zcela mylně užíváno, osoby kouřící tyto cigarety stále do svého těla vpravují nikotin, jenž stojí za závislostí. Nespornou výhodou je, že lidé v jejich okolí nejsou nuceni vdechovat cigaretový kouř. Pro kuřáka může být ovšem e-cigareta zrádná ve smyslu, že díky neprodukování škodlivého kouře ji může kouřit kdekoliv, a ačkoliv bývají tyto cigarety považovány za pomocný prostředek ke zbavení se závislosti, kuřáci ji díky této skutečnosti kouří mnohdy častěji než normální cigarety a závislost na nikotinu tak sílí. Dále jsou tyto cigarety více atraktivní pro mladé osoby, neboť náplň těchto cigaret je nabízena v mnoha ovocných příchutích, které osloví právě mladé lidi než dospělí kuřáky. E-cigarety by proto měly být regulovány a vhodným opatřením by bylo zakázání těchto lákavých příchutí, také vzhledem ke skutečnosti, že tohle „chutné“ kouření může být pro mnohé nezletilé vstupenkou k získání závislosti na nikotinu, případně vstupní drogou kužívání těžších drog. Vzhledem k vyšší ceně v porovnání s běžnou krabičkou cigaret se dá předpokládat, že by tyto cigarety pro mladistvé atraktivní nebyly.

V souvislosti se zmíněnými ovocnými příchutěmi elektronických cigaret, tabákový průmysl přispěl k oblibě kouření mladistvými dodáním na trh klasických cigaret s příchutěmi. Tuto skutečnost zhodnotily za negativní také nejvyšší orgány, jako Evropská unie, která v rámci tabákové směrnice zakazuje ochucené cigarety, kromě mentolových příchutí s platností od roku 2016. [109]

V části vyhodnocování dotazníkového šetření byla věnována pozornost projektu „Suchej únor“, ten by mohl být inspirací pro pravidelné akce s podobným cílem. Tedy v případě **„suchých měsíců“** by bylo cílem vydržet nekonzumovat žádné alkoholické nápoje po dobu jednoho měsíce a podobný projekt by mohl být zaveden také pro kouření, například s názvem **„čistý měsíc“**, kdy by bylo cílem

nekouřit tabákové výrobky jeden měsíc v kuse. Vhodné by bylo takové projekty vhodnými marketingovými nástroji propagovat, především mezi mladé lidi, kteří by je mohli brát jako formu soutěže mezi svými kamarády a současně by si touto cestou mohli uvědomit, zda vydrží nekonzumovat alkoholické nápoje po takovou dobu. Podobně nekouřit jeden měsíc by mohlo být cestou pro úplné zanechání tohoto zlozvyku, kdy by si zúčastnění uvědomili, že již nechtějí nadále kouřit.

Lze očekávat, že česká společnost bude protestovat a odmítat jakékoliv opatření v této věci, ať již navyšování cen nebo zavádění nejrůznějších zákazů a omezování reklamy, omezení prodejních míst a dalších, je proto potřebné souběžně s těmito kroky vést takovou kampaň, z níž bude zřetelné, proč jsou takové kroky nezbytné, aby si česká společnost uvědomila závažnost nynější situace a přehodnotila názor na tuto problematiku.

Jak již bylo několikrát zmíněno, nastavená pravidla, například zákaz prodeje alkoholu a tabákových výrobků nezletilým osobám nejsou dostatečně kontrolována a postihy jsou v řádech tisíců, tedy jedná se pouze o jakési symbolické potrestání, což je ovšem potřebné změnit. Veškerá opatření musí být dodržována, musí být vynucováno jejich dodržování, je důležité mít tvrdě nastavené postihy a provádět kontroly dodržování. Ty, kteří nastavená pravidla poruší, je třeba citelně postihovat, například formou odebrání licence k prodeji vybraných komodit, případně zavření podniku na pár dní, v němž se budou nekalé praktiky uskutečňovat. Pokud tak nebude učiněno, kritický stav se sám od sebe nezmění k lepšímu. Zajímavý nástroj zavedlo Irsko, tzv. udavačskou linku, na níž obyvatelé mohou ohlašovat případy nedodržování zákazů kouření. Podobné opatření by nemuselo být špatnou myšlenkou pro zavedení ve věci jak kouření, tak alkoholických nápojů, ať už by se jednalo o porušování zákazů kouření, prodej osobám mladším 18 let, reklamu v místě prodeje, a v konečném důsledku všech nastavených pravidel a platných zákonů. [100], [110]

Na závěr je třeba říci, že hlavní je začít jednat a ne nečinně přihlížet.

6 Diskuze a závěr

Alkoholické nápoje a tabák jsou v dnešní době velmi diskutovaným tématem téměř po celém světě, o problematice kouření se hovoří jako o tabákové epidemii a alkohol je metlou lidstva, kouření způsobuje těžkou závislost, nadměrná konzumace alkoholu taktéž a obě tyto škodlivé komodity mají dalekosáhlé zdravotní, ekonomické a sociální dopady. Česká republika vévodí na mnoha předních příčkách žebříčků v mezinárodních studiích, jak v oblasti spotřeby alkoholických nápojů, tak tabákových výrobků. Proto byla tématem diplomové práce zvolena problematika chování spotřebitelů na trhu alkoholických nápojů a tabáku. Výsledky práce dokládají, že situace v České republice je velmi kritická. Situace je o to horší, že smutné závěry se týkají českých studentů a mladých osob.

V literární rešerši je představena problematika chování spotřebitele s orientací na alkoholické nápoje a tabák, dále tato část představuje vybrané komodity a důsledky jejich spotřeby. Vzhledem ke skutečnosti, že nejkritičtější cílovou skupinou jsou mladistvé osoby, další část je zaměřena na spotřebu alkoholických nápojů a tabáku mladistvými. Dále jsou představeny názory autorů na nástroje, které mohou být nápomocny při omezování spotřeby těchto škodlivých komodit. Z ekonomické stránky je pozornost věnována také teoretickým poznatkům týkající se nákladů na spotřebu.

Vlastní práce je zaměřena na analýzu sekundárních dat z oblasti spotřeby alkoholických nápojů a tabáku, spotřebních vydání, dále dat týkajících se kriminality a dopravní nehodovosti pod vlivem alkoholu, zkoumán je vliv spotřeby alkoholických nápojů a tabáku na zdraví obyvatel prostřednictvím analýzy dat počtu psychiatrických vyšetření v ambulantní péči pro poruchy vyvolané alkoholem a počtu pacientů užívajících psychoaktivní látky. V neposlední řadě jsou zhodnoceny ekonomické důsledky spotřeby, konkrétně náklady zdravotních pojišťoven a inkaso spotřební daně. Dále je provedena analýza dotazníkového šetření, která je doplněna výsledky hloubkových rozhovorů z řad odborníků pro léčbu závislosti a policistů, kteří se v rámci výkonu své služby setkávají s osobami pod vlivem alkoholu. Zjištěné výsledky jsou doplněny a srovnány s výsledky již provedených studií. Na základě zjištěných výsledků jsou formulována opatření, která by napomohla snížit spotřebu alkoholických nápojů a tabáku.

Sekundární data byla čerpána z Českého statistického úřadu, Ústavu zdravotnických informací a statistiky České republiky, stránek Policie České republiky a Ministerstva financí České republiky. Pro získání primárních dat bylo provedeno dotazníkové šetření orientované na osoby do 22 let a probíhalo na vybraných středních školách formou elektronického dotazování v měsících únor a březen 2015. Cílem bylo zjištění chování mladých spotřebitelů na trhu alkoholických nápojů a cigaret a za tímto účelem dotazník obsahoval otázky zkoumající první zkušenosti s vybranou komoditou, míru a důvody spotřeby v současné době, finanční situaci spotřebitelů týkající se dané spotřeby, důvody, které by odradily spotřebitele od škodlivé spotřeby a postoje k problematice. Celkem bylo získáno 1052 dotazníků, avšak vzhledem k přístupu mladých

respondentů k vyplňování byl počet zredukován na konečných 887. Konzumace alkoholu a spotřeba cigaret je citlivým tématem pro mladé osoby, neboť správně by k takovým komoditám neměly mít přístup a jejich spotřeba by měla být spíše výjimečná, proto je nutné mít na mysli, že výsledky nemusí být zcela pravdivé z důvodu, že respondenti nechtěli přiznat pravdivé skutečnosti. Jistě by byly výsledky přesnější, kdyby byl výzkum zaštitěn nějakou věrohodnou organizací a vyplňování probíhalo pod dohledem kompetentní osoby, aby respondenti byli důkladně poučeni o důležitosti tématu a správnosti vyplňování. I přes skutečnost, že dotazníky byly zaslány pouze elektronickou formou, jsou výsledky v mnoha ohledech zajímavé a odpovídající jiným průzkumům.

Dotazník byl zaměřen pouze na osoby do 22 let, snahou bylo získat odpovědi také od osob mladších 15 let, kterých bylo z důvodů obav a neochoty pouhých 10, ve věku 15-18 let vyplnilo dotazník 603 osob a zbylých 274 respondentů bylo ve věku 19-22 let. Téměř 60 % tvořily ženy a zbylých 40 % muži. Z důvodu předpokladu, že rodina má nemalý vliv na spotřebu alkoholických nápojů a cigaret, byla zařazena otázka na strukturu domácnosti, v níž respondenti žijí. Většina žije s rodiči (68 %), 23 % pouze s jedním z rodičů a zbylé osoby žijí s partnery, v manželství, o samotě, s kamarády, s prarodiči nebo v pěstounské a střídavé péči. Z hlediska převažujícího povolání bylo pochopitelně nejvíce studentů. Identifikační otázky byly dále zaměřeny na typ školy, jež respondenti studují z důvodu možné závislosti míry spotřeby na tomto faktoru a velikost obce.

Závažnost problematiky je nezpochybnitelná z důvodu mnohých negativních důsledků, přičemž důkazem významnosti je také skutečnost, že stát na spotřebě alkoholických nápojů a cigaret nevydělává v porovnání s nutnými výdaji na léčení závislosti, léčbu nemocí, úmrtostí, invaliditou, ztrátou produktivity aj. Je nesporným faktem, že zdravé obyvatelstvo je cestou k dlouhodobě vyšším příjmům státu, ne naopak. Významným aspektem dokazující závažnost a nutnost zavádění tvrdých opatření je, že se touto problematikou zabývají mnohé české a světové organizace, jsou vydávány zákony, nařízení, směrnice, závazné dokumenty aj. Česká republika v mnohých aspektech zaostává, příslušné organizace sice provádějí studie, zveřejňují výsledky a zdravotníci bijí na poplach, ovšem stát spíše nečinně přihlíží. Důkazem může být Národní strategie protidrogové politiky, do níž teprve v roce 2014 byla zakomponována problematika užívání alkoholických nápojů s návrhy, jež by měly být aplikovány.

Spotřeba alkoholických nápojů v České republice bývá považována za jednu z nejvyšších v Evropě. V období let 2000-2013 průměrná roční spotřeba v ČR dosáhla výše 181 litrů na 1 obyvatele, tj. cca 0,5 litru alkoholu na osobu denně, ovšem v posledních 5 letech spotřeba průměrně klesá. Největší zastoupení má pivo, jehož spotřeba v průběhu let klesala, avšak po prohibici v roce 2012 opět vzrostla, opačný trend zaznamenaly lihoviny, které se na spotřebě alkoholických nápojů podílí nejméně a víno se těší rostoucí oblibě.

Výsledky dotazníkového šetření upozornily na velmi rozšířenou konzumaci alkoholických nápojů, neboť 92 % respondentů je již někdy konzumovalo a vzhledem k věkové struktuře respondentů jsou výsledky důkazem tolerantnosti

české společnosti k popíjení. Více zkušeností s alkoholem mají ženy, ovšem s nepatrným rozdílem a s rostoucím věkem klesá počet těch, co alkohol nikdy nekonzumovali. Bylo prokázáno, že alkohol někdy konzumovalo více osob z neúplných rodin. První věk konzumace alkoholu se pohybuje mezi 13. a 14. rokem, ovšem uvedeny byly i roky předškolního věku. Starší osoby konzumovaly alkohol průměrně ve 14 letech, ve věku 15-18 let průměrně ve 13 letech a osoby mladší 15 let dokonce v 10, což naznačuje, že hranice první konzumace alkoholu se snižuje. Tyto výsledky musí být varováním, čím dříve přijde dítě do styku s alkoholem, tím větší je pravděpodobnost, že bude alkohol konzumovat i nadále. Problémem je, že děti si neuvědomují rizika, činí tak v rámci zábavy, a v České republice není výjimkou, že při policejních zátazích policisté zadrželi podnapilé děti kolem patnáctého roku věku.

Bylo by pozitivní zjištění, že první konzumace alkoholu byla výjimkou a dále respondenti konzumují minimálně v nepatrné míře, ale výsledky přání nenaplnily. V současné době nekonzumuje alkohol 107 z celkových 887 respondentů, tedy 88 % respondentů spotřebovává alkohol i nadále. Odborníci potvrzují, že konzumace alkoholu mladistvými je dlouhodobým závažným problémem, k čemuž přispívají také výrobci alkoholických nápojů, kteří dodávají na trh tzv. alkopops (hotové míchané nápoje), jež jsou cílené především na mladé lidi. Znepokojující je frekvence konzumace, nadpoloviční většina pije alkoholické nápoje pravidelně každý měsíc. Maximálně jednou měsíčně (42 %) pijí převážně ženy a osoby ve věku 15-18 let. Pravidelně vícekrát do měsíce pijí spíše muži a osoby ve věku 19-22 let, ovšem mladší respondenti o mnoho nezaostávají a s rostoucí frekvencí konzumace klesá počet respondentů. Z výsledků byla prokázána závislost frekvence konzumace alkoholu na pohlaví, věku a typu školy, přičemž procentuálně častějšími konzumenty jsou studenti vysokých škol v porovnání se středoškoly.

Důvody konzumace alkoholu jsou zřejmé, více než 85 % respondentů konzumuje alkohol z důvodu účasti na společenských akcích, oslavách, svatbách, narozeninách, apod. Dalšími častými důvody jsou chuť na vybraný alkoholický nápoj a oslava úspěchu, méně častými pak nemyslet na problémy, kamarádi, překonání zábran. Ti, co konzumují alkohol několikrát týdně, jsou vedeni především chutí a u osob, jež konzumují alkohol několikrát do měsíce, jsou převažujícím důvodem společenské akce. Z dalších důvodů lze zmínit příjemně strávený večer u televize, či s přítelem, doplnění energie, jiní si dají rádi vybraný alkoholický nápoj k jídlu či tzv. na dobré spaní. Někteří pijí alkoholické nápoje na uhašení žízně a někteří se přiznali, že pijí, aby se opili. Dále z důvodu, že to okolí považuje za zajímavé, smutek, žal, smrt blízkého či jiné těžké životní situace. Lidé pijí alkohol z nejrůznějších důvodů, ale důležité je, aby se takové chování nezměnilo ve zvyk a alkohol se nestal řešením problémů.

Důležité je vědět, jaké faktory by osoby přiměly přestat či omezit konzumaci alkoholu. Často bylo uvedeno, že nic, že nechtějí přestat, ale v ostatních případech by impulzem bylo zdraví, těhotenství, zdravý životní styl, rodina, partner, kamarádi, dále problémy v práci, ve škole, alkoholik v rodině a další. Z uváděných důvodů také vyplynulo, že kamarádi jsou důležitým faktorem pro konzumaci

alkoholických nápojů, neboť mnozí uvedli, že by stačilo, kdyby nepili jejich kamarádi. Tyto důvody jsou spíše neovlivnitelné zvnějšku, ovšem uvedeno bylo také zdražení alkoholu, zrušení oblíbeného nápoje či nedostupnost, což jsou důvody, které by státní složky mohly ovlivnit.

Vývoj spotřeby cigaret vykazoval v letech 2007-2013 klesající trend, přičemž v posledním sledovaném roce připadlo na 1 osobu 1 904 cigaret, tj. 5 vykouřených cigaret na osobu za den. Klesající trend ovšem neznamená, že se přestalo kouřit, mnoho kuřáků v dnešní době přechází na ručně balené cigarety, které nejsou Českým statistickým úřadem do příslušných dat zahrnuty. Navíc výši spotřeby se dle studií pohybuje v první desítce z 57 zemí světa. Dle odborníků jsou kuřáci v zajetí své závislosti, neboť až 95 % kuřáků se snažilo někdy přestat kouřit a většina přiznává, že by chtěla přestat. K tomu je průměrně zapotřebí 7 pokusů a za pomoci odborníků je úspěšných přibližně 30 %.

Nehledě na pozitivní trend vývoje spotřeby, dotazníkové šetření přineslo alarmující výsledky (s důrazem na věk respondentů). 72 % respondentů někdy kouřilo cigarety. První cigaretu respondenti vykouřili průměrně ve 13 letech, přičemž někteří i v pouhých 5 letech, což koresponduje s výsledky studie ESPAD. V pohlaví nebyl patrný rozdíl a v typu domácnosti pouze nepatrný. V případě typu školy mají dřívější zkušenosti studenti z učilišť, následovaní studenty středních odborných škol, poté gymnázií a nejpozději zkusili kouřit vysokoškolští studenti. Lze tedy znovu konstatovat, že věková hranice se posunuje dolů, stejně jako v případě alkoholických nápojů, což nelze brát na lehkou váhu. V současné době pokračuje v kouření 60 % z těch, co někdy kouřili (45 % z celkového počtu respondentů) a zlovyku se drží spíše muži. Věk není rozhodující a odborníci dodávají, že ačkoliv statistikám stále vévodí muži, ženy je v posledních letech zdatně dohánějí.

Další alarmující výsledky přinesla frekvence kouření, 55 % kuřáků kouří denně téměř bez ohledu na pohlaví, vykouří převážně 1-10 cigaret denně a jedná se spíše o osoby ve věku 19-22 let. Dále převažují osoby žijící pouze s jedním z rodičů a dominují studenti z učilišť, naopak mezi studenty gymnázií se téměř denní kuřáci nenachází. Dále 22 % kouří svátečně, 17 % několikrát týdně a nejméně (6 %) kouří jednou týdně, přičemž mezi těmito osobami jsou převážně ženy, osoby ve věku 15-18 let, z úplných rodin a studující gymnázium.

Hlavní roli v kouření hraje chuť na cigaretu, a to především u těch, co kouří minimálně jednou týdně, dále lidé kouří, pokud konzumují alkoholické nápoje (ti, co kouří jednou týdně nebo pouze svátečně), což dokazuje závislost kouření na konzumaci alkoholu, která byla skutečně v analýze dotazníkového šetření prokázána. Kuřáky dále vede ke spotřebě nervozita, nuda, naštvání. Nízký počet respondentů přiznalo, že jsou závislí, což svědčí o tom, že ačkoliv mladí lidé jsou denními kuřáky, necítí se být závislími. Dále se v odpovědích objevilo kuřácké pracovní prostředí, nervy, stres, problémy ve škole, čekání na autobusový či vlakový spoj či užívání jiných návykových látek.

Stejně jako u konzumace alkoholických nápojů je důležité znát důvody, které by osoby přiměly přestat. Opět vede zdraví, těhotenství, rodina, partneři. Důležité

je myslet na fakt, že se jedná o hypotetické důvody, mnozí si myslí, že by dokázali přestat kouřit, ovšem jak je výše zmíněno, zbavit se této závislosti není jednoduché, jedinou účinnou cestou je nezačínat vůbec kouřit.

Kouření je označováno za morovou ránu také z důvodu, že kouřením jsou ovlivněni také nekuřáci prostřednictvím stejně škodlivého pasivního kouření, kterému jsou vystaveni například v restauracích. Česká republika se řadí mezi jednu z posledních zemí, která nemá zákonem zakázáno kouření v restauračních zařízeních, ačkoliv vláda toto téma již na stole měla a lze pouze doufat, že návrh bude v nejbližší době odhlasován. Jsou ovšem mladí respondenti přikloněni k tomuto řešení? Souhlas vyjádřilo 60 % respondentů, pochopitelně většina nekuřáků a nesouhlas vyjádřilo 27 % respondentů, především kuřáků, což dosvědčuje spornost této problematiky.

Z výsledků vyplynulo, že jak konzumace alkoholu, tak kouření je mezi mladými lidmi velmi rozšířeno, proto je nasnadě požadovat přijmout taková opatření, která by tuto situaci zvrátila. Jelikož v České republice mnoho zákazů a opatření zatím neplatí, vláda má téměř volnou ruku ve výběru příslušných nástrojů a velmi by prospěla inspirace zahraničními státy, kde jsou nejen různé nástroje aplikovány, ale také je prokázána jejich účinnost. Nenechme budoucí generaci trpět touto benevolencí až ignorací zjištěného stavu.

Jedním ze závažných problémů je dostupnost, pro nezletilé osoby je snadné si alkohol či cigarety opatřit téměř na každém rohu, a to i přes zákonný zákaz prodeje alkoholických nápojů a tabákových výrobků osobám mladším 18 let. Tuto skutečnost dokládají výsledky dotazníkového šetření – 91 % respondentů uvedlo, že dostupnost je vysoká, přičemž tento výsledek přinesla již studie ESPAD z roku 2011, tedy tato skutečnost není žádnou novinkou. Nástrojem v boji proti vysoké spotřebě by mohlo být zvýšení věkové hranice pro zákaz prodeje alkoholických nápojů a tabákových výrobků, např. na 21 let po vzoru USA, avšak s tím by převážná většina respondentů nesouhlasila a především ti mladí, kterým by se tak vzdálila ona vytoužená dospělost. Navíc si naprostá většina myslí, že takové opatření by žádný efekt nepřineslo a to i ti, kteří by s návrhem souhlasili.

Dalším slabým místem je velmi nízká cena, ta je odborníky považována za největší problém. Nízké ceny pak podporují dostupnost, přitom cenová elasticita mladých osob je poměrně vysoká z důvodu závislosti na finančních prostředcích od někoho jiného, a tak by zvýšení ceny alkoholu a tabáku jistě mělo vliv na chování spotřebitelů. Dle výsledků dotazníkového šetření je zřejmé, že většinu by skutečně růst ceny ovlivnil a nejvíce ty, kteří nedisponují volnými finančními prostředky a utrácejí malé částky.

S cenou souvisí výše spotřebních vydání na alkoholické nápoje a tabák, která dle ČSÚ v letech průměrně rostla a v roce 2013 dosáhla výše 3 386 Kč na osobu za rok, tj. téměř 300 Kč na měsíc, ovšem v poměru k celkovým spotřebním vydáním domácností podíl vydání na alkoholické nápoje a tabák v letech klesá. Respondenti utrácívají za alkoholické nápoje nejčastěji méně než 100 Kč měsíčně a s rostoucí částkou klesá počet respondentů, což je patrnější u respondentů ve věku 15-18 let. Do 500 Kč měsíčně vydávají za alkohol spíše ženy, nad 500 Kč spíše muži a čím

častěji lidé konzumují alkohol, tím větší peněžní částky za alkohol vydávají. Téměř polovina respondentů si alkohol platí z peněz vydělaných na brigádě či v práci, jde převážně o muže a starší osoby a uvádějí, že mají dostatek peněz na jejich spotřebu. Od rodičů, příbuzných, kamarádů, sourozenců získávají peníze především ženy a osoby ve věku 15-18 let a pocit dostatku či nedostatku peněz na svoji spotřebu alkoholu je vyrovnaný. Poslední možností je, že si respondenti alkohol sami neplatí, tedy spoléhají se, že jim ho koupí někdo jiný, tak činí hlavně ženy ve věku 15-18 let a pochopitelně pocítují nedostatek financí na jejich spotřebu. Z výsledků tedy vyplývá, že muži jsou po finanční stránce samostatnější. Za cigarety respondenti utrácejí částku odpovídající jejich frekvenci kouření, tedy někomu stačí méně než 100 Kč měsíčně, někdo musí platit více než 1 000 Kč měsíčně. Vyšší částky utrácejí především muži a starší osoby. Výsledky ohledně získávání finančních prostředků jsou obdobná jako u alkoholických nápojů.

Pod vlivem alkoholu se mnozí dopouštějí trestných činů a přestupků a někteří podnapilí usednou za volant a způsobí dopravní nehodu, tím zaměstnávají jak policisty, tak lékaře. Kriminalita pod vlivem alkoholu se podílí na celkové kriminalitě pouhým procentem, ale nelze ji přehlížet, neboť řešení problémů s podnapilými lidmi není mnohdy jednoduchou, rutinní záležitostí, což potvrzují oslovení policisté, kteří jsou navíc mnohdy sami ohroženi při poskytování pomoci a řešení přestupků, neboť v lidech pod vlivem alkoholu roste agresivita. Řešení problémů s podnapilými osobami je téměř každodenní náplní policistů a výjimkou nejsou výjezdy k podnapilým mladistvým. Vysoký nárůst kriminality byl zaznamenán v době hospodářské krize, od roku 2009 kriminalita klesá. Největší nárůst byl zaznamenán v oblasti zbývající kriminality, na čemž se podílel nárůst dopravních silničních nehod, a to především cyklistů a dále vzrostl počet neoprávněného držení platebních karet. Pozitivní trend byl zaznamenán v počtu vražd, krádeží, pohlavního zneužívání a znásilnění. Dále v počtu dopravních nehod pod vlivem alkoholu, tedy těch, co usednou za volant motorového vozidla, s čímž souvisí pokles zraněných a usmrcených osob. Velkým problémem v této oblasti je výše pokut a trestů – zcela nedostatečná a neodrazující od opakovaného chování. Policisté zastávají názor, že problémem je vysoká dostupnost, nízké ceny, absence kontrol prodejců alkoholických nápojů a tabáku a nízké tresty za porušení zákona.

Největší vliv má konzumace alkoholických nápojů a spotřeba cigaret na zdraví obyvatel. Snadná dostupnost, nízká cena a další aspekty podbízejí ke spotřebě a tak bohužel ke vzniku závislostí, s níž se někteří pod tíhou situace nedovedou sami vypořádat a musí vyhledat odbornou pomoc. Psychiatrických vyšetření pro poruchy vyvolané alkoholem je každoročně provedeno více než 20 000, přičemž od roku 2000 do roku 2009 byl zaznamenán nárůst o 5 000 vyšetření a od té doby dochází k nepatrnému každoročnímu poklesu o 1 % vlivem poklesu vyšetření mužů, avšak vyšetření žen rapidně přibývá, což odborníci významně zdůrazňují. Co se týče počtu pacientů užívajících alkohol v ambulantních psychiatrických léčebnách, jejich vývoj je klesající díky klesajícímu počtu pacientů ve věku 20-40+ let a ve statistikách se objevují také pacienti mladší 19 let. Celkem bylo těchto pacientů přes 25 000 ročně. V případě pacientů užívajících tabák je vývoj obdobný,

pouze počet pacientů se liší. Ročně jich bylo od 2 000 do 500, což ovšem neznamená, že je ve společnosti o tolik méně závislých kuřáků, pouze závislost neřeší v ambulantních psychiatrických léčebnách. V obou případech navštěvují tato zařízení především pacienti s prokazatelnou závislostí. Pozitivní vývoj je nutné brát s rozvahou, spíše než klesající počet závislých osob, klesá odhodlání navštívit takové zařízení, jak analyzoval SZÚ v roce 2013. Odborníci se shodují, že zájem o léčbu je velmi nízký, a navíc počet léčebných zařízení pro léčbu závislosti je zcela nedostačující, stejně jako počet odborníků. S těmito statistikami odborníci z řad lékařů bijí na poplach, neboť je prokázáno, že léčba závislosti šetří jak peníze, tak lidské životy, přičemž nejdražší je neléčený pacient.

Léčbou uživatelů alkoholu vznikají náklady zdravotním pojišťovám, v roce 2011 tyto náklady činily 1 mld. Kč, přičemž vyčíslení není jednoduché z důvodu identifikovatelnosti diagnózy, lze proto nalézt i jiné částky. Významným příjmem státního rozpočtu jsou spotřební daně, v případě této práce daň z lihu, piva, vína a meziproductů a tabákových výrobků. Celkový vývoj inkasa spotřební daně v letech narůstá, za 13 let o 136 %, přičemž nejvýznamnější položkou je inkaso spotřební daně z tabákových výrobků, které táhne rostoucí trend, neboť vývoj daní ostatních komodit ve sledovaném období klesal, z čehož je zřejmé, jak silný je tabákový průmysl v České republice. Růst spotřební daně má vliv na růst ceny konečného produktu, tedy spotřební daně jsou jedním z nástrojů, jak zvýšit ceny cigaret a alkoholických nápojů, aby se snížila škodlivá spotřeba.

Ze všech provedených analýz vyplynulo, že situace v oblasti spotřeby alkoholických nápojů a cigaret v České republice je velmi tristní, což dokazuje také ohromné množství studií již provedených na toto téma za posledních 15 let a je tedy nezbytné požadovat zavedení účinných opatření. Je bezpochyby, že čeští občané budou nespokojeni s jakoukoliv změnou, která je bude v jisté míře omezovat. Avšak v dnešní době musí každý pochopit, že nějaké opatření je více než nutné a nezbytné pro snížení vysoké spotřeby a především negativních dopadů na zdravotní, sociální a ekonomickou oblast v zájmu naší a budoucí generace, které nesmí být zatíženy našimi chybami, celou řadou nemocí, nových druhů rakovin a dalších. Jak již bylo zmíněno: „*Zdrojem epidemie kouření je tabákový průmysl a vektorem šíření jeho marketing.*“ Podobný výrok by šel vyřknout také na alkoholické nápoje, a proto je zapotřebí tento stav denormalizovat.

Jak již bylo uvedeno, ceny jsou velmi nízké, cena cigaret v ČR je považována za evropské dno a v případě alkoholických nápojů je nemyslitelné, aby byly levnější než nealkoholické nápoje. Navyšování ceny musí minimálně držet krok s inflací. Tím spíš, když v dnešní době je již cigareta prokazatelně toxický výrobek, který způsobuje nemoci a mnohá úmrtí a při dnešních vědomostech o škodlivosti kouření nemůže být takový výrobek tak cenově dostupný.

V souvislosti s vysokou dostupností je třeba omezit místa prodeje alkoholických nápojů a tabáku, podmínkou pro možný prodej by měla být licence, přičemž v případě porušování zákona o zákazu prodeje těchto komodit osobám mladším 18 let by mělo vést až k odebrání této licence. Což opakovaně podněcuje k tomu, že dodržování zákona musí být kontrolováno a už pouhá možná výše

trestu by měla odrazovat od nezákonného chování. Dále by tato prodejní místa měla mít omezenou prodejní dobu, především neakceptování večerního a nočního provozu. Dále by v místě prodeje neměly být alkoholické nápoje a tabákové výrobky vystaveny zákazníkovi na očích a nemělo by být umožněno brát si takové produkty samovolně z regálu. Vhodným opatřením by bylo uzavření těchto produktů do neprůhledných skříní, které by na vyžádání odemykali pouze prodávající po prověření věku spotřebitele.

Spotřebitelé jsou v dnešní době masírováni velkým množstvím nejrůznějších reklam. Reklama na alkoholické nápoje a tabák musí být regulována, není možné, aby mladí lidé byli každý den vystaveni nějaké reklamě na alkoholický nápoj. Mnohé reklamy na alkoholický nápoj se snaží o vtipné hlášky, samozřejmě s cílem přitáhnout spotřebitele, jak jinak. Nejlepší variantou by byl úplný zákaz reklam na tyto produkty, včetně místa prodeje a sponzorství. Například v rámci významné sportovní akce jako je pořádané hokejové mistrovství světa, neboť to je zdárnou ukázkou mnoha nových reklam na alkoholické nápoje, a samozřejmě v rámci sponzorství a nelze zpochybnit na jakou cílovou skupinu je zjevně zaměřena například reklama na Jagermeister s hláškou: „Nehejtuj, fandi jako meister“.

Reklama na tabákové výrobky je již převážně zakázána, a pokud je, tak musí splňovat určitá kritéria. Takový postup by byl minimálně vhodný i v případě reklamy na alkoholický nápoj, tedy nesměla by vyobrazovat otevřenou láhev daného nápoje a aktéři v reklamě by nesměli být vyobrazeni při jeho konzumaci a celkově by nesměla být reklama spojována s nějakými životními situacemi. Navíc by taková reklama měla informovat o obsahu alkoholu a především rizicích konzumace, tedy minimálně, že nadměrná konzumace způsobuje závislost.

Pro další opatření v oblasti reklamy by mohla poskytnout inspiraci kampaň Ministerstva dopravy „Nemyslíš, zaplatíš“, případně kampaně v zahraničních zemích na alkoholické nápoje a tabák. Měly by být uvedeny drsné spoty vyobrazující možné dopady této škodlivé spotřeby, nejlépe za účasti osob, kterým spotřeba těchto komodit zničila život. Ačkoliv by se zvedla vlna nevole a takové reklamy by byly pobuřující, vedly by minimálně k zamyšlení o rizicích spotřeby.

V oblasti kouření by v České republice mělo být aplikováno zavedení varování na krabičkách cigaret ve formě drastických obrázků vyobrazujících rizika a možné dopady kouření, spolu se zavedením unifikovaného balení. V případě alkoholických nápojů by bylo přínosné, aby alespoň obsahovaly výrazné slovní varování o rizicích jejich konzumace. Dále by měly být zavedeny zákazy kouření na veřejných místech, kde se vyskytují nekuřáci, neboť ti by neměli být vystaveni pasivnímu kouření. Stejně tak by mělo být zakázáno konzumovat alkoholické nápoje na veřejných místech, kde se běžně pohybují děti a mládež.

V neposlední řadě by bylo vhodné zrealizovat nějakou kampaň podporující abstinenci v případě alkoholických nápojů a nekuřáctví v případě cigaret. Inspirací by mohla být akce „suchej únor“, o kterou by dle výsledků dotazníkového šetření byl velký zájem. Cílem by bylo nekonzumovat celý měsíc žádný alkoholický nápoj. Prostřednictvím sociálních sítí by se povědomí o této akci mohlo dostat k mladým konzumentům, kteří by akci brali jako zábavnou formu abstinence a „hecovali“ by

se s kamarády, kdo déle vydrží. Ve stejném duchu by mohla být uskutečněna akce pod názvem „čistý měsíc“, kdy by analogicky bylo cílem měsíc nekouřit cigarety. Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že by mnozí přestali kouřit, kdyby přestali kamarádi, tohle by mohlo být správnou cestou, navíc po měsíci nekouření by se již ke kouření řada z mladých kuřáků nemusela vracet.

U velké většiny těchto opatření je prokázán pozitivní účinek na snížení spotřeby a jsou běžně zavedena v mnoha evropských zemích, proto by se Česká republika měla připojit a konečně zakročit ve věci velmi vysoké spotřeby alkoholických nápojů a cigaret, především mezi mladými osobami, které si těmito nerozvážnými kroky v mládí, kdy se mnohdy jedná o pouhé „machrování“, budují závislost, jíž se nemusí být snadné v pozdějším věku zbavit. Je prokázáno, že jeden rok zachráněného lidského života je mnohonásobně levnější než léčba následků. Pokud tedy nebude projevena snaha problém řešit a nebude zavedena účinná prevence především u těch nejmladších, nikdy se Česká republika nezbaví nelibého umístění na předních příčkách většiny žebříčků. Je třeba vynaložit snahu, aby nekouření a umírněné pití bylo považováno za nejlepší variantu společenského života, která přináší zdraví a kvalitu života.

7 Literatura

- [1] SOLOMON, MICHAEL R., GARY BAMOSSY A SOREN ASKEGAARD. *Consumer behaviour: a European perspective*. 2nd ed. Harlow: Prentice Hall, 2002, xxiii, 630 s. ISBN 027365182x.
- [2] BÁRTOVÁ, HILDA, VLADIMÍR BÁRTA A JAN KOUDELKA. *Chování spotřebitele a výzkum trhu*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Oeconomica, 2004, 243 s. ISBN 80-245-0778-1.
- [3] SOLOMON, MICHAEL R., RUSSELL-BENNET, R., PREVITE, J. *Consumer Behaviour*. Pearson Higher Education AU, 2012, 553 s. ISBN 1442564997.
- [4] SOLOMON, MICHAEL R, GREG W MARSHALL A ELNORA W STUART. *Marketing: očima světových marketing manažerů*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, c2006, vi, 572 s. ISBN 802511273x.
- [5] VODRÁŽKA, RUDOLF A MILENA BARTOŇOVÁ. *Nebezpečí návyku na alkohol u dětí a mládeže: vzorová předn. pro SRPŠ*. 1. vyd. Praha: Ústřední ústav zdravotnické osvěty, 1960, 26 s.
- [6] NEŠPOR, KAREL A HANA PERNICOVÁ. *Jak zůstat fit a předejít závislostem*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 112 s. ISBN 8071782998.
- [7] ŠEDIVÝ, VÁCLAV A HELENA VÁLKOVÁ. *Lidé, alkohol, drogy*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1988, 158 s.
- [8] Předpis č. 305/2009 Sb., *Zákon, kterým se mění zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů*.
- [9] HRYCH, ERVÍN. *Slavná historie tabákového dýmu*. 1. vyd. Praha: Forma, 1996, 181 s. ISBN 80-7213-006-4.
- [10] Drogy-info.cz. *Tabák – podrobně* [online]. 2003-2006 [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/drogova_situace/legalni_drogy/tabak/tabak_podrobne>
- [11] DAVID, PETR. *Zdaňování a spotřeba cigaret*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2010, 207 s. ISBN 978-80-7204-711-6.
- [12] KASÍK, PAVEL. *Kouření je stále horší, ukázali vědci. Cigarety jsou dnes nebezpečnější*. In: Technet.cz [online]. 22. 1. 2014 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://technet.idnes.cz/zprava-hlavniho-hygienika-o-koureni-2014-dh9-veda.aspx?c=A140120_185217_veda_pka>
- [13] SOVINOVÁ, H., CSÉMY, L. *Kouření cigaret a pití alkoholu v České republice*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003, 96 s. ISBN 80-7071-230-9.
- [14] NEŠPOR, KAREL A VÁCLAV DVOŘÁK. *Prevence trestné činnosti související s návykovými látkami*. 1. vyd. Praha: Armex, 1998, 98 s. ISBN 80-902283-9-9.
- [15] ANDERSON, PETER, LARS MØLLER A GAUDEN GALEA. *Alcohol in the European Union: consumption, harm and policy approaches*. Copenhagen, Denmark:

- World Health Organization Regional Office for Europe, c2012, ix, 149 p. ISBN 9289002646.
- [16] Drogy-info.cz. *Alkohol – podrobně* [online]. 2003-2006 [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/drogova_situace/legalni_drogy/alkohol/alkohol_podrobn>
- [17] NEŠPOR, KAREL. *Jak překonat problémy s alkoholem vlastními silami: určeno lidem, kteří mají problémy s alkoholem, i těm, kdo jim chtějí pomáhat*. Praha: Sportpropag pro Ministerstvo zdravotnictví ČR, 1996, 123 s.
- [18] World Health Organization. *Tobacco Free Initiative: World No Tobacco Day 2012* [online]. September 16, 2011 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <<http://www.who.int/tobacco/wntd/2012/announcement/en/>>
- [19] Exnico. *Číslo a fakta o kouření* [online]. 7. 4. 2014 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <<http://www.exnico.com/cisla-a-fakta-o-koureni/>>
- [20] World Health Organization. *Data and statistics* [online]. 2015 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <<http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/tobacco/data-and-statistics>>
- [21] NEŠPOR, KAREL. *Návykové chování a závislost*. 3. dopl. vyd. Praha: Portál, 2007. 176 s. ISBN 978-80-7367-267-6.
- [22] JACOBSON, P. D., ET AL. *Combating Teen Smoking*. USA: The university of Michigan Press, 2004. 411 p. ISBN 0-472-06771-0.
- [23] WOLFSON, M. *The Fight Against Big Tobacco*. New York: Walter de Gruyter, 2001. 273p. ISBN 0-202-30598-8.
- [24] RABIN, R. L., SUGARMAN, S. D. *Regulating Tobacco*. New York: Oxford university Press, 2001. 257 p. ISBN 0-19-514756-1.
- [25] Novinky.cz. *Mladé ženy stále častěji propadají alkorexii, dávají přednost alkoholu před jídlem* [online]. 12. 2. 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/zena/zdravi/361400-mlade-zeny-stale-casteji-propadaji-alkorexii-davaji-prednost-alkoholu-pred-jidlem.html>>
- [26] ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Vyd. 1. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
- [27] ANDERSON, C. A., & BUSHMAN, B. J. *Human aggression*. In: Annual Review of Psychology, 53: 27-51. Department of Psychology, Iowa State University, Ames, Iowa, 2002. Dostupné z: <<http://www.psychology.iastate.edu/faculty/caa/abstracts/2000-2004/02AB.pdf>>
- [28] MATOUŠKOVÁ, INGRID A JOŽA SPURNÝ. *Komunikačně náročné situace v policejní praxi*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 159 s. ISBN 80-86898-37-7.
- [29] Stopkouření. *Zpřísněný zákon – návrh* [online]. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <<http://www.stopkoureni.cz/index.php?obsah=6>>

- [30] Předpis č. 379/2005 Sb., *Zákon o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů*.
- [31] European Commission. *Commission Staff Working Document: Report on the implementation of the Council Recommendation of 30 November 2009 on Smoke-free Environments* [online]. 2013 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/docs/smoke-free_implementation_report_en.pdf>
- [32] European Commission, Green paper. *Towards a Europe free from Tobacco smoke: policy options at EU level* [online]. 2007 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com2007_0027en01.pdf>
- [33] Předpis č. 344/2003 Sb., *Vyhláška, kterou se stanoví požadavky na tabákové výrobky*.
- [34] Institute for Global Tobacco Control. *State of Evidence Review: Health Warning Labels on Tobacco Products*. Baltimore, MD: Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health; October 2013.
- [35] HAMMOND D. *Health warning messages on tobacco products: a review*. Tobacco Control 2011; 20:327-3.
- [36] World Health Organization. *Plain tobacco packaging encourages more people to stop smoking and fewer to start* [online]. 15. 1. 2015 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <<http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/tobacco/news/news/2015/01/plain-tobacco-packaging-encourages-more-people-to-stop-smoking-and-fewer-to-start>>
- [37] World Health Organization. *Ireland - second country globally to introduce plain packaging* [online]. 5. 3. 2015 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <<http://www.euro.who.int/en/health-topics/disease-prevention/tobacco/news/news/2015/03/ireland-second-country-globally-to-introduce-plain-packaging>>
- [38] Zákon č. 40/1995 Sb., *Zákon o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů*.
- [39] REHN N., R. ROOM AND G. EDWARDS. *Alcohol in the European Region – consumption, harm and policies* [online]. 2001 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <<http://www.iss.it/binary/alcol/cont/alcohol%20in%20european%20region.1185265094.pdf>>
- [40] KUBÁTOVÁ, K. *Daňová teorie a politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2006. 279 s. ISBN 80-7357-205-2.
- [41] VYBÍHAL, V. *K možnostem měření incidence daní v ČR*. In Theoretical and Practical Aspects of Public Finance. Prague: VŠE, 2006. ISBN 80-245-1032-4.
- [42] CUNNINGHAM, R. *Smoke and Mirrors*. Ottawa: International Development Research Centre. 1996. 361 p. ISBN 0-88936-755-8.

- [43] CHALOUPKA, F. J., WARNER, K. E. *The economics of smoking*. In Culyer, A. J., Newhouse, J. P. *Handbook of health economics*. Vol 1. Amsterdam: North-Holland, 2000, p. 1539-1627. ISBN 0444822909.
- [44] DE BEYER, J. *The challenge of rating Tobago taxes. Global, regional and country experiance: the Word bank report*. Washington D.C.: World bank, 2001, 24 p.
- [45] JOHNSON, E., DOMINICI, F., GRISWORLD, M. *Disease cases and their medical costs attributable to smoking: An analysis of the national medici expenditure survey*. *Journal of econometrics*, 2003, ISSN 0022-0515.
- [46] HABROVÁ, D., HRUBÁ, D. *Ekonomika kuřáctví v České republice*. Ústav preventivního lékařství, Lékařská fakulta MU, Brno, 2007.
- [47] HANSON, J. D., KYSAR, D. A. *The Joint Failure of Economic Theory and Legal Regulation*. In SLOVIC, P. *Smoking: Risk, Perception and Policy*, 2001, Thousand Oaks: Sage Publications. ISBN 0-7619-2380-2.
- [48] ŠMÍDOVÁ, IVA. *Spotřeba alkoholu a její vliv na ekonomiku ČR*. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Lékařská fakulta.
- [49] PŘIKRYLOVÁ, JANA A HANA JAHODOVÁ. *Moderní marketingová komunikace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 303 s. ISBN 978-80-247-3622-8.
- [50] KOTLER, PHILIP A GARY ARMSTRONG. *Principles of marketing*. 14th ed. Harlow: Pearson, c2012. ISBN 978-0-273-75243-1.
- [51] KOTLER, PHILIP. *Moderní marketing: 4. evropské vydání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 1041 s. ISBN 978-80-247-1545-2.
- [52] SCHIFFMAN, LEON G, HÁVARD HANSEN, LESLIE LAZAR KANUK A LEON G SCHIFFMAN. *Consumer behaviour: a European outlook*. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall/Financial Times, 2008, xviii, 494 p. ISBN 027370401x.
- [53] KOTLER, PHILIP AND SIDNEY LEVY. *Demarketing, Yes, Demarketing*. *Harvard Business Review* November-December, 1971.
- [54] SLAVÍK, JAKUB. *Marketing a strategické řízení ve veřejných službách: jak poskytovat zákaznický orientované veřejné služby*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, 183 s. ISBN 978-80-247-4819-1.
- [55] KOZEL, ROMAN, LENKA MYNÁŘOVÁ A HANA SVOBODOVÁ. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 304 s. ISBN 978-80-247-3527-6.
- [56] KOZEL, ROMAN. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 277 s. Expert (Grada). ISBN 80-247-0966-x.
- [57] GERSTNER, EITAN, HESS JAMES, CHU WUJIN. *Demarketing as a differentiation strategy*. *Marketing Letters*, January 1993, Volume 4, Issue 1.
- [58] ARTL, JOSEF A ARTLOVÁ MARKÉTA. *Ekonomické časové řady: vlastnosti, metody modelování, příklady a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 285 s. ISBN 978-80-247-1319-9.

- [59] HINDLS, RICHARD. *Statistika pro ekonomy*. Vyd. 8. Praha: Professional Publishing, 2007, 415 s. ISBN 978-80-86946-43-6.
- [60] CIPRA, TOMÁŠ. *Analýza časových řad s aplikacemi v ekonomii*. Vyd. 1. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1986, 246 s.
- [61] KINDL, TOMÁŠ. *Jak stát (ne)vydělává na kouření* [online]. 13. 2. 2012 [cit. 2015-03-06]. Dostupné z: <<http://finmag.penize.cz/ekonomika/266860-jak-stat-neydelava-na-koureni>>
- [62] ZEMAN, JAN. *Co ekonomice dává a co bere alkohol* [online]. 16. 8. 2014 [cit. 2015-03-06]. Dostupné z: <<http://www.halonoviny.cz/articles/view/27609727>>
- [63] Předpis č. 231/2001 Sb., *Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů*.
- [64] Předpis č. 132/2010 Sb., *Zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a o změně některých zákonů (zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání)*.
- [65] Předpis č. 306/2000 Sb., *Zákon, kterým se mění zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích, a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 119/2000 Sb.*
- [66] MIOVSKÝ, MICHAL A PETR POPOV. *Metoda SBI pomáhá při prevenci alkoholismu* [online]. 13. 9. 2013 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.mzcr.cz/dokumenty/metoda-sbi-pomaha-pri-prevenci-alkoholismu-8254_114_1.html>
- [67] ÚZIS. *O nás: Základní informace o ÚZIS ČR* [online]. 2010-2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <<http://www.uzis.cz/nas>>
- [68] KASALOVÁ-DAŇKOVÁ, ŠÁRKA, JIŘÍ HOLUB A JITKA LÁCHOVÁ. *Evropské výběrové šetření o zdraví v České republice EHIS 2008*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, 2011, 240, 32 s. ISBN 978-80-7280-916-5.
- [69] SOVINOVÁ, HANA, LADISLAV CSÉMY A VĚRA KERNOVÁ. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice: zpráva o situaci za období posledních deseti let*. 1. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2014, 80 s. ISBN 978-80-7071-335-8.
- [70] Státní zdravotní ústav. *Poslání ústavu* [online]. 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <<http://www.szu.cz/poslani-ustavu>>
- [71] Vláda české republiky. *Revize Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018* [online]. 2009-2015 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/strategie-a-plany/revize-narodni-strategie-protidrogove-politiky-na-obdobi-2010-az-2018-125887/>>
- [72] *Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/strategie-a-plany/strategie_revize.pdf>

- [73] World Health Organization. *WHO Framework Convention on Tobacco Control* [online]. 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.who.int/fctc/text_download/en/>
- [74] World Health Organization. *mPower* [online]. 2008 [cit. 2015-3-17]. Dostupné z: <http://libdoc.who.int/publications/2008/9789241596282_eng.pdf>
- [75] World Health Organization. *Zdraví 2020: Evropský politický rámec a strategie pro 21. století* [online]. 2007 [cit. 2015-3-18]. Dostupné z: <<http://www.who.cz/seznam-novych-publikaci/89-zdravi-2020-evropsky-politicky-ramec-a-strategie-pro-21-stoleti.html>>
- [76] *Health 2020: A European policy framework and strategy for the 21st century*. World Health Organization, 2013. ISBN 9789289002790.
- [77] Svaz obchodu a cestovního ruchu ČR. *Směrnice Evropského parlamentu a rady 2014/40/EU, o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se výroby, obchodní úpravy a prodeje tabákových výrobků a souvisejících výrobků a o zrušení směrnice 2001/37/ES* [online]. 2014 [cit. 2015-3-20]. Dostupné z: <<http://www.socr.cz/file/2755/tabakova%20smernice%20030414%20CEL-EX-32014L0040-CS-TXT.pdf>>
- [78] Evropská komise. *Tabákové výrobky* [online]. 2015 [cit. 2015-3-21]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/products/index_cs.htm>
- [79] Evropská komise. *Nová pravidla pro tabákové výrobky* [online]. 2014 [cit. 2015-3-21]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/news/10226_tabakova_smernice_cs.htm>
- [80] ESPAD. *The 2011 ESPAD Report*. Stockholm: modintryckoffset AB, 2011. 390 stran. ISBN 978-91-7278-233-4.
- [81] OECD. *Doing better for children*. Paris: OECD Publishing, 2009. 191 stran. ISBN 978-92-64-05933-7.
- [82] STRNADOVÁ, MIRKA. *Národ náctiletých kuřáků a pijanů? Má větší vliv rodina, nebo přátelé?* [online]. 8. 7. 2013 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <<http://sociopress.cz/narod-nactiletých-kuraku-a-pijanu-ma-vetsi-vliv-rodina-nebo-pratele/>>
- [83] ESPAD. *Zaostřeno na drogy*. 1. Praha: Úřad vlády ČR, 2012. 10. ročník, číslo 1, 12 stran. ISSN 1214 -1089.
- [84] Sucheň únor. *V únoru ani kapku alkoholu. Přidej se k nám!* [online]. 2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <<http://suchejunor.cz/>>
- [85] Liga otevřených mužů. *Muži budou opět držet Sucheň únor* [online]. 2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <<http://ilom.cz/novinky/info-servis/tiskove-zpravy/muzi-budou-opet-drzet-suchej-unor/>>
- [86] ČERNÁ, JANA. *Spotřeba cigaret Česko řadí mezi země východní Evropy* [online]. 23. 11. 2012 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z:

- <<http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/spotreba-cigaret-cesko-radi-mezi-zeme-vychodni-evropy/r~i:article:763888/>>
- [87] Novinky.cz. *Češi si libují v neřestech, ostatní národy strčili s přehledem do kapsy* [online]. 29. 6. 2013 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/306412-cesi-si-libuji-v-nerestech-ostatni-narody-strcili-s-prehledem-do-kapsy.html>>
- [88] SOCHOR, ONDŘEJ, ET AL. *Tobacco use and some characteristics of tobacco users. Preliminary results of "Kardiovize Brno 2030", Cor et Vasa 56, 2014.*
- [89] POKORNÝ, JAKUB. *Věk první cigarety klesl na devět let. Vzorem jsou rodiče, ukázal výzkum* [online]. 12. 5. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/prvni-cigaretu-deti-vykouri-uz-v-deviti-letech-naucise-to-doma-p7s-/domaci.aspx?c=A140509_101041_domaci_jp>
- [90] ESPAD. *The 2007 ESPAD Report*. Stockholm: modintryckoffset AB, 2009. 406 stran. ISBN ISBN 978-91-7278-219-8.
- [91] Drogy-info.cz. *Výsledky Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) v ČR v r. 2011 (tisková zpráva)* [online]. 20. 2. 2012 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <http://www.drogy-info.cz/index.php/drogova_situace/press_centrum/espac_2011_vysledky_za_cr_tiskova_zprava>
- [92] *Výběrové šetření o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel České republiky zaměřené na zneužívání drog: Sample survey of the health status and live style of the population in the Czech Republic focused on drug abuse*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, 2006, 76, 8 s. ISBN 80-7280-636-x.
- [93] Novinky.cz. *Vláda hodila alkohol do jednoho pytle s tvrdými drogami a chce donutit Čechy nepít* [online]. 15. 12. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/domaci/356423-vlada-hodila-alkohol-do-jedneho-pytle-s-tvrdymi-drogami-a-chce-donutit-cechy-nepit.html>>
- [94] SOVINOVÁ, HANA A LADISLAV CSÉMY. *Užívání tabáku a alkoholu v České republice 2012* [online]. Státní zdravotní ústav, 2013 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <<http://www.szu.cz/tema/podpora-zdravi/uzivani-tabaku-a-alkoholu-v-cr>>
- [95] CSÉMY, LADISLAV, NEŠPOR, KAREL, SOVINOVÁ, HANA. *Kolik je v České republice alkoholiků?* [online]. 10. 3. 2009 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <<http://zdravi.e15.cz/clanek/sestra/kolik-je-v-ceske-republice-alkoholiku-415956>>
- [96] KRÁLÍKOVÁ, E., ET AL. *Centra pro závislé na tabáku v České republice v roce 2012: přehled, ekonomika*. Časopis lékařů českých. Praha, 2014, 153: 246–250.
- [97] Předpis 407/2012 Sb. *Zákon, kterým se mění zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.*

- [98] Celní správa České republiky. *Spotřební daně a jejich správa* [online]. 2009 [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <<https://www.celnisprava.cz/cz/dane/spotrebni-dane/Stranky/default.aspx>>
- [99] BAUMBERG, PETER ANDERSON AND BEN. *Alcohol in Europe: a public health perspective : a report for the European Commission*. Luxembourg: European Commission, 2006. ISBN 9279022415.
- [100] Novinky.cz. *Česko je vůči kuřáctví laxní, zní z Bruselu. V Irsku zabrala udavačská linka* [online]. 18. 4. 2015 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/zena/zdravi/367220-cesko-je-vuci-kuractvi-laxni-zni-z-bruselu-v-irsku-zabrala-udavacska-linka.html>>
- [101] Kuřáková plíce. *Efektivní boj společnosti proti kouření cigaret (tabáku)* [online]. 2003-2015 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <http://www.kurakovaplice.cz/koureni_cigaret/zajimavosti-a-statistiky/statistiky-novinky-studie-a-clanky/378-efektivni-boj-spolecnosti-proti-koureni-cigaret-tabaku.html>
- [102] ŠKODOVÁ, LENKA. *Prohibice v Česku je mnohem tvrdší než na severu Evropy* [online]. 15. 9. 2012 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <<http://skodova.blog.ihned.cz/c1-57503190-prohibice-v-cesku-je-mnohem-tvrdsi-nez-na-severu-evropy>>
- [103] Mediaguru. *Proměny tabákové reklamy* [online]. 6. 4. 2013 [cit. 2015-04-25]. Dostupné z: <<http://www.mediaguru.cz/2013/04/promeny-tabakove-reklamy/#.VUp8NI7tmko>>
- [104] Blesk.cz. *Tvrdá kampaň proti kouření: Donutí kuřáky tyto spoty přestat?* [online]. 25. 4. 2012 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/video-odjinud-sokujici/173133/tvrda-kampan-proti-koureni-donuti-kuraky-tyhle-spoty-prestat.html>>
- [105] Novinky.cz. *Drastické reklamy proti kouření vzbudily odpor a pobouření* [online]. 30. 12. 2014 [cit. 2015-04-23]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/357424-drasticke-reklamy-proti-koureni-vzbudily-odpor-a-poboureni.html>>
- [106] Zdravotnictví medicína. *Velká Británie o krok blíže jednotnému balení cigaret* [online]. 22. 4. 2014 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <<http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/velka-britanie-o-krok-blize-jednotnemu-baleni-cigaret-475113>>
- [107] BLAŽKOVÁ, JANA. *V Česku neklesá počet kuřáků. V Evropské unii jsme jediní* [online]. 21. 7. 2014 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/koureni-v-cesku-mladi-nejhorsiv-eu-dud-domaci.aspx?c=A140720_202945_domaci_maq>
- [108] Health and Social Insider Monitor. *Zákaz kouření v restauracích* [online]. 2013-2014 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <<http://www.hasim.cz/content/zakaz-koureni-v-restauracich>>

- [109] EurActiv. *Tabáková směrnice vybojována, ochucené cigarety končí* [online]. 18. 12. 2013 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <<http://www.euractiv.cz/podnikani-a-zamestnanost/clanek/o-tabakovou-smernici-je-dobojovano-011392>>
- [110] Vláda České republiky. *Konzumace alkoholu dětmi a mládeží je u nás častým jevem* [online]. 20. 9. 2010 [cit. 2015-05-04]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/konzumace-alkoholu-detmi-a-mladezi-je-u-nas-castym-jevem-76255/>>

8 Seznam obrázků

Obr. 1	Unifikované balení cigaret se zdravotním varováním	22
Obr. 2	Model komunikačního procesu	27
Obr. 3	Společenská klasifikace produktů	30
Obr. 4	Spotřeba alkoholických nápojů v ČR v období let 2000-2013	41
Obr. 5	Celková spotřeba čistého alkoholu dospělých (15+) na osobu v litrech	42
Obr. 6	Frekvence konzumace alkoholických nápojů dle pohlaví	45
Obr. 7	Hlavní důvody pro akci „Suchej únor“	47
Obr. 8	Věková struktura respondentů první zkušenosti s cigaretou	51
Obr. 9	Podíl počtu kuřáků dle pohlaví	52
Obr. 10	Počet respondentů podle výše průměrné měsíční útraty finančních prostředků za alkoholické nápoje	60
Obr. 11	Počet respondentů podle výše průměrné měsíční útraty finančních prostředků za alkoholické nápoje v závislosti na věku respondentů	61
Obr. 12	Vývoj kriminality pod vlivem alkoholu v období let 2000-2014	65
Obr. 13	Přehled nehod zaviněných pod vlivem alkoholu	66
Obr. 14	Počet psychiatrických vyšetření pro poruchy vyvolané alkoholem	69
Obr. 15	Obrazové varování na krabičkách cigaret	78
Obr. 16	Regulace kouření v Evropě	79

9 Seznam tabulek

Tab. 1	Druh použitelného marketingu podle typu poptávky	31
Tab. 2	Struktura respondentů dle pohlaví a věku	34
Tab. 3	Důvody ke konzumaci alkoholu v závislosti na frekvenci konzumace alkoholu	46
Tab. 4	Důvody vedoucí respondenty ke kouření cigaret v závislosti na frekvenci kouření	54
Tab. 5	Závislost názoru na zákaz kouření na ne/kuřáctví	55
Tab. 6	Závislost frekvence konzumace alkoholu na frekvenci kouření cigaret	58

Přílohy

A Dotazník

Spotřeba alkoholických nápojů a cigaret

---

1 Nejprve uveďte, zda jste někdy kouřil/a cigarety.

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne (pokračujte, prosím, otázkou č. 10)

2 Uveďte věk, kdy jste poprvé kouřil/a cigarety.

Doplňte odpověď podle svých představ.

.....

3 Kouříte v současné době cigarety?

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne (pokračujte, prosím, otázkou č. 10)

4 Jak často v současné době kouříte cigarety?

Z následujících možností vyberte jednu.

- denně
- několikrát týdně
- jednou týdně
- občas, svátečně

5 Kolik průměrně denně vykouříte cigaret?

Z následujících možností vyberte jednu.

- více než 30
- 21-30
- 11-20
- 1-10
- nekouřím denně

6 Z jakého důvodu nejčastěji kouříte cigarety? Vyberte, prosím, maximálně 3 nejčastější.

Z následujících možností můžete vybrat několik, všechny nebo žádnou, případně doplnit vlastní.

- jsem závislý/á
- mám chuť
- kvůli kamarádům
- z nervozity
- z nudy
- jsem naštvaný/á
- když piji alkoholické nápoje
- jiný, uveďte: .....

7 Máte dostatek finančních prostředků pro Vaši spotřebu cigaret?

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne

8 Kolik průměrně měsíčně utratíte za cigarety?

Z následujících možností vyberte jednu.

- více než 1 000 Kč
- 501-1 000 Kč
- 301-500 Kč
- 201-300 Kč
- 101-200 Kč
- 100 Kč a méně

9 Odkud převážně získáváte finanční prostředky pro Vaši spotřebu cigaret?

Z následujících možností vyberte jednu, případně doplňte vlastní.

- pracuji, mám brigádu
- od rodičů
- od sourozenců
- od kamarádů
- sám/sama si cigarety nekupuji
- jiné, uveďte: .....

10 Pokud kouříte, jaký důvod by Vás přiměl přestat kouřit cigarety? Pokud nekouříte, prosím, představte si, jaký důvod by Vás přiměl pravděpodobně přestat, kdybyste kouřil/a.

Doplňte odpověď podle svých představ.

.....

11 Souhlasil/a byste se zákazem kouření ve všech restauračních zařízeních?

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne
- nevím

12 Nyní uveďte, zda jste někdy konzumoval/a alkoholické nápoje.

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne (pokračujte, prosím, otázkou č. 20)

13 Uveďte věk, kdy jste poprvé konzumoval/a alkoholické nápoje.

Doplňte odpověď podle svých představ.

.....

14 Jak často v současné době konzumujete alkoholické nápoje?

Z následujících možností vyberte jednu.

- více než 4x za týden
- 2-4x za týden
- 2-4x za měsíc
- jednou za měsíc a méně
- nikdy

15 Z jakého důvodu nejčastěji konzumujete alkoholické nápoje? Vyberte, prosím, maximálně 3 nejčastější.

Z následujících možností můžete vybrat několik, všechny nebo žádnou, případně doplnit vlastní.

- mám chuť
- oslavit úspěch
- společenské akce (oslavy, narozeniny, svatby, ...)
- zapít zklamání
- z nudy
- nemyslet na problémy
- odhodit zábrany
- z nervozity
- kvůli kamarádům
- jiný, uveďte: .....

16 Máte dostatek finančních prostředků pro Vaši spotřebu alkoholických nápojů?

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne

17 Kolik průměrně měsíčně utratíte za alkoholické nápoje?

Z následujících možností vyberte jednu.

- více než 5 000 Kč
- 2 001-5 000 Kč
- 1 001-2 000 Kč
- 501-1 000 Kč
- 301-500 Kč
- 101-300 Kč
- 100 Kč a méně

18 Odkud převážně získáváte finanční prostředky pro Vaši spotřebu alkoholických nápojů?

Z následujících možností vyberte jednu, případně doplňte vlastní.

- pracuji, mám brigádu
- od rodičů
- od sourozenců
- od kamarádů
- sám/sama si alkoholické nápoje nekupuji
- jiné, uveďte: .....

19 Jaký důvod by Vás přiměl k přestání, případně omezení konzumace alkoholických nápojů?

Doplňte odpověď podle svých představ.

.....

20 Myslíte si, že jsou v dnešní době alkoholické nápoje a cigarety snadno dostupné pro osoby mladší 18 let?

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne
- nevím

21 Souhlasil/a byste se zvýšením věkové hranice pro zákaz prodeje alkoholických nápojů a tabákových výrobků v ČR, např. na 21 let?

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne
- nevím

22 Myslíte si, že by zvýšení této hranice v ČR snížilo spotřebu alkoholu a cigaret?

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne
- nevím

23 Vedlo by zvýšení spotřební daně na alkohol a tabákové výrobky (tedy jejich zdražení) ke snížení Vaší spotřeby?

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano
- ne
- nevím

24 Zúčastnil/a byste se akce, tzv. suché měsíce? (měsíc vydržíte nekonzumovat žádný alkohol)

Z následujících možností vyberte jednu.

- ano, ale asi bych to nevydržel/a
- ano a nedělalo by mi to problém
- ne

25 Jaké je Vaše pohlaví?

Z následujících možností vyberte jednu.

- žena
- muž

26 Jaký je Váš věk?

Z následujících možností vyberte jednu.

- méně než 15 let
- 15-18 let
- 19-22 let

27 V jaké domácnosti žijete?

Z následujících možností vyberte jednu, případně doplňte vlastní.

- s rodiči
- pouze s jedním z rodičů
- s partnerem/partnerkou
- s manželem/manželkou
- sám/sama
- jiná, uveďte: .....

28 Jaké je Vaše převažující povolání?

Z následujících možností vyberte jednu, případně doplňte vlastní.

- student
- pracující
- nezaměstnaný
- mateřská dovolená
- jiné, uveďte: .....

29 Jakou školu studujete?

Z následujících možností vyberte jednu, případně doplňte vlastní.

- základní
- gymnázium
- střední odbornou školu
- střední odborné učiliště
- konzervatoř
- vyšší odbornou školu
- vysokou školu
- nestuduji
- jiná, uveďte: .....

30 Jaká je velikost obce, ve které bydlíte?

Z následujících možností vyberte jednu.

- více než 100 000 obyvatel
- 60 001-100 000 obyvatel
- 30 001-60 000 obyvatel
- 10 001-30 000 obyvatel
- 3 001-10 000 obyvatel
- 3 000 obyvatel a méně

31 Zde máte prostor vyjádřit se k danému dotazníku či k dané problematice. Budu ráda za jakékoliv Vaše připomínky a názory.

Doplňte odpověď podle svých představ.

.....

B Hlubkové rozhovory

Léčba závislosti na tabáku

- Jaká je dle Vašeho názoru nejčastější příčina, že jsou lidé závislí na cigaretách?
- Jaký důvod nejčastěji osoby přiměje k vyhledání odborné pomoci, tedy, že si uvědomí svůj problém a chtějí problém řešit?
- Je častá recidiva? Jaké procento osob navštěvuje léčebnu opakovaně?
- Je nějaký rozdíl v léčení mužů a žen? Především v jejich přístupu, s kým je jednodušší komunikace? Lze říci, zda jsou pozitivní výsledky častější u žen nebo mužů?
- Jaké stanovisko zastáváte, co se týče kouření cigaret mládeží?
- Co považujete za nejvýznamnější příčinu kouření cigaret mládeží?
- Jaké nástroje či prostředky by podle Vás byly nejúčinnější, aby odradily mládež od škodlivé spotřeby?
- Je dle Vašeho názoru v České republice v dostatečné míře zajištěna odborná pomoc těmto lidem? Je v ČR dostatečný počet léčeben, center, míst, a také odborníků, kteří nabízejí pomoc těmto lidem?
- Jakou formu protikuřáckých nástrojů považujete obecně za nejúčinnější, která by napomohla snížení spotřeby cigaret?

Léčba závislosti na alkoholu

- Jaká je dle Vašeho názoru nejčastější příčina, že lidé jsou závislí alkoholu?
- Jaký důvod nejčastěji osoby přiměje k léčení, tedy, že si uvědomí svůj problém a chtějí problém řešit?
- Je častá recidiva? Jaké procento osob navštěvuje léčebnu opakovaně?
- Je nějaký rozdíl v léčení mužů a žen? Především v jejich přístupu, s kým je jednodušší komunikace? Lze říci, zda jsou pozitivní výsledky častější u žen nebo mužů?
- Jaké stanovisko zastáváte, co se týče konzumace alkoholu mládeží?
- Co považujete za nejvýznamnější příčinu konzumace alkoholu mládeží?
- Jaké nástroje či prostředky by podle Vás byly nejúčinnější, aby odradily mládež od škodlivé konzumace?
- Je dle Vašeho názoru v České republice v dostatečné míře zajištěna odborná pomoc těmto lidem? Je v ČR dostatečný počet léčeben, center, míst, a také odborníků, kteří nabízejí pomoc těmto lidem?
- Jakou formu protialkoholních nástrojů považujete obecně za nejúčinnější, která by napomohla snížení konzumace alkoholu?

Policisté

- Jak často řešíte ve výkonu své práce problémy s lidmi pod vlivem alkoholu? Jak časté jsou zásahy proti osobám pod vlivem alkoholu?
- Jaké problémy nejčastěji řešíte s lidmi pod vlivem alkoholu? Jakých přestupků či trestných činů se dopouštějí?

- Vyjíždíte častěji k ženám nebo mužům pod vlivem alkoholu?
- Jaké je jednání s lidmi pod vlivem alkoholu? Liší se nějak jednání s lidmi pod vlivem alkoholu v závislosti na pohlaví? Jak v jejich chování k Vám, tak ve Vašem chování k takovým osobám?
- Jak často jsou řešeny problémy, přestupky, trestné činy s mladistvými pod vlivem alkoholu?
- Jaké problémy jsou nejčastěji řešeny s těmito lidmi?
- Co se týče řízení pod vlivem alkoholu, je častější u žen nebo u mužů?
- Jaký názor máte obecně na konzumaci alkoholu mladistvými? Je podle Vašeho názoru dostupný mladistvým? Jaké opatření byste navrhovali, aby tomu tak nebylo?
- Pozorujete nějaké trendy u osob konzumujících alkohol patrné za dobu Vaší praxe? Například, čím dal mladší osoby, čím dál více osob, čím dal horší jednání, či naopak nějaké zlepšení.
- Myslíte si, že jsou pokuty a tresty pro osoby pod vlivem alkoholu dostatečné?